

แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชน

บางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

วรากร อัครจรัสโรจน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชน
บางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

วรากร อัครจรัสโรจน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

GUIDELINES FOR VALUE PROMOTION AS SUSTAINABLE SOCIAL CAPITAL OF BLUE
CRAB BANK : A CASE STUDY OF BANGSARAY COMMUNITY, SATTAHIP DISTRICT,
CHONBURI PROVINCE

WARAGORN AKARAJARASROCH

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE MASTER DEGREE OF EDUCATION
IN EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT
FACULTY OF EDUCATION
BURAPHA UNIVERSITY

2021

COPYRIGHT OF BURAPHA UNIVERSITY

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ วรากร อัครจรัสโรจน์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรุฒิ เฟ็งพันธ์)

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ ยอดนิล)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรุฒิ เฟ็งพันธ์)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์)
..... กรรมการ
(ดร.พัคตร์วิภา โพธิ์ศรี)

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. สฎายุ ธีระวณิชตระกูล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของ
มหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

62920075: สาขาวิชา: การศึกษาและการพัฒนาสังคม; กศ.ม. (การศึกษาและการพัฒนาสังคม)

คำสำคัญ: คุณค่า/ธนาคารปูม้า/ทุนทางสังคม/ชุมชนบางเสร่

วารสาร อัครจรัสโรจน์ : แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี . (GUIDELINES FOR VALUE PROMOTION AS SUSTAINABLE SOCIAL CAPITAL OF BLUE CRAB BANK : A CASE STUDY OF BANGSARAY COMMUNITY, SATTAHIP DISTRICT, CHONBURI PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: วรวุฒิ เฟื่องพันธ์, Ph.D., สุวิชัย โภคัยยะวัฒน์, ปร.ด. ปี พ.ศ. 2564.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี และ 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ ผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ กลุ่มเยาวชนอายุตั้งแต่ 18 ถึง 20 ปี และชาวประมงตำบลบางเสร่ โดยต้องมีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 2 ปี รวมทั้งสิ้น จำนวน 40 คน และใช้การสนทนากลุ่มกับตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ ตัวแทนสำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่ ประธานศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้า บางเสร่ กลุ่มตัวแทนผู้ปกครองเยาวชนตำบลบางเสร่ ตัวแทนนักวิชาการ และตัวแทนครูโรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่ จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบตีความและสรุปข้อมูลสำคัญ รายงานผลเป็นเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 4 คุณค่า ได้แก่ 1) คุณค่าด้านทุนมนุษย์ ได้แก่ คุณค่าทางร่างกาย คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางปัญญา และคุณค่าทางลักษณะนิสัย 2) คุณค่าด้านทุนสถาบัน ได้แก่ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางศาสนา และคุณค่าทางเศรษฐกิจ 3) คุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม ได้แก่ คุณค่าทางปัญญา คุณค่าทางศาสนา และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ และ 4) คุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ คุณค่าทางสังคม และคุณค่าทางเศรษฐกิจ

2. แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนสังคมอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี สามารถสรุปได้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม
ร่วมของคนในชุมชน ด้านการจัดการความรู้ของชุมชน ด้านการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของ
ชุมชน และด้านการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ของชุมชน

62920075: MAJOR: EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT; M.Ed.
(EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT)

KEYWORDS: VALUE/ BLUE CRAB BANK/ SUSTAINABLE SOCIAL CAPITAL/
BANGSARAY COMMUNITY

WARAGORN AKARAJARASROCH : GUIDELINES FOR VALUE
PROMOTION AS SUSTAINABLE SOCIAL CAPITAL OF BLUE CRAB BANK : A CASE
STUDY OF BANGSARAY COMMUNITY, SATTAHIP DISTRICT, CHONBURI PROVINCE.
ADVISORY COMMITTEE: WORAWUT PHENGPHAN, Ph.D., SUWICHAI KOSAIYAWAT,
Ph.D. 2021.

This research aimed 1) to study the value of the Blue Crab Bank as a social capital, case study of Bangsaray Community, Sattahip District, Chonburi Province 2) to study ways to promote the value of the Blue Crab Bank as a sustainable social capital. The Methodology of this research was a qualitative research. Data were collected by in-depth interviews with relevant Bangsaray fisheries agricultural group officials, community leaders in Bangsaray, concerned youth groups from 18 to 20 years old and fishermen in Bangsaray Sub-district. They must have at least 2 years of work experience, a total of 40 people, and using focus group discussion with 8 persons composed of representatives of Bangsaray community leaders, representative of Bangsaray Sub-district Municipality Office chairman of the Blue Crab Bank Learning Center, Bangsaray, a representative group of youth parents in Bangsaray Sub-district, academic representative and representatives of teachers at Chumchonbanbangsaray School. The data were analyzed by means of content analysis, interpretation, and summarizing important information by descriptive writing.

The Research Findings were as followed:

1. Value of Blue Crab Bank as a Sustainable Social Capital, a case study of Bangsaray Community, Sattahip District, Chonburi Province, found that the value of Blue Crab Bank as a sustainable social capital consists of 4 values as follows: 1) Human capital value was physical value, the mental value and intellectual value. 2) The value of institutional capital was the social value, religious value and economic value. 3) The value of cultural wisdom capital was

Intellectual value, Religious value and Aesthetic value. 4) the value of natural resource capital was The social value and Economic value.

2. Guidelines for promoting the value of Blue Crab Bank as a sustainable social capital a case study of Bangsaray Community, Sattahip District, Chonburi Province. It can be summarized in 4 aspects, namely, the participation of people in the community, the knowledge management of the community, the establishment of lifelong learning resources of the community and public relations disseminate knowledge of the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรุฒิ เฟ็งพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัลยวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางที่ถูกต้องตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้านอย่างดียิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ ยอดนิล ประธานสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำชี้แนะ ตรวจสอบแก้ไขและวิจารณ์ จนทำให้วิทยานิพนธ์เสร็จสิ้นสมบูรณ์ไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ รวมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะในการสร้างแบบสัมภาษณ์ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณบิดา นายชัยสิทธิ์ อัครจรัสโรจน์ และมารดา นางจันทร์ อัครจรัสโรจน์ ที่คอยอบรม ดูแล ใส่ใจ สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ และเป็นกำลังใจให้เสมอมา

และที่สำคัญจะขาดเสียไม่ได้เลยสำหรับงานวิจัยนี้ ก็คือ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ กลุ่มเกษตรกร ทำประมงบางเสร่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่ และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่อนุญาตให้โอกาสในการสัมภาษณ์ ชาวประมงทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านในการสนทนากลุ่ม ที่ได้ให้ความเมตตาต่อผู้วิจัย สละเวลาอันมีค่า ทำให้ได้ข้อมูลอันมีประโยชน์ต่องานวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่ง และเพื่อน ๆ ทุกคนที่ช่วยเหลือ งานวิจัยสำเร็จด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิตาแด่บุพการี บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

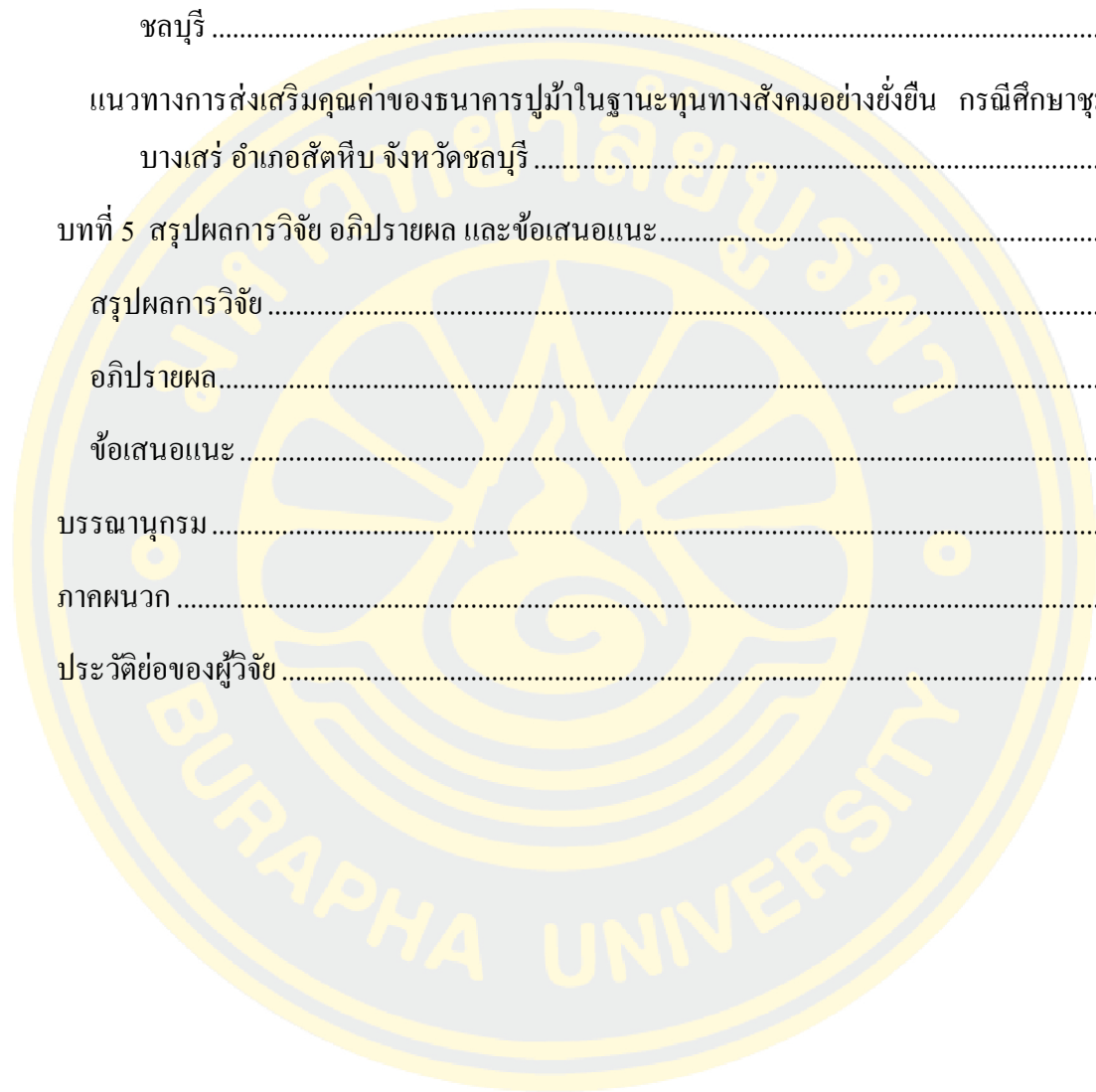
วรากร อัครจรัสโรจน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ฅ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
คำถามในการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
กรอบแนวคิด	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
1. ประวัติ โครงสร้างของชุมชนบางเสร่และข้อมูลพื้นฐานธนาคารปูม้า	9
ประวัติความเป็นมา	9
โครงสร้างชุมชน	9
ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่	10
ความหมายของธนาคารปูม้า	11
ข้อมูลพื้นฐานธนาคารปูม้า	12

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า.....	19
ความหมายของคุณค่า.....	19
ลักษณะของคุณค่า.....	20
ประเภทของคุณค่า.....	21
ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า.....	23
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกับทุนทางสังคม.....	27
ความหมายของทุนทางสังคม.....	27
แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม.....	28
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	32
รูปแบบและองค์ประกอบของทุนทางสังคม.....	37
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	41
ประโยชน์ของทุนทางสังคม.....	41
การใช้ทุนทางสังคมเพื่อจัดการความรู้.....	42
การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน.....	43
หลักการในการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	46
ทฤษฎีกระบวนการเสริมพลังอำนาจชุมชน.....	49
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่าง ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้.....	50
งานวิจัยในประเทศ.....	50
งานวิจัยต่างประเทศ.....	56
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	58
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	58

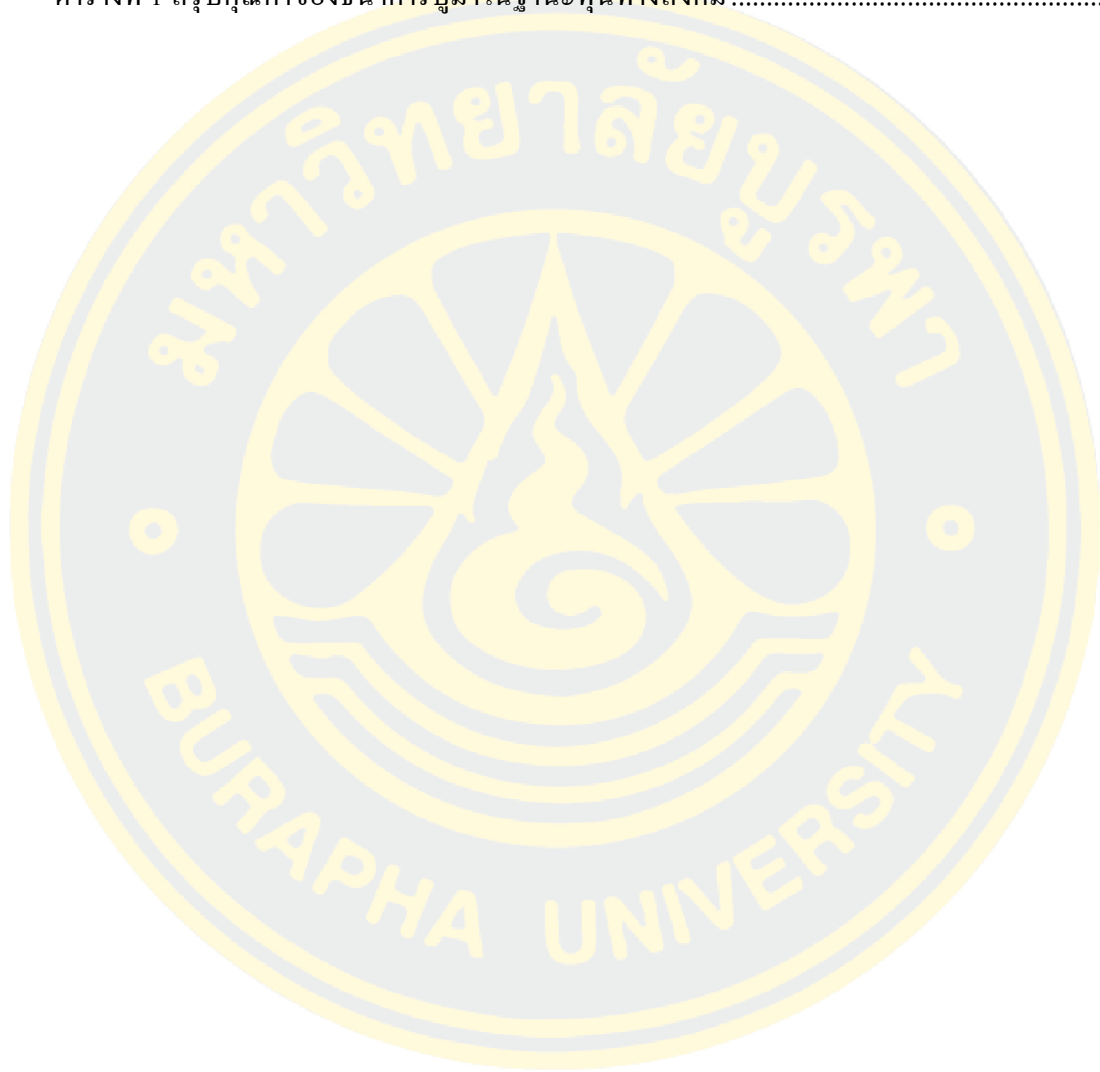
การพิทักษ์สิทธิ์และจริยธรรมการวิจัย.....	63
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	65
คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัด ชลบุรี	65
แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชน บางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี	82
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	87
สรุปผลการวิจัย	87
อภิปรายผล.....	88
ข้อเสนอแนะ.....	94
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	103
ประวัติย่อของผู้วิจัย	118

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 สรุปคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม82

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ที่ตั้งธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่	11
ภาพที่ 2 ธนาคารปูม้าชุมชนบางเสร่	11
ภาพที่ 3 วงจรชีวิตปูม้า.....	12
ภาพที่ 4 ปูม้า.....	12
ภาพที่ 5 ด้านในธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่	14
ภาพที่ 6 ธนาคารปูไข่แบบกระชังลอย	16
ภาพที่ 7 ธนาคารปูไข่แบบตะกร้าลอยน้ำ.....	17
ภาพที่ 8 ธนาคารปูไข่แบบโรงเรือน.....	17
ภาพที่ 9 ถังฟักไข่ปูระบบน้ำหมุนเวียน.....	18

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น การทำการประมง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การพัฒนาแหล่งชุมชนและอื่น ๆ ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างมาก แหล่งปะการังและหญ้าทะเล อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ลดลงอย่างมาก ประกอบกับสภาพแวดล้อมของแหล่งน้ำเสื่อมโทรม ส่งผลต่อการดำรงชีวิตและขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ (สำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6, 2559) การพัฒนาชุมชนของประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการ ควบคุม และบริหารจัดการโดยภาครัฐ ลักษณะบนลงล่าง (Top down) ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเพื่อไปสู่ความทันสมัย ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1- 4 โดยรัฐเป็นผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยส่งเจ้าหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติการพร้อมงบประมาณและโครงการสำเร็จรูปที่เน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจตามประเทศตะวันตก ส่งผลให้ชุมชนติดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชน และชุมชนไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เกิดความเข้มแข็งได้ (กิ่งแก้ว สุวรรณศิริ, 2558)

ปูม้า *Portunus pelagicus* (กรมประมง, 2559) เป็นทรัพยากรสัตว์ทะเลชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ปูม้าเป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับภาคอุตสาหกรรมต่อเนื่องในการแปรรูปและส่งออก ในอดีตประเทศไทยส่งออกปูม้าเป็นอันดับ 4 ของโลก จนกระทั่ง พ.ศ. 2554- 2561 ทรัพยากรปูม้ามีสภาพเสื่อมโทรมและมีจำนวนน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดจากสถิติการประมงในพ.ศ. 2540 ผลผลิตปูม้ามีจำนวน 40,089 เมตริกตัน และ ใน พ.ศ. 2560 ลดลงเหลือเพียง 28,900 เมตริกตัน (กรมประมง, 2560) แสดงให้เห็นว่าผลการจับปูม้าของประเทศไทยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มลดลงร้อยละ 20-30 ซึ่งในอดีตคนนิยมบริโภคปูม้าสด ตลาดจึงต้องการปูม้าขนาดใหญ่ ต่อมาได้มีการนำปูม้ามาต้มและแกะเนื้อจำหน่ายเพื่อส่งเข้าโรงงานแปรรูป ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ปูที่มีขนาดเล็ก มีการพัฒนาเครื่องมือประมงที่มีประสิทธิภาพในการจับปูม้าคือ “ลอบปูพับได้” มาใช้ในการทำประมง เรือประมงพาณิชย์ทำการประมงปูม้าแต่ละเที่ยวเรือสามารถบรรทุกลอบปูพับได้ไม่ต่ำกว่า 2,000 ลูก จับปูม้าได้ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กในปริมาณมาก ทำให้มีการนำทรัพยากรปูม้าขนาดเล็กขึ้นมาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ทำให้ปูม้าที่จะเติบโตเป็นพ่อแม่พันธุ์มีจำนวนที่ลดลงเป็นอันมาก ประกอบกับการที่ชาวประมงทั่วไปมีการจับปูม้าที่มีไข่นอกกระดองในปริมาณมากด้วยเช่นกัน ส่งผลให้ประชากรปูม้าในทะเลลดลงอย่างต่อเนื่อง มีการทำการประมงจนเกินกำลังที่ธรรมชาติจะผลิต ปูม้ายังถูกจับด้วยเครื่องมือประมงหลายชนิด เช่น อวนลาก

อวนรุน ลอบ และอวนจมปู เป็นต้น สำหรับลอบและอวนจมปูนั้น ปูม้าที่จับได้จะยังคงมีชีวิตอยู่ และสามารถดูแลให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ได้ กรณีเช่นนี้ เราสามารถนำมาจัดทำธนาคารปูม้า ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มจำนวนลูกปูม้าให้แก่ท้องทะเล ให้ลูกปูเหล่านั้นเติบโตเองตามธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2561)

จากผลกระทบดังกล่าว ทำให้คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบการขยายผลธนาคารปูม้า ในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2561 เพื่อ “คืนปูม้าสู่ทะเลไทย” โดยมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับ กระทรวงพาณิชย์ กรมประมง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ธนาคารออมสิน บริษัทประชารัฐสามัคคี และบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด ขยายผลสำเร็จของธนาคารปูม้าที่มีมืออยู่ไปสู่ชุมชนอื่นๆ อย่างเหมาะสมกับบริบทพื้นที่และสถานะชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2561) “ธนาคารปูชุมชน” จะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามข้อตกลงของสมาชิกชุมชน แต่ละพื้นที่ แต่มีวิธีการหลัก ๆ คือ คณะกรรมการชุมชนจะรับบริจาคปูม้าไข่นอกกระดอง (ซึ่งเป็นที่เกาะติดบริเวณส่วนท้องและสามารถมองเห็นได้ชัดเจน) ที่ติดมากับอวนหรือเครื่องมือประมงอื่น ๆ ของสมาชิกชุมชน และนำมาปล่อยในกระชังที่สร้างไว้ในบริเวณชายฝั่ง หรือในถังหรือบ่อพักที่สร้างไว้ในบริเวณชายหาดหน้าหมู่บ้าน เพื่อให้แม่ปูม้าได้วางไข่ก่อนถูกนำไปขายหรือบริโภค ไข่นอกกระดองจะมีสีเหลืองอ่อนแล้วค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสีเหลืองออกส้ม สีเหลืองออกน้ำตาล และสีเทาอมดำตามลำดับ ปูม้าที่มีไข่สีเทาอมดำจะปล่อยตัวอ่อนภายใน 1-2 วัน แม่ปูไข่นอกกระดอง 1 ตัว จะปล่อยตัวอ่อนประมาณ 250,000 ถึง 2,000,000 ล้านตัวต่อครั้ง ขึ้นอยู่กับน้ำหนักของไข่ที่แม่ปูแต่ละตัวมีอยู่ หากชาวประมงปูม้าให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการจัดทำธนาคารปูม้างกล่าว โดยการเสียดสละบริจาคแม่ปูที่มีไข่แก่คิดหน้าท้องเพียงวันละ 1 ถึง 2 ตัว หรือถ้าจับได้มาก ก็อาจจะเสียดสละเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการปล่อยลูกปูลงสู่ทะเลจึงเป็นการเพิ่มปูม้าให้แก่ชาวประมงในพื้นที่โดยตรง

ชุมชนบางเสร์เป็นชุมชนที่งดงามทั้งด้านสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติและประเพณีวัฒนธรรม เดิมรู้จักกันในชื่อ “สำเหร่” เคยถูกใช้เป็นจุดพักขนถ่ายทรัพย์สมบัติ และสินค้าของโจรสลัดที่ปล้นมาได้ เมื่อปล้นแล้วโจรสลัดจะนำคนที่ถูกปล้นมาทิ้งไว้ชายฝั่งสำเหร่ ผู้คนบางส่วนจึงกลายมาเป็นชาวบ้านรุ่นแรก ๆ ของสำเหร่ ต่อมาชาวบ้านเรียกว่า “บางเสร์” ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่มาพักริมชายทะเลบางเสร์ และซื้ออาหารทะเลสดจำนวนมาก หนึ่งในอาหารทะเลที่ขึ้นชื่อที่นั่นก็คือ “ปูม้า” ซึ่งมาจากการออกรเรือทำประมงของชาวประมงบางเสร์ เดิมทีชุมชนบางเสร์เคยได้รับการก่อตั้งธนาคารปูม้าชุมชนจากการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้ต้องปิดตัวลง ดังนั้น ปีที่ผ่านจึงได้มีการก่อตั้งธนาคารปูม้าชุมชนบางเสร์ขึ้นมา เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2562 โดยกลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร์เพื่อรักษาสมดุล สัตว์น้ำ

ทางทะเล และเพื่อสร้างระบบนิเวศน์ที่อุดมสมบูรณ์ในท้องทะเล “ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่” เป็นแหล่งเรียนรู้การเพาะพันธุ์ปู จากความร่วมมือของชาวประมงในชุมชน หากได้ปูที่กำลังออกไข่ ก็นำมามอบให้กับทางกลุ่ม เพื่อรอให้ลูกปูได้ถือกำเนิดก่อนที่จะนำไปปล่อยลงทะเล ซึ่งจะทำช่วงเวลากลางคืนเท่านั้น เพราะเป็นช่วงเวลาที่ลูกปูมีโอกาสรอดจากการเป็นเหยื่อ หลังจากนั้นแม่ปูจะถูกส่งจำหน่ายนารายได้กลับให้ชาวประมงเหมือนเดิม เป็นการฟื้นฟูทรัพยากรปูม้าให้กับท้องทะเลไทยด้วยวิธีการที่ง่าย และก่อให้เกิดประโยชน์กับธรรมชาติและเศรษฐกิจประมงปูม้ามหาศาล

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพื้นที่ภาคสนามแบบเจาะจง เข้าร่วมอบรมกับธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ และสำรวจข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรทำประมงชุมชนบางเสร่ พบว่า ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ ยังไม่ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นและเยาวชนรุ่นหลังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควรทั้งที่อาชีพประมงเป็นอาชีพหลักที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชน ปัจจุบันชาวประมงพื้นบ้านนำแม่ปูไข่นอกกระดองมาฝากธนาคารปูจำนวนน้อยลง ผู้ที่มาศึกษาดูงานส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยว อีกทั้ง ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ ยังต้องการความช่วยเหลือจากทุนทางสังคมในชุมชนสำหรับการดำเนินการพัฒนาต่อยอดธนาคารปูม้าแห่งนี้ให้เป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนได้เกิดความสนใจ เห็นคุณค่าและความสำคัญของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ อีกทั้งเป็นแนวทางแก่ชุมชนในการช่วยกันส่งเสริม ดูแลรักษาธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืนและมั่นคงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

คำถามในการวิจัย

1. คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร
2. แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

1.2 แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

2. ขอบเขตพื้นที่ที่ดำเนินการศึกษา

ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

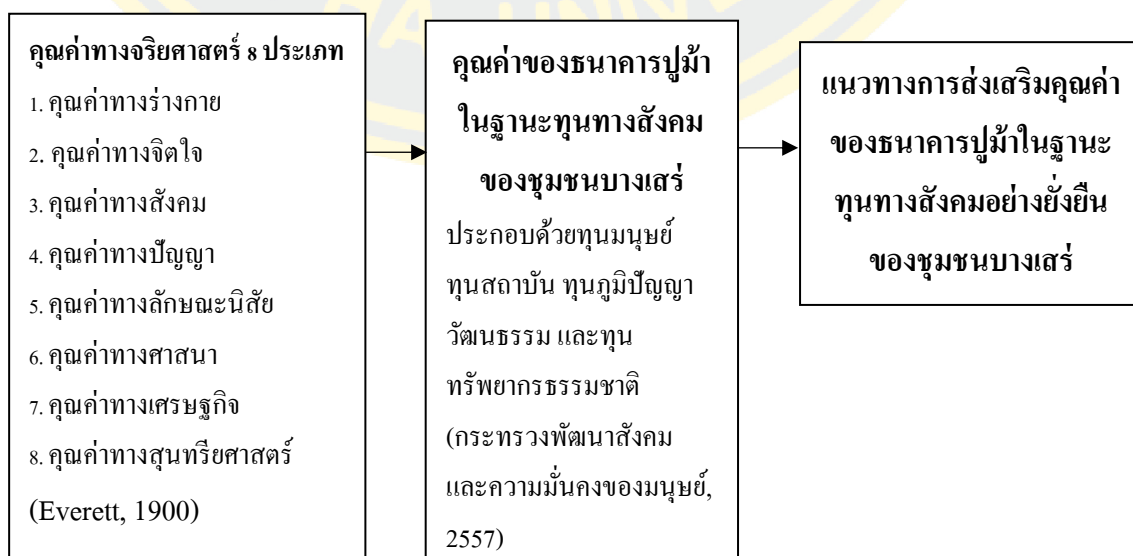
3.1 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรทำประมง บางเสร่ และ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี รวมทั้งสิ้น จำนวน 40 คน

3.2 ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ ตัวแทนสำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่ ประธานศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้า บางเสร่ ตัวแทนผู้ประกอบการ ชาวชนตำบลบางเสร่ ตัวแทนนักวิชาการ และตัวแทนครูโรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่ จำนวน 8 คน

4. ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม 5 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2564 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2564

กรอบแนวคิด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้องค์ความรู้ด้านคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมของชุมชนบางเสร่ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าให้พัฒนาต่อไป
2. ได้แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมของชุมชนบางเสร่

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนบางเสร่ หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ริมชายหาดบางเสร่ ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

ธนาคารปูม้า หมายถึง การนำแม่ปูม้าที่มีไข่แก่ติดหน้าท้องมาฝากไว้ในกระชังที่อยู่ในทะเล หรือลงในน้ำในโรงเรือน เมื่อแม่ปูม้าเขี้ยวไข่ออกจากหน้าท้อง แล้วจึงนำแม่ปูไปขาย ไข่ที่ถูกเขี้ยวออกจากตัวแม่ก็จะฟักเป็นตัวอ่อนระยะ โซเอีย (zoaea) หลังจากนั้นจะถูกปล่อยลงสู่ธรรมชาติ และกินอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จนเติบโตเป็นปูม้าขนาดใหญ่ต่อไป

ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ หมายถึง ศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้า ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

คุณค่า หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์หรือมีมูลค่าสูงในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ในรูปของนามธรรมอันเกิดจากการประเมินค่าข้อเท็จจริงในแง่ต่าง ๆ โดยอาศัยข้อตกลงร่วมกันอย่างหนึ่ง สามารถรับรู้ได้โดยจิตใจ

คุณค่าทางร่างกาย หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณภาพต่อร่างกาย ต่อพัฒนาการของสุขภาพอนามัย โดยตรง และไม่เกิดโทษหรือเป็นพิษภัยต่อร่างกายทุกส่วนคุณค่าดังกล่าว ได้แก่ การเล่นกีฬา การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นต้น

คุณค่าทางจิตใจ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อจิตใจ ความรู้สึกที่ดีที่ทำให้จิตใจสงบ ผ่อนคลายความเครียด ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ไม่ปลูกเร้าความรู้สึกหรือกระตุ้นอารมณ์ให้เกิดความอยาก ความต้องการ ความฟุ้งซ่านจนอาจทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เช่น การเล่นกีฬา การชมภาพยนตร์ การอ่านหนังสือ การฟังเพลง เป็นต้น

คุณค่าทางสังคม หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์อยู่ต่อการสร้างสัมพันธ์ อันดีระหว่างบุคคลต่อบุคคล กลุ่มบุคคลต่อกันจนถึงระดับชุมชนและประเทศชาติ ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อการสร้างสรรค์ ทำคุณประโยชน์ เช่น ชมรมดนตรี ชมรมกีฬา ชุมชนศิษย์เก่า สมาคมอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

คุณค่าทางปัญญา หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการสร้างเสริม เพิ่มพูนความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ประเทืองสติปัญญา และสมอง ทำให้เกิดความกระฉับกระเฉงในเรื่องราว

หรือมองเห็นการแก้ไขปัญหาอย่างมีความรอบคอบและเหมาะสม เป็นตัวอย่างให้ข้อคิดแก่ การกระทำหรือการเลือกไม่กระทำได้อย่างแตกฉาน เช่น การอ่านหนังสือ การชมภาพยนตร์ การฟังดนตรี การฟังอภิปราย หรือปาฐกถาต่าง ๆ เป็นต้น

คุณค่าทางลักษณะนิสัย หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการเสริมสร้าง คุณลักษณะนิสัยแบบอย่างพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าเป็นคุณค่าที่ควรปลูกฝัง ได้แก่ การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง การรู้จักควบคุมอารมณ์และความรู้สึก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ การเห็นใจ มีเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่น รวมไปถึงการรู้จักวางตน การแสดงกิริยามารยาท ความมั่นใจ ใส่ใจและตั้งใจทำงานตามหน้าที่ของตน เป็นต้น

คุณค่าทางศาสนา หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อแบบแผน ความประพฤติ ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดกำลังใจ เกิดความเชื่อมั่น ความนับถือหรือ ความเลื่อมใสศรัทธา อย่างมีเหตุผลในการเสริมสร้างวิถีปฏิบัติตามแนวแห่งคำสอนของศาสนา เช่น เล่นกีฬา แล้ว ก่อให้เกิดความสามัคคี รักหมั่นคุณะ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย รู้ถึงความไม่คงที่และความไม่แน่นอนของ สรรพสิ่ง เป็นต้น ลักษณะนี้มีคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับประเพณีไทยหลายอย่าง เช่น การก่อกษัตริย์ ทราย การขนทรายเข้าวัด แท้จริงคือ การทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม สร้างความสามัคคี โดยมี ศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดคุณค่าดังกล่าวนั่นเอง

คุณค่าทางเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการนำมาซึ่ง รายได้ การหมุนเวียนของสินค้าและเงินตรา มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดมีอาชีพ มีงานทำ มี ผลผลิตนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ทำให้ชีวิตมีคุณค่าขึ้น ดำรงอยู่ได้และปฏิบัติตามหน้าที่ ของตนได้อย่างปกติสุข

คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อความรู้สึก ความสบายตา สบายใจ ความเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายได้ทางหนึ่ง ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อ ความคิด และการกระทำ อีกทั้งจรโลงไว้ซึ่งคุณค่าของความสงบ ความงามที่เหมาะสมตามวิถีอัน พึงปรารถนา ได้แก่ การชมนิทรรศการ การชมภาพยนตร์ การฟังดนตรี เป็นต้น

ทุนทางสังคม หมายถึง พลังสำคัญที่มาจากการช่วยเหลือ ร่วมมือร่วมใจระหว่างบุคคลและ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเพื่อขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาของชุมชนจนเกิดเป็นเครือข่ายทาง สังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ทุนมนุษย์ หมายถึง บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำ ทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยมีความ

รับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพ และคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

ทุนสถาบัน หมายถึงการรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทุนสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม หมายถึง การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ปรากฏท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณี วัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่า มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่ค้ำให้คนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรม เป็นตัวช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน

ทุนทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่า เขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม/เครือข่าย ร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น การร่วมกันพัฒนาผลผลิตของชุมชนให้มีคุณภาพหรือร่วมกันอนุรักษ์ให้คงไว้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้คนรวมกลุ่มมีสัมพันธ์ภาพที่ดี ช่วยเหลือกันและช่วยงานของส่วนรวม

แนวทางการส่งเสริม หมายถึง ข้อเสนอเพื่อพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดคุณค่าหรือประโยชน์ นำมาซึ่งการพัฒนาองค์กร ชุมชน และสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ โดยใช้ทุนทางสังคมเป็นส่วนช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประวัติ โครงสร้างของชุมชนบางเสร่และข้อมูลพื้นฐานธนาคารปูม้า

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า

-ความหมายของคุณค่า

-ลักษณะของคุณค่า

-ประเภทของคุณค่า

-ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม

-ความหมายของทุนทางสังคม

-แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

-ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

-รูปแบบและองค์ประกอบของทุนทางสังคม

-ประโยชน์ของทุนทางสังคม

-การใช้ทุนทางสังคมเพื่อจัดการความรู้

-การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

- ทฤษฎีกระบวนการเสริมพลังอำนาจชุมชน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติ โครงสร้างของชุมชนบางเสร่และข้อมูลพื้นฐานธนาคารปูม้า

ประวัติความเป็นมา

บางเสร่เป็นตำบลที่ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2523 เดิมมีชื่อเรียกกันว่าสำเหร่ เป็นหมู่บ้านที่ขึ้นอยู่กับตำบลนาจอมเทียน เมื่อหมู่บ้านขยายตัวเพิ่มมากขึ้น จึงขอแยกหมู่บ้านบางเสร่ออกจากตำบลนาจอมเทียนมาตั้งใหม่เป็นตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ชาวบ้านส่วนใหญ่มาจากท้องถิ่นอื่นและมีบางส่วนที่เป็นชาวบ้านดั้งเดิม (วิไลรัตน์ สนิทชน, 2547)

นอกจากนี้ สำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่ (2563) ได้รวบรวมข้อมูลไว้ว่า “ตำบลบางเสร่” มีนายใหญ่ อินอนงค์ เป็นกำนันปกครองตำบลบางเสร่เป็นคนแรก ประวัติของบางเสร่ เดิมมีชื่อเรียกกันว่า สำเหร่ เมื่อสมัยก่อนยังไม่มีหมู่บ้าน พวกบรรดาโจรสลัดหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า สลัดน้ำ จะอาศัยบริเวณนี้คอยดักปล้นเรือที่เดินทางผ่านมา เมื่อปล้นได้ก็จะนำเรือเข้าฝั่งสำเหร่ ฆ่าคน ยึดทรัพย์สมบัติและเผาเรือทิ้ง และบางครั้งเมื่อปล้นเอาทรัพย์สินแล้วก็จะปล่อยคนทิ้งไว้ พวกที่ถูกปล่อยตัวอยู่ที่นั่นต่อมาก็ได้ตั้งรกรากตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สำเหร่แห่งนี้เอง ครั้งหนึ่ง พระยาจันทบูร เดิมอยู่ที่เกาะเสม็ด ตำบลบ้านเพ จังหวัดระยอง มีภรรยาและบุตรพร้อมด้วยบริวารมากมาย ครั้นเมื่อพระยาจันทบูรตายลงพวกบริวารอันมี นายเรือ นายจันทร์ ได้พาบุตรและภรรยาพร้อมด้วยบริวารของพระยาจันทบูร เดินทางออกจากเกาะเสม็ดโดยเดินทางมาทางเรือประมาณ 5-6 ลำ แล่นมาถึงอ่าวบางสำเหร่ เห็นว่าที่นี่มีทำเลดีเพราะมีแผ่นดินที่ติดต่อกับชายทะเลและมีทรัพยากรมากมาย ที่สำคัญคือมีต้นยางใต้มากพอที่จะเจาะเอาน้ำยางใต้เป็นอาชีพได้จึงได้เข้ามาปลูกที่พักอาศัยนับตั้งแต่นั้นมา จนต่อมาผู้คนที่ของบางสำเหร่มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

โครงสร้างชุมชน

ชุมชนบางเสร่มีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบสลับภูเขา มีทะเล ล้ำคลองธรรมชาติและอ่างเก็บน้ำพาดผ่าน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสัตหีบ 11 กิโลเมตร ปัจจุบันตำบลบางเสร่แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 เขต (พฤษภา ศรีจันทร์ดร, 2563) คือ

1. เขตองค์การบริหารส่วนตำบล มีพื้นที่โดยประมาณ 72.603 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 48, 657 ไร่ มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มพื้นที่ คือ หมู่ 7,11 และบางส่วนคือหมู่ 3,5,6,9 และ 10

2. เขตเทศบาลตำบลบางเสร่ ซึ่งยกฐานะจากสุขาภิบาล เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 7.8 ตารางกิโลเมตร มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลคือ หมู่ 1, 2,4,8 และบางส่วนของหมู่ 3,5,6,9,10 ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 8 ชุมชน

จำนวนประชากรใน ตำบลบางเสร่ ดังนี้ (พฤษภาคม ศริจันทรศคร, 2563)

- จำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ 9,016 บ้าน

- มีประชากรทั้งหมด จำนวน 11,515 คน แบ่งเป็น

ชาย 5,331 คน	หญิง 6,184 คน
เด็ก (ทารก - 9 ปี) 645 คน	เด็ก ทารก - 9 ปี) 607 คน
เด็กโต (10-14 ปี) 360 คน	เด็กโต (10-14 ปี) 362 คน
วัยรุ่น (15-19 ปี) 359 คน	วัยรุ่น (15-19 ปี) 336 คน
ผู้ใหญ่ (20-59 ปี) 3,141 คน	ผู้ใหญ่ (20-59 ปี) 3,840 คน
คนชรา (60 ปี ขึ้นไป) 826 คน	คนชรา 60 ปี ขึ้นไป) 1,039 คน

- จำนวนประชากรแฝง มี 3,200 คน

- จำนวนประชากรที่พิการหรือทุพพลภาพหรือป่วยเรื้อรังในเขตพื้นที่ มี 179 คน

- ความหนาแน่นของประชากร คือ 1,463 คน/ตร.กม.

- อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร ตั้งแต่ ปี 2561 - 2564 ร้อยละ 2

- ข้อมูลอาชีพของตำบล ประชากรส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกร และอาชีพอื่น ๆ ได้แก่
ทำนา ทำสวนทำไร่ (มันสำปะหลัง) เลี้ยงสัตว์ ประมง ค้าขาย รับจ้าง
และรับราชการ

- ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล ได้แก่

วัดบางเสร่องค์การาม วัดสามัคคีบรรพต วัดเขาจิจรรย วัดใหม่อยู่สงัด สำนัก
สงฆ์หลวงพ่อจันทร์ โรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่ โรงเรียนบ้านเขาจิจรรย โรงเรียนเกล็ดแก้ว
โรงเรียนจุฬเทพบางเสร่ โรงเรียนจอมเทียนบริหารธุรกิจ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และอ่างเก็บน้ำ
ห้วยตุ้

ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่

ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 พ.ค. 2562 โดยกลุ่มเกษตรกรทำประมง
บางเสร่ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้า บางเสร่” แต่คนในชุมชนนิยมเรียกว่า
“ธนาคารปูไข่นอกกระดอง” ซึ่งตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ที่ตั้งธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่

ปัจจุบันธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ บริหารงาน โดย กลุ่มเกษตรกรทำประมง บางเสร่ มีสมาชิกทั้งหมด 22 ท่าน ดังต่อไปนี้

ประธาน คือ นายสำราญ ก้องเสนาะ
กรรมการ 5 ท่าน ดังนี้

- 1. นายนิธิศ อนันตกุล
 - 2. นางสาวอัญชิสา พรหมศิริ
 - 3. นายบุญยัง นักร้อง
 - 4. นายบุญเที่ยง จันท์เจริญ
 - 5. นายบรรเลง เร่งريب
- และสมาชิกกลุ่ม 16 ท่าน ดังนี้

นายอู๊ด แสงจัน, นายวิหชัย วงษ์สาคร, นายมนต์ชัย วงษ์สาคร, นายแดง ธาราดล, นายสมบัว เสนาะดำ, นายวาว เสียงเสนาะ, นายนพ เกียรติพิพย์, นายสุคใจ ปานบัวคำ, นายเสรี ครอบหา, นายประทีป ทองโต, นายภูชิต ใจหง, นายไพฑูรย์ ทองโต, นายสมบูรณ์ โชติช่วง, นายวรพจน์ ทองโต, นายณัฐกร จันท์น้ำเงิน และนายสมจิตร ฉลาดธรรม

ภาพที่ 2 ธนาคารปูม้าชุมชนบางเสร่

ความหมายของธนาคารปูม้า

ธนาคารปูม้า หมายถึง การนำแม่ปูม้าที่มีไข่แก่คิดหน้าท้องมาฝากไว้ในกระชังที่อยู่ในทะเล หรือตักน้ำในโรงเรือน เมื่อแม่ปูม้าไข่ไปออกจากหน้าท้อง แล้วจึงนำแม่ปูไปขาย ไข่ที่ถูกไข่ออก

จากตัวแม่ก็จะฟักเป็นตัวอ่อนระยะ โซเอีย (zoea) หลังจากนั้นจะถูกปล่อยลงสู่ธรรมชาติ และกินอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จนเติบโตเป็นปูม้าขนาดใหญ่ต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2561)

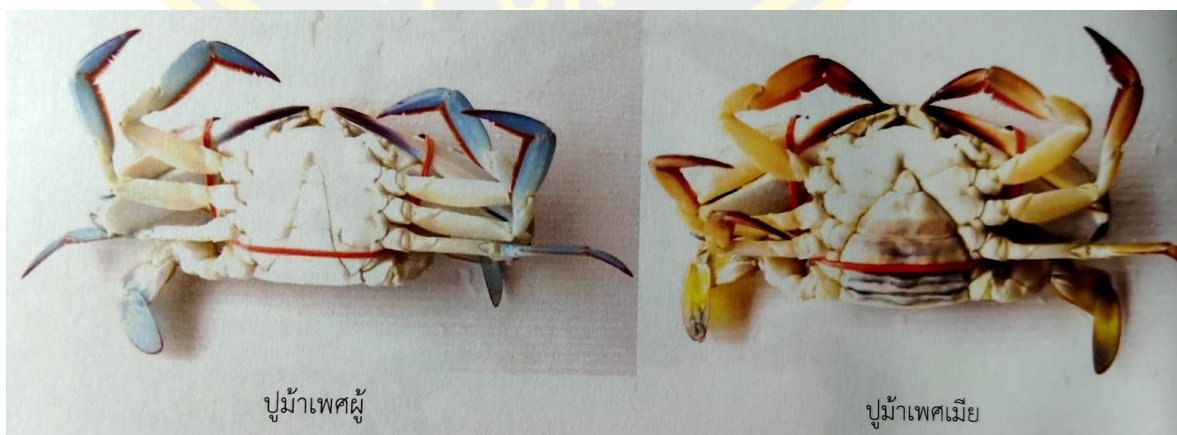
ข้อมูลพื้นฐานธนาคารปูม้า

ปัจจุบันปูม้าเป็นหนึ่งในสัตว์น้ำที่ลดปริมาณลงในแหล่งน้ำธรรมชาติ บางตัวยังไม่ทันโตขนาดกระดองยังไม่ถึงฝ่ามือก็ถูกจับไปจำหน่าย คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบการขยายผลธนาคารปูม้าเพื่อ “คืนปูม้าสู่ทะเลไทย” ไปสู่ชุมชนอื่น ๆ อย่างรวดเร็วในชุมชนชายฝั่ง จำนวน 500 ชุมชน ในระยะเวลา 2 ปี เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2561 (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2561)

ภาพที่ 3 วงจรชีวิตปูม้า

(กองวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง, 2561)

ภาพที่ 4 ปูม้า

(ประจวบ ลีรักษาเกียรติ, 2561)

อัตราส่วนเพศประชากรปูม้าในแหล่งน้ำธรรมชาติ จะพบปูเพศเมียและเพศผู้มีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน โดยปูม้าเพศเมีย จะมากกว่าเพศผู้เล็กน้อย อัตราส่วนเพศของปูม้าเพศเมีย เพศผู้มีตั้งแต่ 1 : 0.91 (ประจวบ ลีรักษาเกียรติ, 2561)

ข้อมูลเบื้องต้นที่ควรทราบเกี่ยวกับธนาคารปู

กองวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง (2561) กล่าวไว้ ดังนี้

ธนาคารปูม้า หมายถึง การนำแม่ปูม้าที่มีไข่แก่ติดหน้าท้องมาฝากไว้ในกระชังที่อยู่ในทะเลหรือลงในโรงเรือน เมื่อแม่ปูม้าไข่ออกจากหน้าท้อง แล้วจึงนำแม่ปูไปขาย ไข่ที่ถูกไข่ออกจากตัวแม่ก็จะฟักเป็นตัวอ่อนระยะ โซเอีย (zoea) หลังจากนั้นจะถูกปล่อยลงสู่ธรรมชาติ และกินอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จนเติบโตเป็นปูม้าขนาดใหญ่ต่อไป

ปริมาณจำนวนไข่ของปูม้า ซึ่งแม่ปูม้าหนึ่งตัว (ขนาดกระดองกว้าง 9.15-18.84 ซม.) จะผลิตไข่จำนวน 229,538 ฟอง ถึง 2,859,061 ฟอง เฉลี่ยเท่ากับ 998,292 ฟอง

อัตราการฟัก อัตราการฟักของไข่นอกกระดองที่มีสีต่าง ๆ ที่ความเค็มน้ำ 30 ส่วนในพัน ส่วนในธนาคารปูจะไม่เท่ากัน คือ สีส้ม-เหลืองมีอัตราการฟักร้อยละ 88.17 สีน้ำตาลร้อยละ 84.94 สีเทาร้อยละ 66.12 และสีดำร้อยละ 65.23 เหตุที่ไข่สีเทาและดำมีอัตราการฟักค่อนข้างต่ำ เนื่องจากไข่ระยะนี้ใกล้ฟักเป็นตัวอ่อน ในช่วงการลำเลียงแม่ปูอาจทำให้ไข่บอบช้ำจึงทำให้มีอัตราการฟักต่ำ ดังนั้นการลำเลียงแม่ปูที่มีไข่ติดหน้าท้องจึงควรลำเลียงอย่างระมัดระวังเป็นพิเศษ เพื่อป้องกันมิให้ไข่บอบช้ำและแม่ปูเกิดความเครียด

ระยะเวลาที่แม่ปูม้าอยู่ในธนาคารปู

แม่ปูม้าที่มีไข่แก่ติดหน้าท้องจะมีสีต่างๆ กันออกไป เนื่องจากไข่แก่ไม่เท่ากัน กล่าวคือ ไข่จะมีสีส้ม-เหลือง น้ำตาล เทา และดำ ซึ่งไข่แต่ละสีจะใช้ระยะเวลาอยู่ในธนาคารปู และฟักเป็นตัวอ่อนไม่เท่ากัน โดยไข่สีส้ม-เหลือง ใช้ระยะเวลาอยู่ในธนาคารปู 4-7 วัน สีน้ำตาล 2-4 วัน สีเทา 1-3 วัน และสีดำ 1-2 วัน

บริเวณที่ปล่อยตัวอ่อนระยะ โซเอีย

ตัวอ่อนลูกปูระยะ โซเอียมีศัตรู (Predator) ค่อนข้างมาก เช่น ลูกปลา หรือปลาขนาดเล็กที่กินตัวอ่อนลูกปูเป็นอาหาร บริเวณที่จัดตั้งธนาคารปูและปล่อยตัวอ่อน ควรมีที่หลบซ่อนตามธรรมชาติ เช่น บริเวณที่มีพีชปาชายเลนจะเป็นที่ที่ให้ตัวอ่อนลูกปูหลบซ่อน และมีโอกาสรอดมากขึ้น และการจัดทำธนาคารปูควรมีแม่ปูม้าเข้าธนาคารจำนวนมาก ซึ่งจะช่วยให้ลูกปูมีจำนวนมาก และมีโอกาสรอดสูงขึ้นได้ในธรรมชาติ

ภาพที่ 5 ด้านในธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่

ธนาคารปูม้า(ธนาคารปูไข่)

ปูไข่นอกกระดองที่จับได้โดยลอบปูและอวนจมปูเป็นปูที่ยังมีชีวิตและมีสภาพสมบูรณ์ แต่ส่วนมาก ดังกล่าวจะถูกจำหน่ายเพื่อนำไปปรี โภค หรือต้มแกะเนื้อขาย ซึ่งเป็นการทำลายทรัพยากรปูม้าอย่างน่าเสียดาย ทำให้ทรัพยากรปูม้าในธรรมชาติเสื่อมโทรม ดังนั้นการทำธนาคารปูไข่โดยชุมชนมีส่วนร่วมเป็นการสร้างจิตสำนึกในการฟื้นฟูทรัพยากรปูม้าด้วยการคืนลูกปูม้าลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นการฟื้นฟูทรัพยากรปูม้าโดย อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และระบบนิเวศที่เหมาะสม โดยไม่ต้องดูแล ไม่ต้องให้อาหาร แต่ใช้การจัดการและกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมให้เป็นแหล่งอนุบาล แหล่งหลบภัย และแหล่งหากินของปูวัยอ่อน (บรรจง เทียนสังข์ศรี, 2551)

1. คุณภาพน้ำทะเลที่เหมาะสมต่อธนาคารปูม้า

การจัดทำธนาคารปูม้าร่วมกับชุมชนชาวประมงสามารถดำเนินการได้ทุกจังหวัด ธนาคารปูม้าจะประสบความสำเร็จได้ย่อมขึ้นปัจจัยหลายประการ คุณภาพน้ำทะเลบริเวณธนาคารปูม้าก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่ออัตราการฟักไข่ และการรอดตายของลูกปูวัยอ่อน คุณภาพน้ำทะเลที่มีความสำคัญต่อธนาคารปูม้า มีดังนี้ (ประจวบ ลีรักษาเกียรติ, 2561)

1.1 ความเค็ม (Salinity) ของน้ำทะเลที่เหมาะสมต่อการฟักไข่ และอัตราการรอดตายของปูม้าควรอยู่ในช่วง 27-35 ส่วนในพัน

1.2 อุณหภูมิ (Temperature) ของน้ำทะเลที่เหมาะสมควรอยู่ในช่วง 26-32 องศาเซลเซียส

1.3 ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) ควรอยู่ในช่วง 7.0-8.5 7.1.4 ค่าออกซิเจนละลายน้ำ ไม่ต่ำกว่า 4.0 มิลลิกรัม/ลิตร 7.1.5 ความเป็นด่าง (Alkalinity) ของน้ำทะเล ที่เหมาะสมควรอยู่ในช่วง 150-

250 มิลลิกรัม/ลิตร

2. รูปแบบวิธีการจัดทำธนาคารปูม้า

การจัดทำธนาคารปูม้ามีหลายวิธีขึ้นกับความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ถ้าเป็นบริเวณที่หลบลมอาจใช้กระชังขนาดใหญ่ได้ หรือถ้ามีคลื่นลมเฉพาะบางเดือนอาจใช้กระชังขนาดเล็ก ซึ่งจะสามารถเก็บขึ้นได้สะดวกในช่วงลมมรสุมแรง ถ้าบริเวณใดมีคลื่นลมแรง แต่มีสถานที่และงบประมาณ ก็สามารถสร้างโรงเรือนเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้ชายฝั่ง และเพาะแม่ปูม้าไข่นอกกระดองในถังเพาะพัก แต่วิธีการที่ดีที่สุดคือการปล่อยแม่ปูที่มีไข่นอกกระดองคืนสู่ทะเลภายหลังจากที่จับได้ หากชาวประมงทุกคนร่วมมือกันปล่อยแม่ปูม้าคืนสู่ทะเล หรือช่วยกันจัดทำธนาคารปูม้า จะทำให้ชาวประมงมีปูม้าให้จับได้ตลอดไปอย่างยั่งยืนแน่นอน (กองวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง, 2561)

จังหวัดชายฝั่งทะเลของประเทศไทย มีศักยภาพสามารถทำธนาคารปูไข่ได้ทุกแห่ง และสามารถทำธนาคารปูไข่ได้ตลอดทั้งปี ดังการศึกษาของ รายงานบริเวณอ่าวไทยตอนบนพบปูม้าไข่นอกกระดองตลอดทั้งปีที่ระดับความลึกของน้ำมากกว่า 15 เมตร การทำธนาคารปูไข่มีหลากหลายวิธีขึ้นกับสภาพพื้นที่ ธนาคารปูไข่มีตั้งแต่แบบง่าย ๆ เช่น หากเป็นพื้นที่ที่คลื่นลมสงบสามารถใช้ตะกร้าหรือกระชังลอยน้ำ และนำแม่ปูไข่แก่นอกกระดองมาใส่ตะกร้าหรือกระชัง จนกระทั่งไข่ที่จับบึ่งฟักออกเป็นปูวัยอ่อน หรือหากมีงบประมาณเพียงพอสามารถดำเนินการสร้างเป็นโรงเรือนพร้อมอุปกรณ์สำหรับฟักไข่ปู วารินทร์ ธนาสมหวัง (2556) รายงานว่าในปี พ.ศ. 2556 มีธนาคารปูไข่ชุมชนที่อยู่ในความดูแลของกรมประมง จำนวน 161 ชุมชน แต่ในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2559 มีธนาคารปูไข่เพิ่มมากขึ้นเป็น 178 ชุมชน โดยสามารถจำแนกการทำธนาคารปูไข่ ดังนี้

2.1 การทำธนาคารปูไข่แบบกระชังที่ยึดในทะเล หรือกระชังลอยน้ำ

ธนาคารปูไข่ลักษณะนี้ เป็นการนำแม่ปูไข่แก่นอกกระดองมาพักไว้ในกระชังที่ยึดไว้ในทะเล รอจนกระทั่งไข่ฟักเป็นลูกปูวัยอ่อนระยะ Zoea และปล่อยไปเจริญเติบโตตามธรรมชาติ จึงนำแม่ปูออกจากกระชัง รูปแบบกระชังมีหลายขนาดตามความเหมาะสม เช่น กระชังขนาด 4x4x1 ลูกบาศก์เมตร หรือ 1x1.5x1 ลูกบาศก์เมตร (จินตนา จินดาลิขิต และคณะ, 2554)

ภาพที่ 6 ธนาคารปูไข่แบบกระชังลอย
(ประจวบ ลีรักษาเกียรติ, 2561)

2.2 การทำธนาคารปูไข่แบบตะกร้าลอยน้ำ

ธนาคารปูไข่แก่นอกกระชังแบบตะกร้าลอยน้ำ โดยนำตะกร้าพลาสติกทรงแบนขนาด 35x45x20 เซนติเมตร หรือตะกร้าพลาสติกทรงสูงขนาด 35x35x40 เซนติเมตร หรือขนาดตะกร้าตามความเหมาะสม ด้านบนตะกร้าปิดด้วยอวน ส่วนด้านข้างติดท่อนลอยน้ำ จากนั้นนำปูไข่แก่นอกกระชังมาใส่ตะกร้า ๆ ละ 1 ตัว รอจนไข่ปูที่จับบั้งฟักออกเป็นลูกปูวัยอ่อนระยะ Zoea และลอยน้ำไปเจริญเติบโตตามธรรมชาติ แล้วจึงนำแม่ปูออกจากตะกร้าคืนชาวประมงต่อไป

การทำธนาคารปูไข่แก่นอกกระชังแบบกระชังลอยน้ำ หรือแบบตะกร้าลอยน้ำ เป็นรูปแบบธนาคารปูไข่ที่ลงทุนต่ำ อาศัยหลักการทางธรรมชาติโดยให้ปูม้าไข่แก่นอกกระชังดูแลไข่จนฟักเป็นลูกปูวัยอ่อน ซึ่งเป็นรูปแบบธนาคารปูไข่ที่ดี ทำให้สะดวกไม่ยุ่งยาก แต่บางครั้งจะประสบปัญหาคราบน้ำมันจากเรือประมง หรือคลื่นลมรุนแรงพัดกระแทกกระชัง หรือตะกร้า ทำให้ปูไข่แก่นอกกระชังเครียด และเจ็ยไข่ทิ้งจำนวนมาก อีกทั้งเมื่อไข่ฟักเป็นลูกปูวัยอ่อนแล้ว มักถูกลาภุมกินลูกปูวัยอ่อนเป็นอาหาร

ภาพที่ 7 ธนาคารปูไข่แบบตะกร้าลอยน้ำ
(ประจวบ ลีรักษาเกียรติ, 2561)

2.3 การทำธนาคารปูไข่แบบโรงเรือน

ธนาคารปูไข่แบบโรงเรือนเป็นการดำเนินกิจกรรมฟักไข่ปูในโรงเรือน โดยนำปูไข่แก่นอกกระดองที่ได้จากลอบปูหรืออวนจมปู มาใส่ในถังพลาสติก ขนาด 20 -30 ลิตร ถังละ 1 ตัว พร้อมให้อากาศค่อนข้างรุนแรงตลอดเวลา จนกระทั่งไข่ที่จับบั้งฟักออกเป็นลูกปูวัยอ่อนระยะ Zoea จึงรวบรวมลูกปูวัยอ่อน ดังกล่าวไปปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติที่ปลอดภัยจากปลาที่กินลูกปูเป็นอาหาร (จินตนา จินดาลิขิต และคณะ, 2554) ปัจจุบันชาวประมงพื้นบ้านส่วนมากทำธนาคารปูไข่ในรูปแบบนี้มากขึ้น เนื่องจากการสนับสนุนอุปกรณ์จากหน่วยราชการ

ภาพที่ 8 ธนาคารปูไข่แบบโรงเรือน
(ประจวบ ลีรักษาเกียรติ, 2561)

2.4 การเพาะพันธุ์ปูโดยปิดไข่จากจับบั้งในระบบน้ำหมุนเวียน

การเพาะพันธุ์ปูจากไข่ที่แยกจากจับบั้ง เป็นรูปแบบที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ และบริษัท แพ็คฟู้ด จำกัด (มหาชน) โดยดัดแปลงจากการทำ

ธนาคารปูไข่แบบโรงเรือน เป็นการนำเฉพาะไข่ปูใส่ถังพักที่มีระบบน้ำหมุนเวียน จนไข่ปูฟักเป็นปูม้ายอ่อน

นำปูไข่แก่นอกกระดองที่มี สีส้ม หรือสีเทา หรือสีดำ ที่ได้รับการสนับสนุนจากชาวประมง มาจัดแยกกลุ่มที่มีไข่สีเดียวกันให้อยู่กลุ่มเดียวกัน ทำการแยกไข่ออกจากจับปิ้ง โดยใช้แปรงขนอ่อน แปรงเบา ๆ ที่จับปิ้งในน้ำให้ไข่หลุดออกจากจับปิ้ง แล้วคัดแยกสิ่งสกปรก และไข่เสียที่จับเป็นก้อน ออก ล้างด้วยน้ำสะอาด 3-4 ครั้ง นำไข่ปูที่ล้างสะอาดแล้วไปบ่มฟักในถังพลาสติกในปริมาณ 5 กรัม ต่อน้ำทะเล 1 ลิตร (วารินทร์ ธนาสมหวัง, ส่งา สิงห์หงส์, และชัยยุทธ พุทธิจูน, 2547) พร้อมให้อากาศค่อนข้างแรงตลอดเวลา ไข่ปูจะฟักเป็นตัวในระยะเวลา 2-4 วัน หรือตามสีของไข่ปูโดยไข่ปูสีเหลืองจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล และสีดำ ตามลำดับ และฟักเป็นลูกปูวัยอ่อน

ภาพที่ 9 ถังฟักไข่ปูระบบน้ำหมุนเวียน
(ประจวบ ลีรักษาเกียรติ, 2561)

3. ขั้นตอนการดำเนินงานของธนาคารปู ชุมชนบางเสร่

- 3.1 สร้างกระชัง/ถัง/อ่างน้ำ เพื่อรับฝากแม่ปูมีไข่นอก กระดองที่ชาวประมงจับได้
 - 3.2 รับฝากแม่ปูมีไข่นอกกระดองจากชาวประมงมาเลี้ยงในอ่างน้ำที่เตรียมไว้
 - 3.3 ขังแม่ปูมีไข่นอกกระดองประมาณ 4-7 วัน แม่ปูก็จะปล่อยไข่ออกมา
 - 3.4 ไข่ที่ถูกเขี่ยออกจากตัวแม่ก็จะฟักเป็นตัวอ่อนระยะซู่เอี้ย
 - 3.5 หลังจากนั้นจะทำการปล่อยลูกปูสู่ธรรมชาติ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 8 ชั่วโมง
- หลังจากฟักออกเป็นตัว
- 3.6 แม่ปูที่ปล่อยไข่ออกจากท้องหมดแล้ว ชาวประมงเจ้าของปูจะฝากธนาคารปูจำหน่ายในราคาตามท้องตลาด

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า

ความหมายของคุณค่า

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายของ “คุณค่า” ว่า สิ่งที่มีประโยชน์หรือมูลค่าสูง

มหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด (อ้างถึงใน สนธิสา ใจเจริญ, 2562) กล่าวว่า Value หมายถึง คุณค่า ประโยชน์ที่มีคุณค่ายิ่งใหญ่

สุวิทย์ รัตนปัญญา (2553) ให้ความหมายของคุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์ หรือมีมูลค่าสูง เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น และทุกสิ่งย่อมมีคุณค่าในตัวเองแต่อาจมีคุณสมบัติที่ต่างกัน

เชิรชัย เอี่ยมวณิช (2552) ให้ความหมายของ “คุณค่า” ว่า ประโยชน์ ส่วนที่ดี มีประโยชน์ต่อประชาชน การประดิษฐ์อะไรอย่างหนึ่งที่มีคุณค่ามาก

ปัญญา วรณชาติ (2551) ให้ความหมายของคุณค่า หมายถึง คุณค่าของงานที่ประจักษ์แก่ผู้รับ ซึ่งประกอบด้วย คุณค่าทางสุนทรียะ คุณค่าทางวรรณศิลป์ คุณค่าต่อจิตใจ และคุณค่าทางปัญญาที่เป็นความงามหรือความประทับใจให้เกิดแก่ผู้รับสาร ซึ่งผู้สร้างต้องใช้ความรู้สึก ความรู้ และวิธีการในการจัดการประกอบสถานการณ์อย่าง เหมาะสม ส่งผลให้สื่อนั้นมีพลัง กระทั่งอารมณ์ กระตุ้นให้ผู้รับสารขบคิดถึงสารหรือความหมายของชีวิตที่แฝงอยู่ในเนื้อหา เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตได้อย่างลึกซึ้งชัดเจนยิ่งขึ้นในแง่มุมที่หลากหลาย

สำราญ คำยิ่ง (2545) ให้ความหมายคำว่า Value หมายถึง คุณค่า, ค่า, ค่านิยม, กำหนดราคา, ติราคา, ประเมินราคา, เห็นคุณค่า, ยกย่อง ถือว่ามีค่า และ Valuable หมายถึง มีราคา มีค่า, สูงค่า, มีประโยชน์, สำคัญ

มัย ตะติยะ (2547) ให้ความหมายของ คุณค่า คือ สิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นมาลอย ๆ โดยไม่สัมพันธ์กับมนุษย์ไม่ได้ แต่ในบางครั้งเรื่องของคุณค่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความถูกต้อง และเกี่ยวกับความรู้สึกของมนุษย์โดยเฉพาะพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาในการยอมรับเรื่องของคุณค่า กลับปรากฏว่ามีความเห็นไม่ตรงกัน เพราะว่ามีมนุษย์มีวิวัฒนาการในด้านความคิด เช่น มนุษย์พวกหนึ่งเห็นว่าปิ่นนั้นมีคุณค่าเพราะมีอานุภาพทำลายล้างและฆ่าสิ่งมีชีวิตได้ สามารถปกป้องและมีประโยชน์ต่อมนุษย์ ส่วนมนุษย์อีกฝ่ายหนึ่งมองเห็นปิ่นไร้คุณค่า ไม่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์กลุ่มนี้มองเห็นถึงคุณค่าของสิ่งมีชีวิตที่มีคุณค่ามากกว่าปิ่น ปิ่นเป็นสิ่งที่ทำลายล้างร่างกายและจิตใจของสิ่งมีชีวิต นี่แหละคือสิ่งที่มนุษย์มองคุณค่าไปคนละด้าน การมองคุณค่าของมนุษย์ในแต่ละฝ่าย แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน จะส่งผลสะท้อนให้เห็นประโยชน์และคุณค่าแตกต่างกันไปด้วย

ณัฐนันท์ ศิริเจริญ (2552) ให้ความหมายของ คุณค่า หมายถึง ลักษณะที่พึงประสงค์ คุณค่า เป็นนามธรรมอันเกิดจากการประเมินข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคม เป็นองค์ประกอบเพื่อให้เกิดคุณภาพมากที่สุด

กัจจกร สุนพงษ์ศรี (2555) ให้ความหมายของ คุณค่า หรือ ค่า (Value) เป็นคำที่ใช้กันทั่วไป หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เชื่อว่ามีคุณค่าเพราะตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์ เห็นคุณค่าที่เป็นประโยชน์น่าสนใจต่อบุคคล ความมีค่าหรือมีคุณค่าสำหรับแต่ละคนไม่เหมือนกัน หรืออาจคล้ายกันก็ได้ โดยเฉพาะคุณค่าทางนามธรรม เช่น ความงามหรือสุนทรียภาพเป็นคุณค่าของงานศิลปะ ส่วนความดีเป็นคุณค่าทาง จริยศาสตร์

ศนิสา ใจเจริญ (2562) ให้ความหมายของ คุณค่า หมายถึง สิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเกี่ยวกับความรู้สึกของมนุษย์ สิ่งใดก็ตามที่เชื่อว่ามีคุณค่าเพราะตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์ ก็จะเห็นคุณค่าในสิ่งนั้น

ดังที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า คุณค่า หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์หรือมีมูลค่าสูงในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ในรูปของนามธรรมอันเกิดจากการประเมินค่าข้อเท็จจริงในแง่ต่าง ๆ โดยอาศัยข้อตกลงร่วมกันอย่างหนึ่ง สามารถรับรู้ได้โดยจิตใจ

ลักษณะของคุณค่า

ชุตินญา จงมีเสรีจ (2556) ได้แบ่งคุณค่าออกเป็น 3 แนวความเชื่อ

1. มีลักษณะความเชื่อว่าคุณค่ามีอยู่ในจิตใจของผู้ประเมินคุณค่าของศิลปกรรมจะมีมากหรือน้อยอยู่ที่ผู้ประเมินเป็นผู้กำหนด
2. คุณค่ามีอยู่จริงที่วัตถุนั้น ผู้ประเมินไม่สามารถกำหนดคุณค่าที่แท้จริงให้วัตถุได้ และคุณค่าของวัตถุจะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงถึงเวลาจะเปลี่ยนไป ส่วนผู้ประเมินประเมินไม่คงที่ถึงแม้วัตถุจะเป็นชิ้นเดิมจะถูกประเมินต่างไปจากเดิมเมื่อเวลาเปลี่ยนไป
3. คุณค่าจะปรากฏต่อเมื่อวัตถุกับจิตมาประจวบเหมาะกันพอดี ถ้ามีเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง จะไม่สามารถเกิดคุณค่าได้เลย

หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า คุณค่า คือความงามในรูปแบบที่สามารถรับรู้ได้โดยจิตใจไม่อาจแสดงให้ปรากฏได้เป็นความงามในลักษณะนามธรรม

“คุณค่า” หรือ “คุณวิทยา” มีส่วนสำคัญโดยตรงกับสุนทรียศาสตร์ในการพิจารณาปัญหาคุณค่าทาง สุนทรียะ ว่าด้วยเรื่องของความงาม ความดีและความจริงนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการประเมินคุณค่าและการตัดสินเชิงสุนทรียภาพของสุนทรียศาสตร์ โดยมีตรรกศาสตร์ และจริยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย (กัจจกร สุนพงษ์ศรี, 2555)

“คุณวิทยา” สามารถแบ่งออกเป็นลักษณะและประเภทได้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ม.ป.ป.)

1. คุณภาพ (Quality) หมายถึง ลักษณะที่เป็นคุณของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือลักษณะประจำบุคคลหรือสิ่งของ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1.1 คุณภาพปฐมภูมิ (Primary quality) เป็นลักษณะคุณภาพหลัก เช่น รูปร่าง รูปทรง การกินพื้นที่ในอากาศ การเคลื่อนไหว การหยุดนิ่ง สิ่งเหล่านี้พบในธรรมชาติ และงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและอื่น ๆ ตัวอย่าง เช่น เสียงเป็นคุณภาพปฐมภูมิของคนตรี

1.2 คุณภาพทุติยภูมิ (Secondary quality) เป็นลักษณะคุณภาพรอง ไม่มีอยู่ในสิ่งนั้น เกิดคุณภาพได้ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของผู้หนึ่งผู้ใดรับรส เช่น ได้ยินเสียง ได้เห็นสี ได้กลิ่น ได้รู้รส ได้สัมผัส ซึ่งมีผลต่อการเกิดอารมณ์สุนทรีภาพ

2. คุณลักษณะ (Attribute) เป็นลักษณะประจำที่เป็นส่วนสำคัญและจำเป็นอันขาดมิได้ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นแตกต่างไปจากสิ่งอื่น ๆ เช่น ไม่มีคุณลักษณะแตกต่างไปจากหลักจิตรกรรมมีคุณลักษณะแตกต่างไปจากดนตรี

3. คุณค่า หรือ ค่า (Value) เป็นคำที่ใช้กันทั่วไป หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เชื่อว่ามีคุณค่า เพราะตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์ หินคุณค่าที่เป็นประโยชน์น่าสนใจต่อบุคคล ความมีค่าหรือมีคุณค่าสำหรับแต่ละคนไม่เหมือนกัน หรืออาจคล้ายกันได้ โดยเฉพาะคุณค่าทางนามธรรม เช่น ความงามหรือสุนทรีภาพเป็นคุณค่าของงานศิลปะ ส่วนความคิดเป็นคุณค่าทางจริยศาสตร์

4. คุณสมบัติ หรือ สมบัติ (Property) หมายถึง คุณหรือคุณค่าประจำตัวของบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่แล้ว ก่อนที่จะได้มาซึ่งสิทธิหรือตำแหน่งหรือเป็นอยู่

5. คุณพิเศษ คุณวิเศษ ความดีที่แปลกกว่าสามัญชนทั่วไป

6. คุณธรรม (Virtue) สภาพคุณความดี

7. ค่านิยม (Good will value) เป็นคุณค่าที่เกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้ค่านิยมสิ่งใด สิ่งหนึ่งร่วมกัน คำเหล่านี้ล้วนมีการนำมาใช้ในสุนทรีศาสตร์กันมาก

ประเภทของคุณค่า

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2534) ได้แบ่งประเภทของคุณค่าไว้ดังนี้

1. คุณค่านอกตัว (Extrinsic value) เป็นคุณค่าที่อยู่นอกตัว สิ่งหรือการกระทำนั้น ๆ เป็นเพียงวิถี (Means) หรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่ผู้กระทำปรารถนา จึงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์ คือ ขึ้นอยู่กับจุดหมายสุดท้าย ตัวอย่างเช่น เงิน เป็นสิ่งมีค่าเป็นคุณค่านอกตัว เพราะมีเงินแล้วต้องนำไปซื้อเพื่อสำเร็จความมุ่งหมาย เช่น ซื้ออาหาร แต่เมื่อได้อาหารมาก็ยังไม่มีคุณค่าในตัว ต้องกินอาหารนั้น เมื่อกินอิ่มแล้วมีความสุข ไม่ต้องการอะไรอีก

ความสุขที่เกิดจากความอึดจึงเป็นความสุขที่มีคุณค่าในตัว เพราะมันถึงที่สุดแล้ว อีกตัวอย่าง เช่น นักศึกษาคณะหนึ่งชั้นเล่าเรียนมากเพราะอยากได้เกรดสูง การกระทำของเขามีค่านอกตัวเท่านั้น

2. คุณค่าในตัว (Intrinsic value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสุดท้าย (End) คือ เป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิถีหรืออุปกรณ์ที่นำไปสู่สิ่งอื่น มีอุดมคติในตัวเอง ไม่ขึ้นกับสิ่งใดเลย ตัวอย่างเช่น นักศึกษาคณะหนึ่งชั้นเรียน เพราะเห็นว่าการขยันเรียนเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ควรทำ ไม่ปรารถนาอะไรอื่นนอกเหนือไปจากนี้ นับว่าความขยันนี้มีจุดหมายในตัวเอง การกระทำของเขาจึงเป็นคุณค่าในตัว

ฉัฐนันท์ สิริเจริญ (2552) แบ่งคุณค่าออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. คุณค่านอกตัว (Extrinsic value) เป็นคุณค่าที่อยู่นอกตัว สิ่งใด ๆ หรือการกระทำใด ๆ เป็นเพียงวิถีทางหรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่ผู้กระทำปรารถนา เช่น เงินเป็นสิ่งที่มีความหมาย แต่เป็นคุณค่านอกตัว เพราะมีเงินต้องนำไปซื้อ เพื่อให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย

2. คุณค่าในตัว (Intrinsic value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสูงสุด คือ เป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิถีหรืออุปกรณ์นำไปสู่สิ่งอื่นอีก เช่น นักเรียนขยันเรียน เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี การขยันเรียนมีจุดหมายในตัวเอง นักปรัชญาเรียกคุณค่าประเภทนี้ว่า “คุณค่าที่แท้จริง”

กัจจกร สุนพงษ์ศรี (2555) แบ่งคุณค่าออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. คุณค่านอกตัว (Extrinsic value) หมายถึง คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีค่าอยู่นอกตัว หมายความว่า ถ้าเราต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ใช่จากสิ่งนั้น ๆ หากแต่เป็นความต้องการเพราะสิ่งนั้นมีค่านอกตัวสำหรับไปได้สิ่งอื่น เช่น ต้องการซื้องานจิตรกรรมภาพนั้นไม่ใช่เกิดจากเห็นคุณค่าในงาน แต่เป็นเพราะผลงานภาพนั้นมีค่านอกตัว สามารถนำไปขายได้เงินมากกว่าที่ซื้อมา เงินเป็นคุณค่านอกตัว สำหรับใช้จ่ายซื้อสิ่งของต่าง ๆ เพื่อบำรุงบำเรอความสุข

2. คุณค่าในตัว (Intrinsic value) การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีคุณค่าในตัวเอง หมายความว่า เราต้องการสิ่งนั้นเพราะตัวสิ่งนั้นมีคุณค่าในตัวเอง คุณค่านี้ตรงข้ามกับคุณค่านอกตัว เช่น เห็นคุณค่าในตัวองงานศิลปะ

ชุตินญา จงมีเสรีจ (2556) แบ่งคุณค่าออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. คุณค่านอกตัว (Extrinsic value) เป็นคุณค่าที่อยู่นอกตัว สิ่งหรือการกระทำนั้น ๆ เป็นเพียงวิถีทางหรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่คู่กับคำปรารถนา คุณค่านอกตัว เช่น เงินเป็นสิ่งที่มีความหมาย เงินต้องนำไปซื้อ (ใช้จ่าย) เพื่อให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย การประเมินคุณค่าของศิลปะดีเป็นราคา หรืออาจเทียบด้วยความต้องการด้านสังคม เช่น

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ผู้คนส่วนใหญ่มักจะมีค่าของศิลปะจากวัตถุประสงค์จากความนิยม หรืออาจตีค่าจากการได้เป็นเจ้าของ ซึ่งมักเทียบได้จากราคา เป็นต้น

2. คุณค่าในตัว (Intrinsic value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสูงสุด คือ เป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิธีหรืออุปกรณ์นำไปสู่สิ่งอื่นอีก เช่น นักเรียนขยันเรียน เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี การขยันเรียนมีจุดหมายในตัวเองนักปรัชญาเรียกคุณค่าประเภทนี้ว่า คุณค่าที่แท้จริง คุณค่าในตัวของศิลปะเป็นคุณค่าที่ไม่สามารถตีเป็นราคา หรือความสำคัญใด ๆ ถ้าเป็นคุณค่าในวัตถุประสงค์นั้นหากแม้เป็นเพียงหินก้อนหนึ่งมันสำคัญเพราะเป็นธรรมดาเช่นนั้น ไม่อาจสร้างขึ้นมาทดแทนกันได้

ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า

ทฤษฎีแห่งคุณค่า

สวิตซ์ โกศัยยะวัฒน์ (2539) ได้แบ่งทฤษฎีแห่งคุณค่า (Theory of values) ออกเป็น 3 สาขา คือ

1. ตรรกศาสตร์ (Logics) เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักแห่งความจริง โดยมีหลักของความคิดและการใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง วิธีการตัดสินความจริง รูปแบบของการเสนอความคิด การตั้งสมมติฐาน การให้คำนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนก การตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้เข้าใจถึงความจริง สาขานี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีแห่งความจริง (Theory of reality)

2. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักแห่งความงาม โดยมีหลักความคิดและการใช้เหตุผลในการแสวงหาความงาม วิธีการตัดสินความงาม รูปแบบของการเสนอความคิด การตั้งสมมติฐาน การให้คำนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนก การกระจาย และการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความงาม การแสดงออกถึงคุณลักษณะของความงาม ความสวย และความไพเราะ สาขานี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีแห่งความงาม (Theory of beauty)

3. จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักแห่งความดี โดยมีหลักการของความคิดและการใช้เหตุผลในการแสวงหาความดี ความถูกต้อง และความยุติธรรม วิธีการตัดสินความดี รูปแบบของการเสนอความคิด การตั้งสมมติฐาน การให้คำนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนกการกระจาย และการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความดี การแสดงออกถึงคุณลักษณะของความดี การประเมินค่าโดยอาศัยเหตุผลมาเป็นมาตรการของการวัดคุณค่าเกี่ยวกับความประพฤติ การปฏิบัติตัว และการกระทำต่าง ๆ เมื่อพิจารณาออกมาแล้วจะมีลักษณะเป็นความดี ความชั่ว ความถูกต้อง ความผิด ความเหมาะสม ความไม่เหมาะสม สาขานี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีแห่งจรรยา (Theory of morality)

ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า ทฤษฎีจิตวิสัยหรืออัตวิสัยนิยม (Subjectivism)

ทฤษฎีจิตวิสัยหรืออัตวิสัยนิยม (Subjectivism) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับจิตของการรับรู้ และเห็นว่าไม่มีคุณสมบัติใดที่ทำให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะในวัตถุ โดยในการรับรู้วัตถุทางสุนทรียะ โดยในการรับรู้วัตถุทางสุนทรียะ ผู้รับรู้ก็เพียงแค่แสดงออกถึงความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อสิ่งนั้น สำหรับทฤษฎีจิตนิสัย คุณค่าทางสุนทรียะจึงเป็นความรู้สึกตอบสนองทางสุนทรียะของผู้รับรู้ที่มีต่อวัตถุทางสุนทรียะ โดยไม่เกี่ยวข้องและไม่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติใดของวัตถุทางสุนทรียะที่รับรู้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคุณค่าทางสุนทรียะนั้นเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการที่จิตของผู้รับรู้ที่ตอบสนองต่อวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใด ๆ ของวัตถุทางสุนทรียะนั้นเอง (ลักษณะวัต ปาละรัตน์, 2556)

จิตวิสัยนิยม (Subjectivism) ถือว่าตัวบุคคลเป็นแหล่งคุณค่าของความงาม ความงามเกิดจากความรู้สึกนึกคิดของเราเอง ความงามคือประสบการณ์สุนทรียะ ถ้าเราปราศจากเสียซึ่งจิตวิสัยทางความงาม ความงามของวัตถุที่มีอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม ย่อมไร้ความหมาย ความงามอยู่ที่จิตใจของเรา เราเป็นผู้กำหนด (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546)

ทฤษฎีภววิสัยนิยม (Objectivism)

ทฤษฎีภววิสัยนิยม (Objectivism) เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งเกี่ยวกับความงาม หรือ การประเมินค่าทางสุนทรียะ ลักษณะภววิสัยของความงาม ถือว่า คุณสมบัติที่ก่อให้เกิดคุณค่าของ ความงาม หรือคุณค่าทางสุนทรียะ หรือวัตถุชิ้นหรือศิลปะชิ้นนั้น ๆ ได้รับการยอมรับหรือถูกจัดว่าเป็นสิ่งงามหรือสุนทรียวัตถุ กล่าวได้ว่า ความงาม หรือคุณค่าทางสุนทรียะนั้นประกอบอยู่ในตัว วัตถุชิ้นนั้น อันหมายถึงคุณสมบัติของวัตถุชิ้นนั้น ๆ หรืองานศิลปะชิ้นนั้น ๆ เป็นสัญลักษณ์พิเศษประจำของสิ่งนั้น การที่ผู้ชื่นชมมีความเห็นหรือชี้ขาดว่าสิ่งใดงามสิ่งใดไม่งามขึ้นอยู่กับความสามารถและ การรับรู้หรือขาดรับต่อคุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษอันเป็นความงามของสิ่งนั้น และในสิ่งทีงาม แม้ว่าคนไม่สามารถรับรู้หรือขาดรับความงามได้ ก็ถือว่าสิ่งนั้นมีค่าความงาม ความงามเป็นคุณสมบัติของสิ่งธรรมชาติและงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ ความงามจึงมีลักษณะวัตถุวิสัยหรือภววิสัย (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2546)

นักสุนทรียศาสตร์บางแนวคิดเชื่อว่า ความงามเป็นวัตถุวิสัยนิยม (Objectivism) นั้น หมายถึงว่า ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ ความงามอยู่ที่ตัววัตถุ อยู่ที่สรรพสิ่ง แม้เราไม่สนใจ ไม่ชวนชมความงามของสิ่งนั้นก็ยังมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็ความงามของธรรมชาติ ขุนเขา ท้องทะเล ทุ่งหญ้า ผลงานจิตรกรรม นาฏศิลป์ คนตรี ฯลฯ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546)

เอกมันต์ แก้วทองสอน (2554) กล่าวว่า คุณค่ามีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป และเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาขอบเขตของคุณค่า วอลเตอร์ ทัตโนว์ เอเวอร์เรตต์ (Everett, 1900) ได้

จำแนกขอบเขตของคุณค่าทางจริยศาสตร์ไว้ 8 ประเภท คือ คุณค่าทางร่างกาย คุณค่าทางจิตใจ
คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางปัญญา คุณค่าทางลักษณะนิสัย คุณค่าทางศาสนา คุณค่าทางเศรษฐกิจ
และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งคุณค่าแต่ละประเภทสามารถพิจารณารายละเอียดได้ดังนี้

1. คุณค่าทางร่างกาย หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณภาพต่อร่างกาย ต่อพัฒนาการของ
สุขภาพอนามัยโดยตรง และไม่เกิดโทษหรือเป็นพิษภัยต่อร่างกายทุกส่วนคุณค่าดังกล่าว ได้แก่ การ
เล่นกีฬา การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นต้น

2. คุณค่าทางจิตใจ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อจิตใจ ความรู้สึกที่ดีทำให้
จิตใจสงบ ผ่อนคลายความเครียด ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ไม่ปลูกฝังความรู้สึกหรือกระตุ้น
อารมณ์ให้เกิดความอยาก ความต้องการ ความฟุ้งซ่านจนอาจทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เช่นการเล่นกีฬา
การชมภาพยนตร์ การอ่านหนังสือ การฟังเพลง เป็นต้น

3. คุณค่าทางสังคม หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการสร้างสัมพันธ์ อัน
ดีระหว่างบุคคลต่อบุคคล กลุ่มบุคคลต่อกันจนถึงระดับชุมชนและประเทศชาติ ก่อให้เกิด
ความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อการสร้างสรรค์ ทำคุณประโยชน์ เช่น ชมรมดนตรี
ชมรมกีฬา ชุมชนศิษย์เก่า สมาคมอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

4. คุณค่าทางปัญญา หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการสร้างเสริม เพิ่มพูน
ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ประเทืองสติปัญญา และสมอง ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในเรื่องราว
หรือมองเห็นการแก้ไขปัญหาอย่างมีความรอบคอบและเหมาะสม เป็นตัวอย่างให้ข้อคิดแก่ การ
กระทำหรือการเลือกไม่กระทำได้อย่างแตกฉาน เช่น การอ่านหนังสือ การชมภาพยนตร์ การฟัง
ดนตรี การฟังอภิปราย หรือปาฐกถาต่าง ๆ เป็นต้น

5. คุณค่าทางลักษณะนิสัย หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการเสริมสร้าง
คุณลักษณะนิสัยแบบอย่างพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าเป็นคุณค่าที่ควรปลูกฝัง ได้แก่
การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง การรู้จักควบคุมอารมณ์และความรู้สึก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
ความเสียสละ การเห็นใจ มีเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่น รวมไปถึงการรู้จักวางตน การแสดงกิริยามารยาท
ความมั่นใจ ใฝ่ใจและตั้งใจทำงานตามหน้าที่ของตน เป็นต้น

6. คุณค่าทางศาสนา หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อแบบแผน ความ
ประพฤติที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดกำลังใจ เกิดความเชื่อมั่น ความนับถือหรือ ความ
เลื่อมใสศรัทธาอย่างมีเหตุผลในการเสริมสร้างวิถีปฏิบัติตามแนวทางคำสอนของศาสนา เช่น เล่น
กีฬา แล้วก่อให้เกิดความสามัคคี รักหมู่คณะ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย รู้ถึงความไม่คงที่และความไม่
แน่นอนของสรรพสิ่ง เป็นต้น ลักษณะนี้มีคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับประเพณีไทยหลายอย่าง เช่น การก่อ

พระเจดีย์ทราย การขนทรายเข้าวัด แท้จริงคือ การทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม สร้างความสามัคคี โดยมีศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดคุณค่าดังกล่าวนั่นเอง

7. คุณค่าทางเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการนำมาซึ่ง รายได้ การหมุนเวียนของสินค้าและเงินตรา มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดมีอาชีพ มีงานทำ มีผลผลิตนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ทำให้ชีวิตมีคุณค่าขึ้น ดำรงอยู่ได้และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนได้อย่างปกติสุข

8. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อความรู้สึก ความสบายตา สบายใจ ความเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายได้ทางหนึ่ง ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อความคิด และการกระทำ อีกทั้งจรรโลงไว้ซึ่งคุณค่าของความสงบ ความงามที่เหมาะสมตามวิถีอันพึงปรารถนา ได้แก่ การชมนิทรรศการ การชมภาพยนตร์ การฟังดนตรี เป็นต้น (สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ม.ป.ป.)

สรุปประเภทของคุณค่ามีหลายประเด็น ซึ่งการพิจารณาว่าประเด็นใดจะมีความเหมาะสมกับคุณค่าของสิ่งใดนั้น จำเป็นต้องใช้การพิจารณาเฉพาะกรณีไป

แนวคิดคุณค่าของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมมิใช่เรื่องใหม่หากแต่เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่เดิมเป็นคุณค่าที่เป็นของตนเองมาแต่บรรพกาล เช่น ทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญา และทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน มีการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม และรูปแบบได้แก่ จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด ภูมิปัญญา ความรู้ ภูมิปัญญาและวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ ทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และจัดการกองทุนสาธารณะของชุมชน ส่วนกระบวนการทุนทางสังคมนั้น ประกอบด้วย ส่วนที่เป็นระบบคิดจะเป็นส่วนที่เป็นนามธรรมสูง ส่วนที่เป็นวิธีปฏิบัติจะเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์ กับส่วนที่เป็นระบบคิด ส่วนที่เป็นผลลัพธ์จะเป็นส่วนที่เกิดจากผลของการที่สมาชิกมีระบบคิดและวิธีปฏิบัติ อย่างไร ซึ่งประโยชน์ของทุนทางสังคมนั้นทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดการมีพันธะสัญญา ร่วม การลงทุนเรื่องทุนทางสังคมเป็นบทบาทสำคัญไม่เพียงแต่ลงทุนในการเรียนรู้ เกี่ยวกับตนเอง แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นด้วยและจะช่วยให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันคือ การมีระดับทุนทางสังคมที่สูงนั่นเอง (ไมตรี อินทร์เษะ, 2560), ทุนสถาบันที่มีคุณภาพ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกัน เพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง, ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต

ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง และทุนทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่า เขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน นับเป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม/เครือข่าย ร่วมกันใช้ประโยชน์ เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

สรุปได้ว่าคุณค่าของทุนทางสังคม ประกอบไปด้วย ทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ ทุนสถาบันที่มีคุณภาพ ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ และทุนทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพ อาจกล่าวได้ว่าคุณค่าของทุนทางสังคมทำให้ท้องถิ่นนั้น ๆ อยู่เย็นเป็นสุข เป็นการเอื้ออาทรกันระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ความหมายของทุนทางสังคม

Coleman (1988) อธิบายและให้ความหมายทุนทางสังคมว่า เป็นชุดของความสัมพันธ์ (Set relationships) ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความคาดหวัง ในสิ่งที่จะต้องใช้ร่วมกัน (Common) เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน (Set of shared values) และการมีสำนึกของความไว้วางใจ (Sense of trust) ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็น โครงสร้างของความสัมพันธ์ ระหว่างคนสองคนหรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมาและส่งผลต่อกิจกรรมที่ได้กระทำในมิติดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าทุนทางสังคมนั้น เป็น โครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลในองค์กรและทางตรงกันข้ามในทางที่มีทุนทางสังคมอ่อนแอ ก็มีปรากฏการณ์ของความขัดแย้งกันในค่านิยม และการขาดซึ่งความไว้วางใจระหว่างกัน (Conflicting values and lack of trust)

Putnam (1993) อธิบายว่า ทุนทางสังคม คือ ความไว้วางใจ บรรทัดฐานและความเป็นเครือข่ายทางสังคม ที่เอื้อให้เกิดประโยชน์ต่อความร่วมมือร่วมใจกัน และการประสานงานกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

World Bank ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า เป็นสถาบัน (Institutions) ความสัมพันธ์ (Relationships) และบรรทัดฐาน/ จารีต (Norms) ซึ่งมีทั้งลักษณะที่เป็นทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ของการปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคม ทุนทางสังคมไม่ใช่เกิดได้ในสถาบันทั้งหมดของสังคม แต่หมายถึงความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคล กลุ่ม สถาบัน หรือองค์กรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ประเวศ วะสี (2542) ให้ความหมายทุนทางสังคม หมายถึง เป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤตของสังคมได้ โดยให้ความหมายทุนทางสังคมว่า “การที่คนมาแก้ปัญหาวิกฤตของ

สังคมได้ โดยความหมายทุนทางสังคมว่า การที่คนมารวมกัน เอาความคิดมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม

ศุวิทย์ คงสงค์ (2562) กล่าวว่า ทุนทางสังคม คือ “ทุน” ในลักษณะใหม่ที่ไม่ใช่เพียงทุนทางเศรษฐกิจ ที่มุ่งหวังในการทำกำไรหรือแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดของตัวเอง แต่ทุนทางสังคมมีลักษณะ เป็นผลประโยชน์หรือต้นทุนส่วนรวมที่มาจากการช่วยเหลือและความร่วมมือกันระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมโดยธนาคารโลก (World Bank) เห็นว่าทุนทางสังคม คือ สถาบัน ระบบ ความสัมพันธ์และบรรทัดฐานการปฏิบัติ (Norm) ที่นำมาซึ่งปฏิสัมพันธ์ของสังคม ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เน้นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันไม่ใช่สถาบันหรือตัวบุคคล โดด ๆ หรือ จำนวนรวมกัน อีกทั้งองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co - operation and Development: OECD) เห็นว่าทุนทางสังคม คือ การเชื่อมโยงของบุคคลเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust) และ มีมาตรฐานในการทำงานร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป ทุนทางสังคม คือ พลังสำคัญที่มาจากการช่วยเหลือ ร่วมมือร่วมใจระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเพื่อขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาของชุมชนจนเกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

แนวคิดทุนทางสังคม เป็นแนวคิดที่มีความหมายและองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกัน อย่างมีมิติสัมพันธ์ โดยแนวคิดนี้คาดว่ามิจุดที่มาเริ่มต้นจากแนวคิดทุนทางสังคมเป็นที่ตั้ง ดังเช่น ไมตรี อินเดริยะ (2560) ที่ได้นำเสนอบทความเรื่องทุนทางสังคม (Social Capital) โดยกล่าวว่า ความหมายของทุนทางสังคมนั้นมีหลายมิติ ทั้งที่เป็นเรื่องของระบบคิด ค่านิยม วัฒนธรรม ความไว้วางใจกัน ความสำนึกร่วมของความเป็นชุมชนเดียวกัน การมีจารีตและค่านิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน โดยทุนทางสังคมนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ หากแต่เป็นคุณค่าที่สังคมไทยมีอยู่เดิมและเป็นคุณค่าที่เป็นของตนเอง มาแต่บรรพกาล

1. นิยามความคิดทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

สำหรับแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ประชาธิป กะทา (2547) ได้สรุปไว้ว่าแนวคิดดังกล่าว มีพัฒนาการทางแนวคิดมาจากความหมายของ “ทุน” (Capital) ในเชิงเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยหรือทรัพยากรทางการผลิตอันประกอบด้วย ที่ดิน (land) แรงงาน (abor) ทุน (capital) และผู้ประกอบการ (entrepreneur) ซึ่งภายหลัง แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม (Social Capital) ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ โดยนักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ รวมทั้งนักสังคมศาสตร์ในมิติของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นการให้นิยามทุนในมิติที่กว้างออกไปมากกว่าทุนทางกายภาพ ได้แก่ ทุนทาง

เศรษฐกิจ (Economic Capital) ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ทุนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Capital) ทุนทางการเมือง (Political Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) อาทิ การศึกษาวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งมีความจำเป็นต้องศึกษาและ วิเคราะห์ ถึงประเด็นการเคลื่อนไหวทางสังคม (Collective action) รวมถึงการศึกษาวิเคราะห์การสร้าง เครือข่ายโครงสร้างทางสังคม (Network analysis) ด้านการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านประชา สังคม (Public Society) และศาสตร์แขนงย่อยอื่น ๆ (Coleman, 1990)

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความหมายของทุนทางสังคมที่ผ่าน มาจะพบว่า มีนักวิชาการตะวันตกและนักทฤษฎีหลายท่าน ซึ่งได้ให้นิยามเกี่ยวกับแนวคิดทุนทาง สังคม ไว้ในแง่ที่สอดคล้อง คือ ในแง่ของ โครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อกำหนดควบคุม การใช้ประโยชน์และการบริหารจัดการบางสิ่งบางอย่างในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ อาทิ

Jacobs (1961) ซึ่งเป็นคนแรกที่ได้ให้ความหมาย “ ทุนทางสังคม” ไว้โดยนัยว่า หมายถึง มูลค่าของการทำงานเป็นเครือข่าย (networks) โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย เพื่อน บ้าน คุณค่าของทุนทางสังคมไม่สามารถจะมีทุนอย่างอื่นมาทดแทนได้ หากทุนทางสังคมหายไป ไม่ว่าจะจากสาเหตุใด มูลค่าหรือผลประโยชน์ที่เคยได้รับก็จะหายไปด้วย

Bourdieu (1992) นับเป็นบุคคลแรกที่ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องทุนที่ไม่ได้มองว่า “ทุน” เป็น เพียงทุนทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ได้เพิ่มทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนสัญลักษณ์เข้ามา ซึ่งทุนทั้งหมดนั้นสามารถแปรรูปกลับไปกลับมาได้ หากมีทุนทางเศรษฐกิจมากก็สามารถแปรไป เป็นทุนทางสังคมหรือทุนทางวัฒนธรรมได้เช่นกัน ได้ให้ความหมายว่า ทุนทางสังคม หมายถึง ทรัพยากรซึ่งมีศักยภาพทั้งหมดที่มีอยู่ซึ่งเชื่อมต่อเข้ากับความเป็นเจ้าของเครือข่ายที่เหนียวแน่น คงทนซึ่งมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงระบบสถาบันที่มีความร่วมมือกันหรือคุ้นเคยกันหรือไม่ มากก็น้อย นอกจากนี้ยังได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมเกิดขึ้นจาก ความผูกพันทางสังคมและอาจมี ลักษณะเป็นรูปแบบที่เป็นสถาบัน

BakerObstfeld (1999) ให้ความหมายว่า ทุนทางสังคม เป็นทรัพยากรที่เกิดจากโครงสร้าง สังคมที่มีรูปแบบเฉพาะ และมีการนำมาใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์ให้แก่สมาชิกของสังคม โดยมีการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม

Coleman (1988) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมใน 2 ทาง คือ (1) ทุนทางสังคม หมายถึง การต้องสร้างความสัมพันธ์ขึ้นมา ไม่ใช่ความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้ว และ (2) ทุนทางสังคม หมายถึง ทุนทางสังคมที่เป็นทรัพยากรที่จะช่วยให้สามารถสัมพันธ์กับคนต่าง ๆ ได้ โดย Coleman ได้อธิบายความหมายของทุนทางสังคมภายใต้ความเชื่อมโยงใน 2 ประเด็นดังกล่าว คือ ทุนทาง สังคมกำหนดจากหน้าที่ของมันซึ่งไม่ใช่มีเพียงประการ เดียวแต่มีลักษณะร่วมกันสองประการ คือ

โครงสร้างทางสังคม และสิ่งที่จะช่วยให้สมาชิกของสังคมแต่ละคนได้รับความสะดวกสบายภายในโครงสร้างของสังคมนั้น

Boxman, De Graaf, Flap (1991) อธิบายว่า ทูทางสังคมกำหนดจากจำนวนของประชาชนที่คาดหวังว่าจะจัดการสนับสนุนและทรัพยากรซึ่งคนเหล่านั้นมีและพร้อมที่จะนำออกมาใช้

Bourdieu and Wacquant (1992) ให้ความหมายว่า ทูทางสังคม หมายถึง ทรัพยากรทั้งหมด ทั้งที่เป็นของจริงและเสมือนจริง ซึ่งเกิดกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากการรวมตัวกันเป็นเจ้าของเครือข่ายที่ถาวรซึ่งอาจมีความสัมพันธ์เชิงสถาบันระหว่างสมาชิกของสังคมอยู่ด้วยไม่มากนัก

จากนิยามความหมายและที่มาของแนวคิดทูทางสังคมในข้างต้น ประเทศไทยได้มีการนำทูทางสังคมดังกล่าวมาใช้บนฐานความคิดที่แตกต่าง โดยมีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงไปจากนิยาม ทูทางสังคมเดิมตามแบบนักคิดและนักทฤษฎีหลักทางตะวันตก คือ มีการรวมเอาแนวคิดอื่น ๆ เช่น ทูวัฒนธรรม ทูธรรมชาติ และทุนภูมิปัญญามาเป็นองค์ประกอบทางสังคม และสามารถพัฒนาทูทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ พร้อมทั้งมีฐานะเป็นแนวคิดเชิงบูรณาการภายใต้การผสมผสาน แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กับสังคมวิทยาเพื่อมาโต้ตอบต่อการดำเนินนโยบายการพัฒนากระแสหลักที่ มุ่งเน้นในเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไป (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, 2547) หรือเช่นเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) ได้ศึกษาแนวความคิดและองค์ประกอบของทูทางสังคม ตลอดจนกำหนดกรอบตัวชี้วัดเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมีอยู่ของทูทางสังคมของไทย โดยกำหนดว่า “ทูทางสังคม” เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความสัมพันธ์ที่มีการสะสมในลักษณะเครือข่าย เครือญาติ และความไว้นื้อเชื่อใจกัน ก่อให้เกิดเป็นพลังทางภูมิปัญญาแก่ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้บนฐานศักยภาพ หรือทูทางสังคมที่มี รวมทั้งสามารถใช้เป็นฐานในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในมิติต่าง ๆ ซึ่งช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา บัณฑิตพงศ์ วงศ์ศาศรี (2559) ได้กล่าวโดยระบุว่า ทูทางสังคมนับเป็นต้นทุนที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศและการบริหารประเทศของไทย ซึ่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวมาโดยตลอด เพื่อจะสามารถนำทูทางสังคมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด สอดคล้องกับศักยภาพที่มีอยู่อย่างหลากหลายในสังคมไทย โดยเลือกทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับทูทางสังคม แต่ละประเภทและนำมาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมกับการส่งเสริมพัฒนาในเรื่องนั้น ๆ

2. มิติทางแนวคิดของทูทางสังคมและวัฒนธรรม

จากฐานแนวคิดทูทางสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลให้สามารถแตกกระจายความเป็นทุนได้ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในเชิงโครงสร้าง คำนิยาม และความเชื่อภายใต้วิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

ที่กำหนดยึดโยงไว้ ซึ่งจากนิยามและความเป็นมา แนวคิดทุนทางสังคมจึงนับเป็นการผนวกแนวคิดร่วมไว้ในมิติต่าง ๆ โดยฤทัยรัตน์ รัตนสร้อย (2552) ได้นำเสนอไว้ 5 มิติสำคัญ ดังนี้

1) มิติที่เป็นทุนของชุมชนหรือทุนสาธารณะ ซึ่งถูกมองว่าเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้ โดยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเป็นสิ่งที่เชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม/เครือข่าย เพื่อร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

2) มิติที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กรในสังคม รวมถึงความสัมพันธ์ที่ยึดโยง หรือ ระบบคุณค่าในสังคม เช่น ระเบียบจารีตประเพณี วิถีปฏิบัติกรอยู่ร่วมกัน โดยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ซึ่งหมายถึงบุคคล ที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐาน ของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา มีความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีจิตสาธารณะ มีคุณธรรม มีวินัยและความรับผิดชอบ โดยสามารถใช้ศักยภาพและคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

3) มิติที่เป็นพลังชุมชนหรือสังคม ซึ่งถูกมองว่า นำมาซึ่งพลังในการแก้ไขปัญหาของสังคม สร้างประโยชน์ และความสงบสุขในสังคมได้ เช่น การนำวัฒนธรรมของความไว้วางใจแล ความร่วมมือกัน มาเป็นกลไกสำคัญที่ถูกนำมาใช้เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม โดยภายใต้มิติดังกล่าว มีทุนทางสังคมที่ซ่อนอยู่ 5 รูปแบบ ได้แก่ (1) ทุนทางจิตวิญญาณ หรือ ระบบคุณค่า สำนึก ท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด (2) ทุนทางภูมิปัญญา เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นมรดกตกทอดที่มากับการใช้ชีวิต การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และกับชุมชนอื่นข้างเคียง (3) ทุนทรัพยากรมนุษย์ หรือทรัพยากรบุคคล อันเป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรีของคนไทย ระบบอาวุโสและความเป็นผู้นำในสังคม (4) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูอนุรักษ์และใช้ในการสร้างฐานอาชีพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานการมีชีวิตรอยู่รอดของชุมชน (5) กองทุนสาธารณะของชุมชน อันเป็นการจัดการทุนที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีวิต

4) มิติที่เป็นวิถีคิดและระบบความรู้ โดยในประเด็นนี้ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2541) มองว่า ทุนทางสังคมเป็นวิถีคิด และระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดการระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยวิถีคิดเชิงซ้อนและเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบความรู้ ภูมิปัญญา อีกทั้งต้องอาศัยกฎเกณฑ์มากำกับการใช้ความรู้ นั้น ซึ่งอาจเป็นในรูปของจารีต กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พร้อมกันนั้นต้องมียุทธศาสตร์

ที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้น ๆ โดย หมายรวมถึงองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการนำเอาองค์ความรู้ จากตัวบุคคล ภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณี วัฒนธรรม และนำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเองที่สืบทอด สัมต่อกันมา เป็นสายใยของความผูกพันที่ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคี เอื้ออาทร แบ่งปัน และอยู่ภายใต้กรอบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

5) มิติที่เป็นระบบและกระบวนการทางสังคม โดยมิตินี้มองทุนทางสังคมในลักษณะของความเชื่อมโยงกันระหว่างวิถีคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติจนถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องของระบบคิดและอยู่ในรูปแบบของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจกัน ความสำนึกร่วมกัน ในความเป็นเจ้าของ ความเคารพต่อกัน เป็นต้น อันส่งผลต่อระบบคิด รูปแบบ แนวทาง วิถีปฏิบัติ ผลลัพธ์ และผลกระทบที่แสดงออกถึงประสิทธิผล ประสิทธิภาพ การกระจายทรัพยากร และพลังในชุมชนอย่างเป็นทางการ

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับมิติทางแนวคิดของทุนทางสังคมว่า ทุนทางสังคม เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ในความไว้วางใจ เชื่อใจ ความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย ผ่านการโยงใยของระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบและบทบาทหลัก 4 ด้าน ที่ก่อเกิดการขับเคลื่อนเป็นทุนทางสังคม ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ โดยการสั่งสม ปรับเปลี่ยน ต่อยอด พัฒนาและสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน ทุนทางสังคมสามารถลดน้อยลงหรือเสื่อมสลายไปได้หากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำสลายลงไป

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

คำว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (Social change) มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้ นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) ไว้หลายท่านและคล้ายคลึงกัน ดังนี้

จุมพล หนิมพานิช (2539) ให้ความหมายไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างสังคม ได้แก่ ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เช่น แบบแผน ความสัมพันธ์ในสังคม ตลอดจนสถานภาพและบทบาทของสมาชิกในสังคมหรือ การเปลี่ยนแปลงระเบียบแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลง โครงสร้าง หน้าที่หรือกระบวนการต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ ใด ๆ หนึ่ง และมักจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือสมัยใดสมัยหนึ่ง

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532, หน้า 337) ได้กำหนดความหมายของ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” ไว้ว่า หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอยเป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเองและที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

ผจงจิตต์ อธิคมน์นทะ (2526) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสังคม รวมถึงการกระจายอายุ อัตราการเกิด การตายของประชากร ด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ของสามีภรรยา เป็นต้น

ดังที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมในด้านใดด้านหนึ่ง สาเหตุมาจากพฤติกรรมหรือการกระทำทางสังคม เช่น การเคลื่อนไหวทางการเมือง เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อกันที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา พฤติกรรมหรือการกระทำทางสังคมดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสังคม

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2534) ได้รวบรวมทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสามารถจำแนกและแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่ม ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary theory) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ (Structural - Functional theory) ทฤษฎีจิตวิทยา - สังคม (Social - Psychological theory) แต่ในการอธิบายครั้งนี้จะพูดถึงเฉพาะทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ และทฤษฎีจิตวิทยา-สังคม ตัวอย่างทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ (Structural - Functional theory)

แนวความคิดในการพัฒนาทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่เป็นผลมาจากการนำเอาแนวความคิดทางด้านชีววิทยามาใช้โดยอุปมาว่าโครงสร้างของสังคมเป็นเสมือนร่างกายที่ประกอบไปด้วยเซลล์ต่างๆและมองว่าหน้าที่ของสังคมก็คือการทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยแต่ละส่วนจะช่วยเหลือ และเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้ระบบทั้งระบบมีชีวิตดำรงอยู่ได้

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2534) ได้ศึกษาทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่ และเสนอไว้ว่า นักทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม มองสังคมในเชิงสถิต (Social statics) เพื่อที่จะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ที่มาประกอบเป็นโครงสร้างสังคมได้ และเพื่อจะได้ศึกษาว่าส่วนประกอบต่างๆ ของสังคมนั้นทำหน้าที่อย่างไรเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ สำนักโครงสร้างหน้าที่นิยมถือว่าสังคมเป็นระบบกระทำการชนิดหนึ่งตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ คือ

1. สัมพันธภาพระหว่างส่วนต่าง ๆ ซึ่งประกอบกันเข้ามาเป็นระบบ แต่ละระบบจะต้องมีลักษณะถาวรพอประมาณอย่างน้อยต้องสามารถทำให้ระบบนั้น ๆ ทำหน้าที่ของตนได้อย่างปกติ
2. ระบบแต่ละระบบมีความโน้มเอียงที่จะป้องกันตนเองจากการแทรกแซง หรือทำลายจากระบบอื่น
3. ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงบางประการเกิดขึ้นภายในส่วนต่าง ๆ ของระบบการเปลี่ยนแปลงนั้นก็จะยอมจะเป็นไปเพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อการทำหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมากขึ้นกว่าเดิม
4. ตามปกติแล้วระบบแต่ละระบบจะกระทำการรักษาคุณภาพในการปฏิบัติงานของ ส่วนต่าง ๆ ในบางครั้งถือว่าเป็นเหตุผิดปกติอาจอยู่ในภาวะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่หรือ การถูกแทรกแซงจากระบบอื่น
5. ระบบที่ไม่สามารถรักษาคุณภาพไว้ได้ ในที่สุดจะสลายตัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนสภาพเป็นระบบแบบใหม่ก็ได้การกระทำทางสังคมเป็นการกระทำที่มีความสัมพันธ์กันของระบบย่อยต่าง ๆ ในสังคมระหว่างสมาชิกในสังคมกับระบบในสังคมและระหว่างสมาชิกกับสมาชิกด้วยกันในสังคม

นอกจากนี้ ชนิดา รัชพลเมือง (2534) ได้ศึกษาทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่ของพาร์สัน และพบข้อสรุปจากการวิเคราะห์ของพาร์สันได้ว่าวิเคราะห์ระบบกระทำต่าง ๆ ในสังคมว่า แต่ละระบบมีข้อจำเป็นเชิงหน้าที่ (The functional imperatives) ซึ่งเป็นการบูรณาการระบบ บุคลิกภาพ ซึ่งทำหน้าที่ ควบคุมการกระทำและสร้างพฤติกรรมของบุคคล ระบบสังคม ซึ่งทำหน้าที่ จัดระบบความสัมพันธ์ ของบุคคล และระบบวัฒนธรรม ซึ่งการบูรณาการดังกล่าวเป็นไปเพื่อรักษา คุณภาพให้สังคมดำรงอยู่ได้ การกระทำดังกล่าว สังคมจะต้องแก้ปัญหาสำคัญอันจำเป็นต่อการรักษาคุณภาพ 4 ประการ กล่าวคือ

1. การแสวงหาวิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal attainment) วัตถุประสงค์ของระบบอาจเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ภายนอก หรือเป็นวัตถุประสงค์ภายในที่มุ่งให้ระบบย่อยคงอยู่และทำหน้าที่ตามกำหนดการบรรลุวัตถุประสงค์ คือ การดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมาย ปลายทาง โดยวิธีการจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ของจุดประสงค์ต่าง ๆ ของระบบรวมทั้ง การสรรหาทรัพยากร ให้ระบบเพื่อทำการให้บรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายนั้น การบรรลุ วัตถุประสงค์ของการเป็น ระบบที่จะต้องไม่ขัดกับมูลเหตุ จูงใจความประสงค์และความสามารถของ สมาชิกอย่างรุนแรง โดยที่ระบบย่อยจะต้องทำหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาระบบใหญ่ เป้าหมายของระบบ ใหญ่นั้นจะถูกถ่ายทอดและควบคุมให้สมาชิกยอมรับ และปฏิบัติตาม โดยปกติ สถาบันสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันการเมือง

2. การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (Adaptation) ระบบใหญ่และระบบย่อยในสังคม ต้องปรับตัวให้เข้ากัน ขณะเดียวกันระบบกระทำกรนี้ยังต้องปรับตนให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมด้วย การปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมจึงเป็นกระบวนการรวบรวม สรรหาวิธีและสิ่งจำเป็นต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมแล้วแจกแจงสิ่งจำเป็นเหล่านี้ให้เข้ากับระบบ เพื่อช่วยให้การดำเนินการต่าง ๆ บรรลุจุดมุ่งหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล สถาบันสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจและสถาบันอื่น ๆ

3. การบูรณาการหรือประสานกลมกลืนกัน (Integration) หมายถึงความสามารถของ ระบบในการแสวงหาวิธีทางสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในระบบ สามารถประสาน ระบบย่อย ๆ ที่แตกต่างกันให้อยู่ภายในระบบใหญ่ รวมทั้งทำให้สมาชิกแต่ละคนกลมกลืนเข้ากัน อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นความพยายามที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายเต็มที่สถาบันที่ช่วยทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ครอบครัว หรือ การเมือง

4. การขัดเกลาหรือควบคุมทางสังคม (Latency) คือ การดำรงรักษาแบบแผนภายในเกี่ยวกับค่านิยมร่วมของสังคม มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2 ประเด็น คือ การรักษาแบบแผน (Pattern maintenance) และการจัดการความตึงเครียด (Tension management) การรักษาแบบแผน หมายถึง การขัดเกลาให้สมาชิกในสังคมมีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีทักษะจำเป็นสำหรับการทำตามบทบาทที่กำหนดตามค่านิยมร่วมในสังคม ขณะเดียวกันระบบจำเป็นต้องแก้ไขความตึงเครียดและการขัดแย้งระหว่างสมาชิกในระบบ และระหว่างระบบย่อยอันจะเป็นเหตุลุลกลามไปจนกระทั่งสังคมใหญ่ไม่อาจอยู่ได้ สถาบันที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันทางกฎหมาย ข้อจำเป็นแห่งการทำหน้าที่นี้ ไม่เฉพาะแต่ระบบใหญ่เท่านั้น แต่ระบบย่อยแต่ละระบบก็มีหน้าที่ตามข้อจำเป็นแห่ง การทำหน้าที่ด้วยเช่นกัน และข้อจำเป็นแห่งการทำหน้าที่ดังกล่าวไม่อาจแยกออกจากกันแต่มีความสัมพันธ์กัน ระบบใหญ่และระบบย่อยอาจแลกเปลี่ยนข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ระหว่างกันได้ เพื่อรักษาคุณภาพแห่งสังคมไว้ การทำหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบของการกระทำทางสังคม เพราะการกระทำทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมที่ได้รับการกำหนดจากบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรม

สวาทย์ คงสงค์ (2562) ได้ศึกษาทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่ของพาร์สัน พบว่า ในระบบสังคมของพาร์สัน มีกลไกสองตัว คือการขัดเกลาทางสังคม และการควบคุมทางสังคม เป็นตัวทำให้เกิดดุลยภาพในสังคม เพื่อลดความตึงเครียด และการเบี่ยงเบน โดยทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่มีสาระสำคัญดังนี้

1. สังคมทุกสังคมจะต้องมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่างๆ
2. แต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่ประสานกัน

3. แต่ละหน่วยต่างปฏิบัติหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม

4. แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่

โดยสรุป คือ สังคม เปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่งที่มีส่วนประกอบหลายอย่าง แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะที่ต้องปฏิบัติเพื่อการคงอยู่ของส่วนรวม ทุกส่วนต้องมีหน้าที่ของตนที่ต้องปฏิบัติ

2. ทฤษฎีจิตวิทยา - สังคม (Social - Psychological theory)

จากแนวความคิดด้านจิตวิทยา-สังคมเสนอว่า การพัฒนาทางสังคมเกิดจากการทำงานของปัจจัยทางด้านจิตวิทยาที่เป็นแรงขับให้ประชาชนมีการกระทำที่มีความกระตือรือร้นมีการประดิษฐ์ มีการค้นพบมีการสร้างสรรค์มีการแข่งขันมีการก่อสร้างและพัฒนาสิ่งต่างภายในสังคมนักสังคมวิทยาที่ใช้ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีดังนี้

Max Weber (1996) เป็นนักสังคมวิทยาคนแรกที่ใช้หลักจิตวิทยาใช้ในการอธิบาย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและในผลงานที่ชื่อว่า The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism เสนอว่า การพัฒนาของในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ตามลัทธิทุนนิยมมีสาเหตุมาจากปัจจัย ด้านจิตวิทยาที่เกิดขึ้นหลังสมัยศตวรรษที่ 16 เมื่อในยุโรปตะวันตกมีการแพร่กระจายคำสอนของ ศาสนาคริสต์ลัทธิ โปรเตสแตนต์ (Protestant ethic) ที่สอนให้ศาสนิกชนเกิดจิตวิญญาณแบบทุนนิยม (Spirit of capitalism) เป็นนักแสวงหาสิ่งใหม่มุ่งสู่ความสำเร็จเพื่อให้เกิดการยอมรับทำงานหนัก เพื่อสะสมความร่ำรวยเก็บออมเพื่อนำไปใช้ในการลงทุนสร้างกำไรอย่างต่อเนื่องเวเบอร์ยังเสนอว่า การพัฒนาของจิตวิญญาณแบบทุนนิยมทำให้เกิดลัทธิความมีเหตุผล (Rationalism) ซึ่งภายใต้สังคมที่ใช้ความมีเหตุผลจะทำให้บุคคลมีความน่าเชื่อถือซื่อสัตย์สุจริตยอมรับสิ่งใหม่และสามารถ เปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ เวเบอร์เชื่อว่าอิทธิพลของความคิดความเชื่อและบุคลิกภาพของคนในสังคม ภายใต้สภาวะดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา

McClelland (1987) มีแนวความคิดเหมือนกับเฮเกนที่เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจแต่แนวความคิดของ McClelland เน้นศึกษาที่ตัวแปรด้านแรงจูงใจในความสำเร็จ (Achievement motivation) ซึ่งหมายถึงความสำเร็จ

ทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคลและเสนอแนวความคิดว่าในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสังคม ในอดีตและปัจจุบันเป็นผลมาจากแรงจูงใจในความสำเร็จของบุคคลหากคนในสังคมมีแรงจูงใจ ในความสำเร็จมากการพัฒนาทางเศรษฐกิจก็จะมีผลเจริญก้าวหน้าตามไปด้วยและเสนอวิธีการ สร้างแรงจูงใจในความสำเร็จด้วยการเรียนรู้ (Learning) โดยสร้างแรงกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก ดังนั้นในการจัดการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็กสังคมควรมีการปูพื้นฐานเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ ในความสำเร็จของบุคคลด้วยการใช้ปัจจัยต่าง ๆ

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นทฤษฎีที่มีการเปลี่ยนแปลงตามวัฏจักรของเวลาและยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นโดยสังคม ๆ หนึ่งมีสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบและองค์ประกอบของทุนทางสังคม

เสกสรร คำมูลศรี (2547) ได้ทำการศึกษาสำหรับรูปแบบทุนทางสังคมในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

1. จิตวิญญาณ ระบบคุณค่าสำนึกท้องถิ่นความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิดรวม เรียกว่า Spirit capital สิ่งนี้ในสังคมไทยมีมาตลอดในความรู้สึกของคนที่รักบ้านรักเมือง เสียสละ และการดูแลสืบต่อไป ซึ่งจิตวิญญาณและระบบคุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมไทยมีปรากฏอยู่ อย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นเรื่องคุณค่า พิธีกรรม ความภาคภูมิใจที่อยู่ในจิตใจของผู้คนในแต่ละสังคม

2. ทุนทางภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้ภูมิปัญญาและวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดีความพอเพียงการอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยไม่เอาเปรียบกัน ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงชี้ทิศทางที่จะกลับมาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรการจัดการความสัมพันธ์ ระหว่างคนรวยกับคนจน คนกับธรรมชาติ และชุมชนกับชุมชนอื่น เป็นต้น

3. ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรบุคคล เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ เช่น ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรีความเป็นคนไทย หรือแม้กระทั่งผู้ทางความคิด ผู้นำทางการเกษตร ผู้นำสตรี ชาวชนเหล่านี้ล้วนเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถในระดับหนึ่งและ มีความพร้อมที่จะปรับตัวเข้าสู่ความร่วมมือระหว่างองค์กรเครือข่ายกับเครือข่าย เช่น มีอาสาสมัคร เข้ามาทำงาน ช่วยเหลือแบ่งปันขยายเครือข่ายขยายบทเรียน ยิ่งกว่านั้นยังมีทรัพยากรบุคคลที่อยู่ใน ภาคประชาสังคม ซึ่งหมายถึงชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาสมัยใหม่อยู่ในภาคราชการ ภาคธุรกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชนภาคสื่อมวลชน คนเหล่านี้จึงมีความสำคัญในฐานะผู้เชื่อมวัฒนธรรมเมือง และท้องถิ่นเข้าด้วยกัน

4. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่มากมาย เพียงแต่เรามองข้าม หรือมองด้วยสายตา ในระบบเศรษฐกิจสังคมยุคใหม่ เช่น ทำให้หญ้าเป็นวัชพืช ทั้ง ๆ ที่หญ้าต่าง ๆ ล้วนแต่มีสรรพคุณเป็นยาอายุวัฒนะขับปัสสาวะ ลดความอ้วน รักษาสิว อย่างเช่น หญ้าแห้วหนู หญ้าคา หญ้าแพรก หญ้าหนวดแมวและสมุนไพรอีกนับร้อยที่อยู่หลังบ้าน รอบบ้าน ใน

สวน ในป่าและพืชพรรณสิ่งที่มีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุและผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำป่า เขา ล้วนแต่เป็นทุนที่สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งเหล่านี้มูลค่ามหาศาล

5. ในทุกสังคมชนบทจะมีการจัดการกองทุนสาธารณะของชุมชนที่เรียกว่า Social fund หรือทุนโภคทรัพย์ คือทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างร่วมกันผลิตสะสมมาจากบรรพบุรุษ เรียกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้างเงินที่สะสม กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันล้วนเป็นทุนของชุมชนอยู่ตลอดมา ไม่ว่าจะเป็กองทุนฌาปนกิจ ธนาคารข้าวกลุ่มออมทรัพย์ธนาคารกระป๋อง เป็นต้น การจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีวิตนี้มีอยู่ในทุกชุมชน ทุกศาสนา ส่งผลให้ เกิดกฎเกณฑ์ที่ต้องให้คนที่อยู่ร่วมเป็นที่ เป็นน้องไว้ใจกันก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จริตประเพณี ที่ทำให้คนร่วมใจร่วมคิด ร่วมทำเดินทางไปทางเดียวกัน กล่าวถึงอีกนัยหนึ่งของทุน ทางสังคมว่า “เป็นภาวะที่จิตได้รับการยกระดับให้สูงขึ้น จนเกิดการรับรู้และระบบคิดที่เอื้อต่อการ เกิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกันเอื้ออาทรต่อกัน มีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อกัน อันจะนำไปสู่ชีวิตที่ดีมีความสุขความเข้มแข็งมั่นคงของสังคม” โดยกระบวนการดังกล่าวจะอยู่ ภายใต้สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่เหมาะสม องค์ประกอบของทุนทางสังคม คือ จิต (Mind and spirit) กาย (Body, behavior and action) และสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่เหมาะสม (Environment and Conditions)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (2548) ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทุนทางสังคมจากแหล่งความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบกับการระดมข้อคิดเห็นจากเวทีต่างๆ จึงได้ประมวลสรุปความหมายและ องค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

“ทุนทางสังคม” เกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้นือเชื่อใจ สายใย ความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ใน องค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และ องค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชน และสังคมไว้ 4 องค์ประกอบที่มีบทบาทและลักษณะการยึดโยงให้เกิดเป็นทุนทางสังคม ดังนี้ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2541)

1. คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้งด้านสุขภาพที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเอง ได้ ด้านจิตใจให้เป็นคนที่มีจิตใจดีมีน้ำใจ เอื้ออาทรเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความรักชาติ ฯลฯ และด้านสติปัญญาเพื่อให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของ

ประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมต่าง ๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน ก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชนและสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึก รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมกลมกลืนจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี สถาบันศาสนาที่เข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สถาบันการเมืองการปกครอง ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรมให้แก่คนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน สถาบันภาครัฐกิจเอกชนซึ่งมีความพร้อมทั้งด้านการบริหารจัดการบุคลากรทรัพยากรและเครือข่าย เมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือมีการดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์สังคมแล้ว ก็จะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล สถาบันสื่อ เป็นสถาบันที่สามารถนำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

3. วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยมความเป็นไทยนอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองเกิดความหวงแหนภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเองครอบครัว ชุมชนและประเทศ

4. องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ที่นำมาใช้ในทางปฏิบัติได้มีความหลากหลายปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้เหมาะสม เป็นต้น

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2552) กล่าวว่า ทูทางสังคม เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ทูมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยมีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพ และคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

2. ทูสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทูลสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

3. ทูภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทูภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาบันต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่ เหล่ามีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่คุมไว้คนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรม เป็นตัวช่วยสนับสนุนการทำความดีอื่น ๆ ของชุมชน

4. ทูทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่า เขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม/เครือข่าย ร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ เช่น การร่วมกันพัฒนาผลผลิตของชุมชนให้มีคุณภาพหรือร่วมกันอนุรักษ์

ให้คงไว้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้คนรวมกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดี ช่วยเหลือกันและช่วยงานของส่วนรวม

จากการศึกษาองค์ประกอบของทุนทางสังคมสรุปได้ว่าองค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมมีองค์ประกอบ ดังนี้ ทุนคน/มนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถมีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีน้ำใจ และพร้อมที่จะเสียสละทำประโยชน์เพื่อชุมชน ทุนสถาบัน/องค์กร คือ สถาบัน องค์กร ที่มีส่วนสนับสนุน ผลักดันให้ชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและทำประโยชน์ร่วมกัน ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จารีตประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นรวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ดีของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วดั้งเดิม

กล่าวโดยสรุป รูปแบบและองค์ประกอบของทุนทางสังคมประกอบด้วย บุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และการจัดการ จึงจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นชุมชนเข้มแข็งได้

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีรูปแบบที่สำคัญ 2 ประการ (Daniel Bell, 1999, pp. 183 - 185) คือ

1. การเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร คือ สังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏจักรหรือหมุนเวียนเป็นวงกลมสลับกันระหว่างความเจริญรุ่งเรืองกับความเสื่อมถอย เช่น อาณาจักรบางอาณาจักร เคยมีอำนาจยิ่งใหญ่และค่อย ๆ หมดอำนาจลง และอาจฟื้นกลับสู่ความรุ่งเรืองได้อีกครั้ง เช่น อียิปต์ จีน อินเดีย กรีก โรมัน สเปน และอังกฤษ เป็นต้น หรือการหมุนเวียนกันขึ้นครองอำนาจระหว่าง กลุ่มชนชั้นนำประเภทอนุรักษนิยม กับกลุ่มหัวก้าวหน้า เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ คือ สังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความก้าวหน้าหรือความซับซ้อนมากขึ้นเสมอ เช่น จากสังคมดั้งเดิมเป็นสังคมสมัยใหม่จากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง จากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมทเวนนิม เป็นสังคมแบบวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ประโยชน์ของทุนทางสังคม

ประโยชน์ของทุนทางสังคมนั้นทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคม ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดการมีพันธะสัญญา ร่วม การลงทุนเรื่องทุนทางสังคมเป็นบทบาทสำคัญไม่เพียงแต่ลงทุนในการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นด้วยและจะช่วยให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันคือการมีระดับทุนทางสังคมที่สูงนั่นเอง

การใช้ทุนทางสังคมเพื่อจัดการความรู้

การจัดการความรู้ทุนทางสังคม หมายถึง กระบวนการรวบรวมและจัดการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น วิถีชีวิตชุมชน การเมืองการปกครอง ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ตามองค์ประกอบ 5 ภูมิทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิหลัง ภูมิเมือง ภูมิวงศ์ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา อย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการประมวลข้อมูล พร้อมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือหรือตัวช่วยในการจัดเก็บข้อมูล และนำเสนอ (ขวัญนภา สุขคร และคณะ, 2562)

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการรวบรวมและจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบที่ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการประมวลข้อมูล พร้อมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือหรือตัวช่วยในการจัดเก็บข้อมูล (ขวัญนภา สุขคร และคณะ, 2562)

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร มีทั้งหมด 7 ขั้นตอน (สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร, 2562) ได้แก่

1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องใช้อะไร ปัจจุบันมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด และอยู่ที่ใคร
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นการสร้างแสวงหา รวบรวมความรู้ทั้งภายใน/ภายนอก รักษาความรู้เดิม แยกความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้วออกไป
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เป็นการกำหนดโครงสร้างความรู้ แบ่งชนิด ประเภท เพื่อให้สืบค้น เรียกคืน และใช้งานได้ง่าย
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วน สมบูรณ์
5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการแบ่งปัน สามารถทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีที่เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีที่เป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) จัดทำเป็นระบบทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

7. การเรียนรู้ (Learning) เป็นการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา และทำให้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ในไปใช้ เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ทุนทางสังคม คือ บรรทัดฐานของสังคมหรือองค์กร (Social norm) คือมาตรฐานหรือเรื่องต่าง ๆ ที่องค์กรทำกัน เป็นสิ่งปกติในองค์กร เช่น รูปแบบการแต่งกาย การแสดงความเคารพ หรือการทักทายกันของคนในองค์กร ลักษณะรูปแบบการนำเสนองาน (ขวัญภา สุขคร และคณะ, 2562)

ดังนั้น หากองค์กรต้องการใช้ทุนทางสังคมในรูปแบบนี้เพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้และการเรียนรู้ สังคมต้องสร้างบรรทัดฐานที่ส่งเสริมเรื่องเหล่านี้ขึ้นในองค์กร เช่น สมาชิกองค์กรต้องมีการแบ่งปันเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่ตนเองได้จากการปฏิบัติงานหรือศึกษาดูงานต่อสมาชิกในองค์กรด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ผ่านอีเมล เว็บบอร์ด หรือเครือข่ายในสังคมของกลุ่มคนในองค์กร

ตัวอย่างจากธุรกิจชุมชนที่ได้ศึกษา ได้มีการสร้างบรรทัดฐานหลายอย่างที่สนับสนุนจัดการความรู้และการเรียนรู้ เช่น การจัดเวทีเล่าเรื่องราวให้ผู้ที่มีโอกาสได้ไปรับการอบรมหรือศึกษาดูงาน และการมีส่วนร่วมนำเสนอข้อเสนอแนะจากชุมชนสู่คณะกรรมการบริหารธุรกิจชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การใช้ทุนทางสังคมเพื่อจัดการความรู้และการเรียนรู้ เป็นการใช้จ่ายและการปะทะสังสรรค์ทางสังคมเพื่อสร้างความรู้ หรือทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งเป็นการลงทุนที่ไม่ต้องมีต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายทางการเงินหรือวัตถุที่มาก ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมกับธุรกิจชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากธุรกิจชุมชนมีลักษณะที่ขาดแคลนทรัพยากรด้านทุนหรือการเงิน และบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

“การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นแนวคิดของการพัฒนาที่เข้ามามีบทบาทในสังคมโลก และสังคมไทยในทุก ๆ ด้าน แนวคิดนี้มีที่มาจากการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เมื่อ พ.ศ. 2515 ที่จัดโดยองค์การสหประชาชาติ เพื่อเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้ดังนี้ คณะกรรมาธิการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development;

WCED, 1987) ได้ให้นิยามของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ว่าเป็นการพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

คณะกรรมการแห่งโลกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาของประชาชาติ (UN World Commission on Environment and Development) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่สามารถจะบรรลุนิยามความต้องการทั้งหลายในปัจจุบัน โดยที่พัฒนานี้จะไม่ทำให้เกิดผลเสียหายต่อความสามารถในการพัฒนาของคนรุ่นต่อไปในอนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ตระหนักถึงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน ซึ่ง Brundtland (อ้างถึงใน อุทัย ปริญญาสุทธีรัตน์, 2561) อธิบายว่าการพัฒนาจะมีความยั่งยืนได้ ก็ต่อเมื่อเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเอง หรือกล่าว อีกอย่างได้ว่า มีความจำเป็นที่จะต้องรักษาระดับการบริโภคต่อหัวไว้ตลอดจนถึงรุ่นลูกหลาน ซึ่งการจะรักษาระดับการบริโภคไว้ได้นั้น จะต้องรักษาระดับการผลิต โดยอย่างน้อยจะต้องรักษาระดับของทุนไว้ให้ดี ไม่ว่าจะเป็นทุนที่มนุษย์สร้าง ขึ้นเอง หรือทุนที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากปฏิสัมพันธ์ที่ต่อกันขององค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ อันได้แก่ ประการแรก การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการจัดความยากจน ประการที่ 2 การพัฒนาการเกษตรและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประการที่ 3 การพัฒนาการเกษตรและการจัดความยากจน ประการที่ 4 การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและการจัดความยากจน ประการที่ 5 การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประการที่ 6 อิทธิพลของสถาบันและปัจจัยภายในที่มีต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบทั้ง 5 ประการก่อนหน้า และประการที่ 7 อิทธิพลของปัจจัยภายนอกที่มีต่อความยากจน การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี และการพัฒนาการเกษตร

ขณะที่ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายไว้ว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ ส่วน “ยั่งยืน” หมายถึง ยืนยง อยู่นาน เมื่อรวม ความเข้าด้วยกันแล้วการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงหมายถึงการทำให้เจริญยืนยง อยู่นาน ฉะนั้น การทำให้เจริญแต่ไม่ยืนยง อยู่นาน ย่อมไม่ใช่การพัฒนาที่ยั่งยืนแต่อย่างใด

ในบริบทของประเทศไทยนั้น แนวคิด “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เทียบได้กับแนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อันได้แก่ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการพึ่งตนเองและความพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญ ตั้งแต่ในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศชาติ โดยคำนึงถึงสภาพทางกายภาพของ ท้องถิ่น ระบบนิเวศชุมชน และสภาพสังคมของประชาชนในแต่ละพื้นที่

ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน จึงครอบคลุมถึงประเด็นสำคัญต่าง ๆ ดังนี้ (สุภิญญา อุนกานนท์, 2547)

1. เป้าหมายทางสังคม ในการพัฒนาชนบทเพื่อจะให้ได้ผลเป็นรูปธรรม ต้องเข้าใจรูปแบบของสังคมชนบทที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ
2. เป้าหมายทางเศรษฐกิจ ต้องเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อระบบเศรษฐกิจของสังคมชนบท และในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจดังกล่าว เอาปัญหาจากผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาด้วย
3. เป้าหมายทางด้านสิ่งแวดล้อม (ทรัพยากรธรรมชาติ) จำเป็นต้องเข้าใจถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในการพัฒนาชนบท

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้น The United Nations หรือองค์การสหประชาชาติ ยังได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการ (หน่วยงานสหประชาชาติในประเทศไทย, 2558) โดยจะนำไปใช้ในการพัฒนาโลก ตั้งแต่ ค.ศ. 2015 โดยให้เรียกว่า “Sustainable Development Goals: SDGs” ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนบางเสร์อย่างยั่งยืน มีดังนี้

“เป้าหมายที่ 11 การพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน” ใน ค.ศ. 2010 มี เมืองขนาดใหญ่จำนวน 10 แห่ง ที่มีพลเมืองมากกว่า 10 ล้านคน แต่ใน ค.ศ. 2014 มีเมืองขนาดใหญ่เกิดขึ้นเป็น 28 แห่ง ที่มีประชากรอาศัยอยู่ 453 ล้านคน โดยที่การเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่เหล่านั้น มักนำมาซึ่งปัญหาความยากจน เป้าหมายนี้จึงได้มุ่งเน้นให้มีการเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยและราคาที่เหมาะสม

เหมาะสม รวมทั้งการสร้างพื้นที่สีเขียวสาธารณะ ตลอดจนการปรับปรุงการวางผังเมืองใน ทุกที่
ภายใน ค.ศ. 2030

“เป้าหมายที่ 14 การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทะเลและ ชายฝั่งอย่างยั่งยืน”
ในปัจจุบันนี้ร้อยละ 30 ของปลาทะเลของโลกได้ถูกนำไป ใช้อย่างเกินกำลังการเสริมสร้างของ
สิ่งมีชีวิต ที่ต่ำกว่าระดับจำนวนที่ปลาทะเล จะสามารถแพร่พันธุ์ได้ทันตามความต้องการของ
ประชากร เป้าหมายนี้จึงได้มุ่งเน้นให้มีการสร้างกรอบการทำงานที่รัดกุม เพื่อจัดการและปกป้อง
ระบบนิเวศทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืนจากภาวะมลพิษที่เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากกิจกรรมของ
มนุษย์บนบก

และ “เป้าหมายที่ 17 การมีส่วนร่วมของประชาชนในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน”
ในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีการสื่อสารช่วยทำให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถจัดการความรู้และพัฒนา
เทคโนโลยีของตนได้อย่างรวดเร็ว ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เป้าหมายนี้จึงได้
มุ่งเน้นให้เกิดความร่วมมือ ทั้งระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนา และระหว่าง
ประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกันในทุกรูปแบบ (อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2561)

จะเห็นได้ว่า เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าวข้างต้น ไม่ใช่เรื่องใหม่หรือยากจนเกิน
เข้าใจได้ ในทางตรงกันข้าม ยังคงเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของคนทุกคนในทุกกิจกรรมในทุกรูปแบบ ใน
ทุกที่ในโลกวันนี้ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องร่วมมือกันอย่างแข็งขัน จริงจัง และต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้
เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของดุลยภาพระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อม
กัน โดยมีกุญแจสำคัญและง่ายที่สุดในการปฏิบัติคือ การใช้เท่าที่จำเป็น การไม่สะสมทรัพย์สิ้นเกิน
ความจำเป็น การดำรงอยู่ที่ไม่ใช่เพื่อก่อให้เกิดกำไรของผู้ที่มีอำนาจมากหรือมีทุนมาก ดังนั้นแล้ว
การเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดเป็นหนทางที่จะช่วยสะสมความยั่งยืนในการพัฒนา
ได้

หลักการในการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนยาวนาน จะต้องครอบคลุม “หลักการพื้นฐาน” ดังต่อไปนี้
(ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2543)

1) ต้องถือว่าการสร้างวัตถุเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของมวลชนผู้ยากไร้ ความยากจนที่ดำรงอยู่มีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้อง

2) การสนองความต้องการพื้นฐานของมวลชน เป็นภารกิจที่สำคัญ และสามารถทำได้โดยไม่ต้องมีการทำลายล้างทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3) ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการบริโภค เพื่อลดแรงกดดันที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติ

4) วิธีทางพัฒนาแบบใหม่จะต้องใช้พลังงานแบบน้อยลงและอย่างประหยัด ในขณะที่เทคโนโลยีที่เหมาะสมจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสนองความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น โดยใช้พลังงานในขอบเขตจำกัด

5) จะต้องรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การขยายตัวประชากร และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

หลักการ 5 ข้อนี้ ถือได้ว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่จำเป็นต้องมี และจะต้องได้รับการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย “การพัฒนาแบบยั่งยืน” (จินตวีร์ เกษมสุข, 2557)

วิธีการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

เป้าหมายสูงสุด (ultimate goal) ของการพัฒนาชุมชนในมิติกระบวนการ (process) คือ การมุ่งให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ (self-help, self-reliance) ซึ่งในการส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนพึ่งตนเองได้ตามเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนในมิติกระบวนการนั้น กระทำได้ 2 วิธี ได้แก่ 1. วิธีการให้การศึกษเพื่อการพัฒนาประชาชน และ 2. วิธีการรวมกลุ่มและพัฒนากลุ่มประชาชน

1. วิธีการให้การศึกษเพื่อการพัฒนาประชาชน

เป็นวิธีการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) โดยเริ่มจากการให้การศึกษแก่ชุมชน (Community education) เพื่อเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้สภาพของชุมชนร่วมกัน ร่วมกันศึกษาปัญหาและความต้องการที่แท้จริง (real needs) ร่วมกำหนดแนวทางและวิธีการในการ

แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองโดยผ่านขั้นตอนของการมีส่วนร่วม (participation) ในทุกขั้นตอน

สำหรับวิธีการให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ใช้ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนแบบตลอดชีวิต (lifelong education) เป็นสำคัญ โดยเน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกทักษะระยะสั้น ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่มีอายุมากแล้ว พันธะการศึกษาในระบบและที่สำคัญประชาชนกลุ่มดังกล่าว จำเป็นต้องประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ฉะนั้นการให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาแก่ประชาชน จึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาสั้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) เป็นสำคัญ

2. วิธีการรวมกลุ่ม และพัฒนากลุ่มประชาชน

การรวมกลุ่มและการพัฒนากลุ่มประชาชน เปรียบได้เป็นสถานที่ฝึกการปกครองในระบบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน (วิรัช วิรัชนิการวรรณ, 2531) เนื่องจาก ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการพบปะ พูดคุยกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบของเครือข่าย ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

วิธีการรวมกลุ่ม และพัฒนากลุ่มประชาชนในงานพัฒนาชุมชน มี 3 ขั้นตอน (นำชัย ทนุผล, 2529) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวมกลุ่มประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้นำกลุ่มที่มีความมุ่งมั่น มีความรอบรู้ มีประสบการณ์ และมีทักษะ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานในรูปของกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การบริหารกลุ่มประชาชน จำเป็นต้องมีระเบียบข้อบังคับกลุ่มที่ได้จากการประชุมสมาชิกกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ และมีการถือปฏิบัติร่วมกันด้วยความเต็มใจ วัตถุประสงค์ของกลุ่มมีความชัดเจน สามารถตอบสนองต่อความต้องการส่วนใหญ่ของสมาชิกกลุ่มอย่างทั่วถึง มีการประชุมสมาชิกกลุ่มเป็นประจำ มีกิจกรรมกลุ่มที่มีความหลากหลายในการพัฒนาความสามารถของสมาชิกกลุ่มอย่างทั่วถึง และมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรม

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนากลุ่มประชาชนขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มที่มีความราบรื่น สมาชิกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อผลตอบแทนที่ได้รับ หรือผลประโยชน์จากการเข้าร่วม เป็นสมาชิกกลุ่ม การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันมีความประหยัดได้ผลประโยชน์ สมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ช่วยพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ ทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ช่วยประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่ม และมีจำนวนสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ณรัชชอร์ ศรีทอง, 2558)

สรุปได้ว่า เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนในมิติกระบวนการ มี 2 วิธี คือ การให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาประชาชน และการรวมกลุ่มและพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีกระบวนการเสริมพลังอำนาจชุมชน

Keiffer ได้สะท้อนการสร้างกระบวนการเสริมพลังอำนาจชุมชน จากผลการทดลองสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลของเขา และสรุปไว้ว่าต้องทำงานเป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมที่ขับเคลื่อนให้บุคคลเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง 4 ระยะ (วิชัย ชูจิต, 2549)

1. ระยะการเข้าถึงตนเองและสังคม (era of entry) คือการรู้จักตนเอง บุคลิกภาพ ความสามารถและรู้จักสิ่งแวดล้อม สังคม
2. ระยะความก้าวหน้า (era of advancement) คือเริ่มมีและเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมในเชิงวิเคราะห์
3. ระยะการเชื่อมต่อ (era of incorporate) คือ เริ่มมีกลยุทธ์ กลวิธีในการอยู่ร่วมกับสังคม
4. ระยะความมุ่งมั่น (era of commitment) คือ เริ่มมีการผสมผสานวิถีชีวิตตนเองเข้ากับสังคมอย่างมีจุดมุ่งหมาย

Keiffer ได้อธิบายว่ามีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการในการเคลื่อนตัวใน 4 ระยะข้างต้น คือ

1. การเกิดการสนทนาที่เป็นรูปธรรมสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์
2. การเกิดความขัดแย้งและมองเห็นแนวทางการพัฒนาให้ก้าวหน้าได้ต้องมี 3 กิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นแบบสัมพันธ์เชื่อมต่อกัน คือ
 1. การพัฒนามุมมองที่มีต่อตนเองในทางบวก
 2. การพัฒนามุมมองเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว
 3. การเชื่อมโยงทรัพยากรและศักยภาพของบุคคลและสังคมเข้าด้วยกันในกิจกรรมทางสังคมการเมือง

Swift และ Levin (1987) ได้แยกแยะสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นในแต่ละระดับของกิจกรรมหลักคือ

ระดับที่ 1 คือ การรับรู้และวิเคราะห์ภาวะไร้อำนาจของตนเองอย่างจริงจัง

ระดับที่ 2 คือ การรับรู้ภาวะของการไม่เสมอภาคในสังคม โดยการสร้างสรรค์กับคนในสังคมและรู้จักคนที่มีมุมมองคล้ายกัน

ระดับที่ 3 คือ การที่กลุ่มคนที่มีความรู้สึกคล้ายกัน มาทำกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมจนเป็นการลดความไม่เท่าเทียมในสังคมลงได้

สรุปได้ว่า ทฤษฎีกระบวนการเสริมพลังอำนาจชุมชนเป็นแนวคิดที่ให้คุณค่าแก่ “คน” มองว่าคนมีความสำคัญ มีโอกาสที่จะร่วม สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะมีอำนาจหรือไร้อำนาจก็ตาม เมื่อบุคคลมองเห็นคุณค่าแห่งตนก็มักจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในพลังอำนาจของตนเองที่พร้อมจะนำออกมาขับเคลื่อนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาการปูม้าในฐานะทุนทางสังคม อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

งานวิจัยในประเทศ

ภรสรัญ แก่นทอง (2562) ศึกษาเรื่องคุณค่าของลิเกต่อการพัฒนาสังคม ผลการศึกษาพบว่า ลิเกมีคุณค่าต่อสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจริยธรรม ด้านความบันเทิง และด้านศิลปะ นอกจากนี้ยังพบว่า คุณค่าของลิเกต่อการพัฒนาสังคม ได้แก่ 1) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ สร้างรายได้ สร้างอาชีพแก่ ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างเศรษฐกิจต่อชุมชน สังคม พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ 2) คุณค่าด้านวัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนในสังคม 3) คุณค่าด้านศาสนา ทำนุบำรุงศาสนา ปลูกฝังคุณธรรม ในสังคม 4) คุณค่าด้านศิลปะอนุรักษ์ศิลปะควบคู่กับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสังคม และ 5) คุณค่าด้านการศึกษา ผู้แสดงลิเกและผู้เกี่ยวข้องกับคณะลิเก มีโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติม และเป็นสื่อให้ความรู้ แก่ชุมชน และกระบวนการส่งเสริมคุณค่าของลิเกต่อการพัฒนาสังคม ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ สร้างมูลค่าให้กับ ลิเกสามารถยึดเป็นอาชีพได้ จัดแสดงลิเกในกิจกรรมต่าง ๆ นำวัสดุและแรงงานในท้องถิ่น มาใช้ 2) ด้านวัฒนธรรม สร้างความตระหนักให้เยาวชนเห็นคุณค่าของลิเก อนุรักษ์การใช้นาฏและเครื่องแต่งกายลิเกแบบดั้งเดิม จัดแสดงเนื้อเรื่องที่ให้ข้อคิด สรุปข้อคิดให้แก่สังคม สร้างแนวปฏิบัติที่ดีให้แก่ผู้แสดงลิเก รุ่นใหม่ 3) ด้านศาสนา ปลูกฝังค่านิยมการเป็นศาสนิกชนที่ดีให้แก่ผู้แสดงลิเก แสดงเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เนื้อเรื่อง สอดแทรกหลักธรรม 4) ด้านศิลปะ สอดแทรกวิชาที่เกี่ยวข้องกับการแสดงลิเกในหลักสูตร การศึกษา อนุรักษ์อัตลักษณ์ลิเกไทย ประกาศเกียรติคุณศิลปินลิเกดีเด่น ปลูกฝังค่านิยม

ศิลปวัฒนธรรมมรดก ให้แก่เด็กและเยาวชน อนุรักษ์ช่างเขียนฉลากลิเก 5) ด้านการศึกษา จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น ใช้ลิเกเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ จัดทำแหล่งเรียนรู้ชุมชนลิเก

ศนิสา ใจเจริญ (2562) ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ที่ส่งเสริมคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติในจังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า 1. สภาพปัญหาของมรดกทางธรรมชาติที่ส่งผลต่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของอุทยานแห่งชาติในจังหวัดระยองได้เป็น 2 ด้าน คือ 1) ปัญหาที่เกิดจากมนุษย์ได้แก่การทำลายสิ่งแวดล้อม การบุกรุกพื้นที่ป่า การท่องเที่ยว 2) ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์ป่า น้ำป่า ไฟป่า ลม และปัญหาทางทะเล พบว่าปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ขึ้นพื้นฐานในตนเอง และการเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม 2. คุณค่าของมรดกทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติในจังหวัดระยอง พบว่าคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติทำให้เกิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 8 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านปัญญา ด้านลักษณะนิสัย ด้านศาสนา ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุนทรียศาสตร์ 3. ผลการประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 8 แผน ได้รับการออกแบบในการวิจัยครั้งนี้มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี (ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานของค่าเฉลี่ยเท่ากับ .08) สามารถนำไปเพื่อการจัดการความรู้เรื่องคุณค่าของมรดกทาง ธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงได้จริง

ศุวิทย์ คงสงค์ (2562) ได้ศึกษาเรื่องชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดน้ำในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา มีดังนี้ 1. ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของพื้นที่ชุมชนตลาดน้ำ ในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ มีประวัติเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเคยเป็นพื้นที่อพยพยกทัพ ผ่านของผู้คนตั้งแต่พระเจ้าอู่ทองและตั้งเป็นเมืองหลวงในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช มีศาสนา สถานเก่าแก่และมีศาลองหลายสายมีประชาชนหลากหลายเชื้อชาติตั้งถิ่นฐาน มีประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีชักพระ แข่งเรือ ทำขวัญข้าว สถานที่สำคัญ คือ ตลาดน้ำ 4 แห่ง สวนผลไม้ สวนดอกไม้ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง เป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของชุมชน ปัจจุบัน เขตตลิ่งชันเป็น 1 ใน 50 เขตของกรุงเทพมหานคร ยังคงความเป็นชุมชนแบบดั้งเดิม วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ส่วนมากยังคงเป็นเกษตรกรและใช้เส้นทางน้ำในการสัญจร คมนาคม 2. กระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมพบว่ามีที่ตั้ง เครือข่ายคณะกรรมการผู้นำชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการดูแลกิจการตลาดน้ำ พื้นที่สำคัญ 4 แห่ง คือ ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลาดน้ำวัด

สะพาน และตลาดน้ำวัดจำปา มีการประชุม วางแผนจัดระบบการดำเนินการของตลาดน้ำและสื่อสารประชาสัมพันธ์ โดยจัดกิจกรรมตามประเพณีและเทศกาลของชุมชน เป็นวิถีชีวิตและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบไทย รักษา สภาพแวดล้อม สร้างเสริมความสามัคคีในชุมชนและร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เป็นเอกลักษณ์ ท่ามกลางการเปลี่ยนของชุมชนเมือง 3. ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการและวิธีการจัดการ พบว่าความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ อากาศ และมลพิษทางน้ำเป็นปัญหาสำคัญ การระบายน้ำเสียลงสู่ลำคลอง การทิ้งขยะมูลฝอยทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ชุมชนของคนนอกพื้นที่ ทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเพิ่มเปลี่ยนไป การขยายตัวอย่างรวดเร็วของ โรงงานบ้านจัดสรร ส่งผลต่ออัตลักษณ์และรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 4. แนวทางป้องกัน แก้ไขและรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ทั้งภาครัฐและเอกชน ทุกภาคส่วนมีความกระหนักร่วมมือกัน เริ่มรณรงค์ปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนสร้างจิตสำนึกให้มีความร่วมมือกันของคนในชุมชน ให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน ช่วยกันอนุรักษ์สืบต่อให้เป็นจุดแข็งในการพัฒนาต่อไป

ขวัญภา สุขคร และคณะ (2562) ศึกษากระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคม วัฒนธรรม ผู้การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน ตำบลผาปัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง ได้ดำเนินการตามกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ครบทุกขั้นตอน โดยเริ่มจากการถอดบทเรียนการจัดการชุมชนบนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีผู้การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนตำบลผาปัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง ผลการศึกษา พบว่าชุมชนตำบลผาปังมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลากหลายมิติ จากฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมนำไปสู่การพัฒนาเชิงประจักษ์ คือ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมเป็นเจ้าของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในรูปแบบ “การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง” บนฐานทุนทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนเกิดการต่อยอด และมีความต่อเนื่องร่วมทั้งการพัฒนาในมิติที่หลากหลายและสมดุล จึงนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีผู้พัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน โดยใช้ฐานศักยภาพคนผ่านตัวตนอัตลักษณ์ที่ชัดเจน ของคนผาปัง ฐานความเข้มแข็งของสถาบันทั้งสถาบันครอบครัว ระบบเครือญาติ องค์กรทั้งภายใน และภายนอกที่สนับสนุน รวมทั้งองค์กรเครือข่ายพันธมิตรและวิสาหกิจชุมชน ฐานวัฒนธรรมชุมชนวิถีอัตลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่โดดเด่นแตกต่างจากพื้นที่อื่นอย่างชัดเจน รวมทั้งฐานภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่สะสมจากรุ่นสู่รุ่นของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ครอบคลุมในทุกมิติของชุมชน ทั้งสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม เน้นการบูรณาการกระบวนการสร้าง

คุณค่าของชุมชนอย่างสมดุล เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเพื่อให้ผาปังเป็นชุมชนแห่งความสุข สร้างสรรค์ 119 และยั่งยืน โดยนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนในรูปแบบ PHAPANG Model จากกรณีวิเคราะห์บริบทชุมชน ศักยภาพความพร้อมของชุมชน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกชุมชน โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis นำไปสู่การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยได้ข้อสรุปภาพอนาคตและทิศทางการพัฒนาโดยนำเสนอใน 2 ประเด็นดังนี้ ประเด็นที่ 1 วิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชน (วิสัยทัศน์: ชุมชนต้นแบบการจัดการชุมชนเชิงคุณค่า (ความสุข สร้างสรรค์ ยั่งยืน) ประเด็นที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยกำหนดแนวทางและยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วม โดยนำเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วมใน 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การจัดการองค์ความรู้ชุมชนและการบูรณาการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการเชิงคุณค่าเป็นฐานในการพัฒนา 2) เสริมสร้างศักยภาพการจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรม วิถีอัตลักษณ์ 3) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยใช้ฐานภูมิปัญญาของชุมชน และ 4) เสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชุมชนในทุกมิติอย่างสมดุล โดยใช้ฐานภูมิปัญญาและนวัตกรรม

ชุตานา คุณสุข (2561) ศึกษาการประเมินกลุ่มประชากรปทุมมา เพื่อการปรับปรุงการทำประมงอย่างยั่งยืน บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ภายหลังจากมาตรการปรับปรุงการทำประมงบริเวณอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2559 โดยใช้ลอบปูแบบพับได้ และอวนจมในการเก็บตัวอย่าง ผลการสำรวจขนาดความกว้างกระดองของปูม้าที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี จำนวน 1,246 ตัว พบว่า ขนาดความกว้างกระดองเฉลี่ยของปูม้าที่พบมากที่สุดอยู่ในช่วงระหว่าง 8.65 ± 1.85 เซนติเมตร ผลการประมาณค่าพลวัตประชากรปูม้า โดยการวิเคราะห์ความถี่ความกว้างกระดองปูม้าทั้งหมด โดยโปรแกรมสำเร็จรูป FISAT พบว่า ค่าพารามิเตอร์การเติบโตของปูม้าเพศผู้ มีค่าความกว้างกระดองสูงสุดเท่ากับ 12.00 เซนติเมตร ค่าสัมประสิทธิ์การเติบโต(K) เท่ากับ 0.43 ต่อปี ส่วนปูม้าเพศเมีย มีค่า 18.50 เซนติเมตร ค่า K เท่ากับ 1.10 ต่อปี ค่าสัมประสิทธิ์การตายรวม (2) ของปูม้าเพศผู้และเพศเมีย มีค่าเท่ากับ 0.80 ต่อปี และ 2.51 ต่อปี ตามลำดับ ขนาดความยาวแรกจับมีค่าเท่ากับ 4.55 เซนติเมตร รูปแบบการเข้าทดแทนที่ของปูม้าเกิดขึ้นตลอดทั้งปี โดยพบสูงสุด 2 ช่วง คือ ช่วงแรกระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนเมษายน และช่วงที่ 2 คือ เดือนสิงหาคม ถึงเดือนกันยายน ค่าอัตราการนำมาใช้ประโยชน์ (E) มีค่า เท่ากับ 0.28 ผลการศึกษ้อัตราส่วนเพศผู้ต่อเพศเมียเฉลี่ยตลอดปี เท่ากับ 1:0.89 ความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างกระดอง (CW) และน้ำหนัก (W) ของปูม้าเพศผู้และเพศเมีย พบว่า มีความสัมพันธ์ดังนี้ $W = 0.00005$ และ $W = 0.0002$ ตามลำดับ ดังนั้นจากผลการวิจัยในครั้งนี้

พบว่า ภายหลังจากที่ได้มีการใช้มาตรการการปรับปรุงการทำประมง สถานภาพของทรัพยากรปูม้า มีแนวโน้มที่ดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ ดังนั้นมาตรการการปรับปรุงการทำประมงปูม้า จึงควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อการจัดการทรัพยากรปูม้าอย่างยั่งยืนในบริเวณ อ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรีต่อไป

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์ และคณะ (2561) ได้ศึกษาโครงการวิจัยเพิ่มศักยภาพเครือข่าย ประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบสาเหตุและผลกระทบการร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจังหวัด จันทบุรีและตราด 2) ศึกษาแนวทางเพิ่มศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านต้นแบบจังหวัดจันทบุรี และตราด 3) ศึกษาวิธีการขับเคลื่อนการนำนโยบาย ไปปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ เครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. สาเหตุความร่อยหรอของทรัพยากร ชายฝั่งทะเลจังหวัดจันทบุรีและตราดไม่แตกต่างกัน มีสาเหตุดังนี้ 1) ระบบนิเวศ ไม่สมดุล 2) คร่าวเรือมีปริมาณเพิ่มขึ้น 3) มีการทำนาุ้งเพิ่มขึ้น 4) ปัญหากัดเซาะชายฝั่งยังมีปริมาณมาก 5) นักท่องเที่ยวมีปริมาณ เพิ่มขึ้นและ 6) การใช้สารเคมีในการทำสวนผลไม้ ส่งผลให้เกิดผลกระทบ ดังนี้ 1) สัตว์น้ำมีปริมาณลดลง 2) รายได้ของชาวบ้านลดลง 3) เจ้าของกิจการเปลี่ยนฐานะเป็น ลูกจ้าง 4) ป่าชายเลนลดน้อยลง 5) มีสารปนเปื้อนจากขยะเพิ่มขึ้นและ 6) คุณภาพน้ำเปลี่ยนไป เพราะสารเคมีจากการทำสวนผลไม้ไหลลงสู่ทะเล 2. แนวทางการเพิ่มศักยภาพคือ 1) กิจกรรมการมี ส่วนร่วมระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้าน มหาวิทยาลัย ชาวบ้านหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ มีความหลากหลายมากขึ้น 2) ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประมง พื้นบ้าน 3) กลุ่มประมงพื้นบ้านควรดำเนินงานแบบเครือข่ายมากกว่าการดำเนินงานเพียงลำพัง 4) เพิ่มการอบรมเกี่ยวกับกฎหมายประมงและ เครื่องมือประมงและ 5) เครือข่ายประมงพื้นบ้านต้อง ดำเนินการประชุมอย่างสม่ำเสมอ และ 3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่หรืออาณาเขตติด ชายฝั่งทะเลควรจัดทำแผนนโยบายและ โครงการเพื่อแก้ไขปัญหา การร่อยหรอของทรัพยากรชายฝั่ง เองมากกว่าเป็นเพียงผู้ให้ความอนุเคราะห์ให้โครงการของหน่วยงานจากภายนอกดำเนินไปได้ สำเร็จ และเป็นการแก้ไขปัญหาตรงกับความต้องการของท้องถิ่นเอง

ไกรวัล ขวัญอ่อน และคณะ (2559) ศึกษาแนวทางการสร้างความยั่งยืนของกิจกรรม วนาการปูม้า ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า การที่กิจกรรมวนาการปู ม้านี้จะมีที่ยั่งยืนนั้น ต้องเริ่มจากทุกคนในชุมชน การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ มีจุดมุ่งหมาย เดียวกันเพื่อที่จะอนุรักษ์และเพิ่มจำนวนปูม้าที่กำลังจะหมดไป โดยไม่เกี่ยวข้องจะเป็นเรื่องของส่วน ตนหรือส่วนรวม พร้อมทั้งจัดให้มีหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้และให้การสนับสนุน เพื่อที่โครงการนี้ จะดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาให้กิจกรรมวนาการปูม้าเป็นแหล่งการเรียนรู้ทาง

วัฒนธรรมและทรัพยากรทะเลให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน รวมถึงผู้ที่มีความสนใจได้เข้ามาเก็บเกี่ยวความรู้ สร้างกิจกรรมเพื่อปลูกฝัง การเสียสละ การตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรมากเกินไป

กุศล เรื่องประเทืองสุข (2552) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพลวัตประชากรปูม้ากับปัจจัยทางกายภาพ ในแหล่งหญ้าทะเล อ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ได้ดำเนินการโดยการศึกษาพลวัตของประชากรปูม้าในระยะที่เป็นแพลงก์ตอน ลูกปูม้าระยะหลังการลงเกาะ และตัวเต็มวัยใน บริเวณแหล่งหญ้าทะเล 2 ชนิด คือ หญ้าทะเลชะเงาใบยาว *Enhalus scoroides* และหญ้าทะเลผมนาง *Halodule inifolio* ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2561 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 พบว่าความหนาแน่นของประชากรปูม้าในระยะที่เป็นแพลงก์ตอน ลูกปูม้าระยะหลังการลงเกาะ และตัวเต็มวัยมีความแตกต่างกันระหว่างช่วงเวลากลางวันและช่วงเวลากลางคืน และมีความแตกต่างกันตามฤดูกาล ประชากรปูม้าในระยะที่เป็นแพลงก์ตอนพบในฤดูแล้งมากกว่าในฤดูฝน ปูม้าในระยะแพลงก์ตอนพบมากในบริเวณหญ้าชะเงาใบยาวมากกว่าบริเวณที่เป็นหญ้าผมนางและบริเวณที่ไม่มีแหล่งหญ้าทะเล ผลการศึกษาการกระจายและความหนาแน่นของประชากรในแหล่งหญ้าทะเลในช่วงที่มีการปล่อยไข่เป็นจำนวนมาก 2 ช่วง คือ ระหว่างต้นเดือนธันวาคม 2561 ถึงกลางเดือนมกราคม 2552 และระหว่างต้นเดือนเมษายน 2552 ถึงกลางเดือนพฤษภาคม 2552 พบความหนาแน่นของลูกปูม้าแตกต่างกันในช่วงการเก็บตัวอย่างทั้งสองช่วงที่ทำการศึกษา ในช่วงการศึกษาสามารถประมาณความสำเร็จในการพัฒนาการของปูม้าในระยะที่เป็นแพลงก์ตอนจนถึงระยะที่ลงเกาะเป็นระยะ *Megalopa* พบว่าความสำเร็จในการพัฒนาของลูกปูม้าจนถึงการลงเกาะมีค่าสูงสุดในแหล่งหญ้าชะเงาใบยาว รองลงมาคือในแหล่งหญ้าผมนาง ส่วนประชากรปูม้าวัยอ่อนพบหนาแน่นในแหล่งหญ้าผมนาง ส่วนปูม้าตัวเต็มวัยพบมากที่สุดบริเวณที่ไม่มีแหล่งหญ้าทะเล เมื่อเทียบขนาดของปูม้าที่พบในอ่าวคุ้งกระเบนจะเห็นได้ว่าในสถานที่ที่เป็นแหล่งหญ้าทะเลจะพบปูม้าที่มีขนาดความกว้างกระดองที่เล็กกว่าในบริเวณที่ไม่มีแหล่งหญ้าทะเล ในส่วนของพลวัตประชากรปูม้าวัยอ่อน และในระยะปูม้าโตเต็มวัย พบว่าอัตราส่วนระหว่างเพศผู้ต่อเพศเมียมีค่าเป็น 1: 0.5 ความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างกระดอง (CW) และน้ำหนัก (W) ของปูม้าเพศผู้ คือ $w = 0.0963$ และปูม้าเพศเมีย คือ $w = 0.1005$ จากการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ FiSAT โดยใช้ข้อมูลการกระจายความถี่ความกว้างกระดอง พบว่าค่าพารามิเตอร์การเติบโตของปูม้าเพศผู้ มีค่า 12.23 เซนติเมตร ค่า K เท่ากับ 0.56 ต่อปี ส่วนปูม้าเพศเมีย มีค่า 11.23 เซนติเมตร ค่า K เท่ากับ 1.10 ต่อปี ค่าสัมประสิทธิ์การตายรวมของปูม้าเพศผู้และเพศเมียมีค่าเท่ากับ 1.43 และ 0.83 ต่อปี ตามลำดับ ขนาดความยาวแรกจับมีค่า 1.46 เซนติเมตร และมีรูปแบบการทดแทนที่ตลอดทั้งปี โดยมีการทดแทนที่สูง 2 ช่วง คือ ในช่วงเดือนมิถุนายน ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 และช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.

2552 ปัจจัยทางนิเวศวิทยาที่มีผลต่อการกระจายและความหนาแน่นของประชากรปูม้าระยะแพลงก์ตอนคือ ระดับความลึกที่แสงส่องถึงอุณหภูมิและปริมาณความเค็ม ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงว่า แหล่งหญ้าทะเลในอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี มีบทบาทในการทดแทนกลุ่มประชากรปูม้าโดยเป็นแหล่งอนุบาลลูกปูม้าในระยะที่เป็นแพลงก์ตอนและลูกปูม้าระยะหลังการลงเกาะ

นิภา กุลานูจารี และคณะ (2550) ได้ศึกษาทัศนคติของชาวประมงต่อการจัดการทรัพยากรปูม้า โดยการสัมภาษณ์ชาวประมงครอบคลุมจังหวัดชายฝั่งทะเล 23 จังหวัด ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม 2547 จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 487 คน พบว่า ชาวประมงส่วนใหญ่มีหนี้สิน ปัญหาที่ชาวประมงพบมากที่สุด คือ ปัญหาดินฟ้าอากาศ และปัญหาต้นทุนในการทำการประมง ชาวประมงมีการรับรู้ข่าวสารอยู่ในระดับต่ำ โดยแหล่งข่าวสารที่ได้ส่วนมากมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชาวประมงส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ดีต่อการจัดการทรัพยากรปูม้า แต่มีแนวโน้มปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ อยู่ในระดับต่ำ มาตรการการปล่อยปูไข่นอกกระดองเป็นมาตรการที่ชาวประมงเห็นด้วยมากที่สุด แต่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดปริมาณการจับปูม้า โดยรวมแล้วชาวประมงมีทัศนคติปานกลางต่อการจัดการทรัพยากรปูม้า

วิไลรัตน์ สนิทชน (2547) ได้การทำกรวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี หน่วยการเรียนรู้การแปรรูป “ปลาข้าวสาร” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่าหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี หน่วยการเรียนรู้การแปรรูป “ปลาข้าวสาร” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรีสอดคล้องกับภาพท้องถิ่น เหมาะสมกับผู้เรียน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

งานวิจัยต่างประเทศ

Wiyono (2015) ศึกษาเรื่องพลวัตของปูม้าสีน้ำเงิน (*Portunus pelagicus*) ที่จับได้ใน Pangkajene Kepulauan จังหวัดสุลาเวสีใต้ ประเทศอินโดนีเซีย ผลการศึกษาพบว่า การจับปูที่ขึ้นฝั่งมากที่สุดในเมืองบังกาเจเนเกอปูเลานั้นเกิดขึ้นในฤดูแล้ง (มิถุนายน) ในช่วงพระจันทร์ขึ้นใหม่ และการเปรียบเทียบลักษณะทางสัณฐานวิทยายังได้ข้อสรุปที่คล้ายกัน โดยที่ความกว้าง ความยาว และน้ำหนักสูงสุดในช่วงฤดูแล้ง

Thomas M. Parris and Robert W. Kates (2003) ศึกษาเรื่องการกำหนดลักษณะและการวัดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การกำหนดลักษณะและวัดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาจาก 12 แนวทางเลือก ได้แก่ 1. คณะกรรมาธิการสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน 2. กลุ่มที่ปรึกษาตัวบ่งชี้การพัฒนาที่ยั่งยืน 3. ดัชนีความเป็นอยู่ที่ดี 4. ดัชนีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม 5. สถานการณ์โกลบอลกรุป (GSG) 6. รอยเท้านิเวศน์ 7. ดัชนีวัดความก้าวหน้าที่แท้จริง (GPI) 8. คณะทำงาน

ระหว่างหน่วยงานของสหรัฐอเมริกาด้านตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน 9. ระบบตัวชี้วัดของคอสตาริกา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 10. โครงการดัชนีชี้วัดบอสตัน 11. หน่วยปฏิบัติการเฉพาะกิจรัฐล้มเหลว และ 12. องค์การแห่งความริเริ่มว่าด้วยการรายงานสากล (GRI) ซึ่งทั้ง 12 แนวทางเลือกนี้เป็นการ กำหนดลักษณะและวัดการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อเป็นทั้งตัวแทนในภาพรวม และเพื่อแสดงความ หลากหลายของแนวทางในการให้คำจำกัดความ แรงจูงใจ กระบวนการ และวิธีการทางเทคนิค ตั้งแต่ระดับโลกไปจนถึงระดับประเทศไปจนถึงระดับท้องถิ่น การสนับสนุนจากภาครัฐถึงองค์กร พัฒนาเอกชน และกรอบการทำงานที่เน้นหน่วยบริหาร (เช่น ประเทศ) ไปจนถึงกรอบงานที่เน้น ผู้ดำเนินการเฉพาะ

Newton (2001) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความไว้วางใจ, ทูทางสังคม, ภาคประชาสังคม, และประชาธิปไตย” พบว่า ความสำคัญของความไว้วางใจมีมานานแล้ว ซึ่งถือว่ามีผลสำคัญต่อ ทูทางสังคม ดังที่นักทฤษฎีทางสังคมและการเมือง Locke, Tocqueville, Putnam และนักทฤษฎีสังคมภาคพลเมือง จากการสำรวจข้อมูลรายบุคคลทำให้เกิดข้อสงสัยอย่าง มากเกี่ยวกับประเพณีความคิดอันทรงพลังนี้ ผลการศึกษาจากหลักฐานจำแนกได้ ดังนี้ (1) กลุ่ม ความทับซ้อนระหว่างความไว้วางใจทางสังคมและการเมือง (2) กลุ่มลักษณะอาการผิดปกติของ ความไว้วางใจและการเป็นสมาชิกขององค์กรโดยความสมัครใจ และ (3) กลุ่มการดำรงอยู่ของการ จัดการที่ไว้วางใจ / ไม่ไว้วางใจในหมู่ปัจเจกบุคคลในชุมชน

I. C. Potter, P. J. Chrystal and N. R. Loneragan (1983) ศึกษาชีววิทยาของปูม้า *Portunus pelagicus* ปากแม่น้ำออสเตรเลีย พบว่า ปูม้า *Portunus pelagicus* ส่วนใหญ่จะพบใกล้ปากอ่าว ในช่วงฤดูหนาวและฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งปูม้า *Portunus pelagicus* ชอบความเค็ม 30 ถึง 40 เเปอร์เซ็นต์ การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของความเค็มเป็นผลมาจากรูปแบบของปริมาณน้ำฝนตามฤดูกาล จำนวนปูไข่ในปากแม่น้ำมีมากที่สุดในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ ความกว้างของกระดองเฉลี่ย และจำนวนไข่ของตัวเมีย คือ 110 มม. (ช่วง 85 ถึง 157 มม.) และ 509 433 (ช่วง 270 183 ถึง 847 980) ตามลำดับ ปูม้า *Portunus pelagicus* เริ่มมีการกำหนดขนาดตามกฎหมายขั้นต่ำสำหรับการจับ (ความกว้างกระดอง 127 มม.)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประกอบด้วย กระบวนการวิจัย ดังนี้

ระเบียบวิธีการวิจัย

ตอนที่ 1 ศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ที่กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ ผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ กลุ่มเยาวชนอายุตั้งแต่ 18 ถึง 20 ปี และชาวประมงตำบลบางเสร่ โดยต้องมีประสบการณ์การทำงาน ไม่น้อยกว่า 2 ปี รวมทั้งสิ้น จำนวน 40 คนจนได้ข้อมูลอ้อมตัว

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืนของชุมชนบางเสร่ ตามขั้นตอนดังนี้

2.1 การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญและมีการเตรียมตัว โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก ตลอดจนการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2.2 การเตรียมแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก เตรียมการจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เป็นแนวทางในการศึกษาลักษณะแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) เลือกใช้แนวคำถามซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์โดยอาศัยกรอบวัตถุประสงค์การวิจัยและแนวคิดต่าง ๆ พยายามให้คำถามสามารถค้นพบคำตอบได้ โดยให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืนของชุมชนบางเสร่อย่างไร และส่งผลต่อชุมชนในฐานะทุนทางสังคมอย่างไร

2.3 การติดต่อประสานงาน โดยมีการติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่จะศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าสัมภาษณ์ และติดต่อคณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อทำหน้าที่ขอความร่วมมือกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลต่อไป ซึ่งก่อนที่จะมีการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้งเพื่อไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความวิตกกังวล และหากมีภารกิจใด ๆ จะทำการนัดใหม่โดยไม่เร่งรัด ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะแนะนำตัวเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยก่อนทำการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถยกเลิกการให้ข้อมูลได้ทันทีหากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่เป็นที่ถูกใจและยืนยันว่าข้อมูลทั้งหมดจะเก็บเป็นความลับ

2.4 การเตรียมเครื่องมือ มีการจัดเตรียมเครื่องมือ เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ

2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจดบันทึกจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตพฤติกรรมขณะสัมภาษณ์ จดบันทึก ถ่ายภาพ และบันทึกเสียง โดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลยินยอมก่อนการสัมภาษณ์และสังเกตสภาพทั่วไปที่ผู้วิจัยพบขณะไปสัมภาษณ์ หลังจากนั้นจะทำการถอดเทป บันทึกถ้อยคำทุกคำพูดในการสนทนาเพื่อประโยชน์แก่ผู้วิจัยนำมาใช้ประกอบให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำพูดและท่าทางของผู้ให้ข้อมูล ทำให้ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว สถานที่ในการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้กำหนด ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะเลือกบ้านหรืออาคารปูมมาเป็นสถานที่ในการสัมภาษณ์ ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ทุกรายจะใช้เวลาประมาณ 30-60 นาที โดยเก็บข้อมูลเป็นระยะเวลา 5 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2564 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2564

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ นักวิจัย คือเครื่องมือสำคัญที่สุดของการวิจัย โดยทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาปรากฏการณ์อย่างต่อเนื่องและมีเครื่องมือประกอบดังนี้

3.1 แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semistructured or guided interviews) ตามแนวคำถามเกี่ยวกับคุณค่าของธนาการปูมไว้ในฐานะทุนทางสังคมของชุมชนบางเสร็จ

3.2 อุปกรณ์ที่รวบรวมการวิจัยคือ เครื่องมือบันทึกเสียง เพื่อบันทึกข้อมูลขณะการสัมภาษณ์ และนำมาถอดความตามเนื้อหาและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกในการสัมภาษณ์ และกล้องถ่ายภาพ เพื่อบันทึกสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในขณะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงได้จัดทำเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Interviews) จากนั้นผู้วิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมตรวจสอบแบบสัมภาษณ์

3.3.1 ความตรง (Validity) ของข้อมูลที่นำมาศึกษาเกิดจากผู้วิจัยเตรียมคำถามที่ได้จากกรอบการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาออกแบบคำถามในการสัมภาษณ์ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง ซึ่งจะทำให้ได้ความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยเน้นที่ความตรงภายใน ซึ่งเป็นความตรงตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ โดยที่ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล เริ่มตั้งแต่การใช้ภาษาถิ่น การสัมผัสทางกายโดยการจับแขน แสดงความห่วงใยถามไถ่เรื่องสุขภาพ การทำมาหากิน และการประสานสายตา กับผู้ให้ข้อมูลแบบจริงจัง และด้วยความอ่อนโยน จนผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมแสดงออกที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด ด้านความตรงเชิงนิเวศ ตามสภาพแวดล้อม โดยทำการวิจัยในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและ ความตรงตามบริบททางสังคมที่มีเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ประเพณีเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา

3.3.2 ความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของข้อมูล สามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้โดย

(1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูล ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคลว่า ถ้าข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคลกันข้อมูลจะได้เหมือนเดิมหรือไม่

(2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

3.3.3 ผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบอีกครั้ง ประกอบไปด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา ทองสอน หัวหน้าภาควิชาการจัดการเรียนรู้
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ดร.ณัฐกฤตา งามมีฤทธิ์ อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ดร.เฟ่ง บัวหอม ปลัดเทศบาลตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

4.1 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลรายวัน ภายหลังจากเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากภาพรวมสังเกต การจดบันทึก การบันทึกเสียง บันทึกภาพ ถอดความจากเทปบันทึกเสียง

และจัดบันทึกรายละเอียดพฤติกรรมจากภาพถ่าย แล้วจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ทราบว่าได้ ข้อมูลอะไรที่ครบถ้วนแล้ว และจะต้องเก็บข้อมูลอะไรเพิ่มเติมอีก

4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลรายสัปดาห์ เพื่อจัดหมวดหมู่และตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา ในแต่ละประเด็นว่าเพียงพอแล้วหรือยัง

4.1.3 การวิเคราะห์ภาพรวม เพื่อหาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบ จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุป/ ความหมายที่ได้ นั้นมีความถูกต้องแม่นยำ หรือน่าเชื่อถือเพียงใด

4.2 วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนาม ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของ ข้อความ คำพูด ประโยค วลี หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมายถึงการกระทำและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนในสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลแต่ละบรรทัด พิจารณาอย่างละเอียดเป็นคำต่อคำ วลีต่อวลี ประโยคต่อประโยค แยกแยะและจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Sorting and Coding the Data) จากนั้นให้รหัส และนำรหัส (Coding) และนำรหัสเหล่านี้มาจัดเป็น หมวดหมู่แบ่งแยกประเภท (Category) จัดกลุ่มตามประเภทหรือลักษณะที่มีความหมาย มีความสัมพันธ์ไปในทางเดียวกัน ซึ่งอาจจัดได้ทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

4.3 คัดเลือกหมู่หลัก (Core Category) เป็นกระบวนการเลือกหมวดหมู่ที่เป็นแกนสำคัญของปรากฏการณ์ทั้งหมดที่รวบรวมได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหมวดหมู่อื่นอย่างเป็นระบบและนำ สาระที่ได้รับจากข้อมูลหรือหมวดหมู่นี้มาพัฒนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4.4 นำสาระที่วิเคราะห์ได้จากผู้ให้ข้อมูลทุกรายมารวบรวมเพื่อสร้างข้อสรุปโดยวิธีการ แบบอุปนัย (Inductive) ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

4.5 การตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำผลการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดกลับไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

5. การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูล โดยการพรรณนาวิเคราะห์ประเด็นสำคัญถึงคุณค่าของธนาคารปูม้าใน ฐานะทุนทางสังคมของชุมชนบางเสร่

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่าง ยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

การศึกษาในขั้นตอนนี้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยผู้วิจัยเป็น ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม และผู้ร่วมสนทนากลุ่ม โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เนื่องจากผู้ร่วมสนทนากลุ่มต้องมีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์และตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 8 ท่าน ประกอบด้วย

1. ตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ จำนวน 1 ท่าน
2. ตัวแทนสำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่ จำนวน 1 ท่าน
3. ประธานศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้า บางเสร่ จำนวน 1 ท่าน
4. ตัวแทนผู้ประกอบการชาวชนตำบลบางเสร่ จำนวน 2 ท่าน
5. ตัวแทนนักวิชาการ จำนวน 1 ท่าน
6. ตัวแทนครูโรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่ จำนวน 2 ท่าน

ซึ่งผู้วิจัยมีวิธิดำเนินการศึกษาในตอนี่ 2 ดังนี้

การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

1. การเตรียมตัวผู้วิจัย ในฐานะเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญ รวมทั้งศึกษาวิธีการการเก็บรวบรวมและขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

2. การเตรียมประเด็นสำหรับการสนทนากลุ่ม

แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนสังคมอย่างยั่งยืนของชุมชนบางเสร่เป็นอย่างไร

3. การติดต่อประสานงาน ผู้วิจัยมีการติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับผู้ร่วมสนทนาทั้ง 8 คน เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม และติดต่อคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ทำหนังสือขอความร่วมมือกับผู้ร่วมสนทนา และนัดหมายวันเวลา สถานที่ รวมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการทำวิจัย

4. การเตรียมเครื่องมือ มีการจัดเตรียมเครื่องมือ เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ สมาร์ทโฟน และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล

5. การสร้างสัมพันธภาพและการดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล มีการแนะนำตัวพร้อมอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล และขออนุญาตบันทึกเสียง นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง รวมทั้งถ่ายภาพขณะดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยคำนึงถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของนักวิจัย

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสร้างสัมพันธภาพกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มแล้วขออนุญาตผู้ร่วมสนทนายินยอมก่อนการสนทนากลุ่ม เพื่อจดบันทึก สังเกตพฤติกรรมขณะสนทนากลุ่ม ขออนุญาตในการบันทึกเสียง และถ่ายภาพ ในวันที่ 16 กันยายน 2564 เวลา

13.00 น. – 15.00 น. ณ ห้องประชุมออนไลน์ (Line Meeting)

<https://line.me/R/meeting/81a33a71d0294b4980378e2571c08271>

7. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากการระบุข้อคำถามให้ได้มาซึ่งแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยถอดความข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และสรุปข้อมูลสำคัญ

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเพื่อพิจารณาว่า ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้นมีคุณภาพน่าเชื่อถือ มากน้อยเพียงใด และมีความสมบูรณ์ครบถ้วนหรือไม่ ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ตีความสร้างข้อสรุป โดยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล กระทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยวิธีสามเส้า (Investigator triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2561, หน้า 129) ได้แก่ คน เวลา และ สถานที่ การปฏิบัติทวนสอบความถูกต้องโดยนำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านหรือถามซ้ำ (Reflecting) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

8. การนำเสนอข้อมูล การนำเสนอข้อมูลโดยการเขียนบรรยายสรุปประเด็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้ทำในมนุษย์ ผู้วิจัยคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมในการวิจัย ได้ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยบูรพา รหัสโครงการวิจัย G-HU030/2564 ตามเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ เลขที่ IRB4-079/2564 ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2564 ถึง 26 มีนาคม พ.ศ. 2565 ดังนี้

1. สิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย เช่น การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ
2. สิทธิในการปกปิดข้อมูลที่ไม่ต้องการบอกผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลา
3. สิทธิในการไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูล และครอบครัว ในการเผยแพร่ผลการวิจัย
4. การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการถ่ายภาพ ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตก่อนที่จะบันทึกเสียงและถ่ายภาพ

5. การวิเคราะห์ข้อมูลของการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการปกปิดข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้นามสมมติและใช้รหัสข้อมูล การให้การสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับความพร้อมและการยินยอมของผู้ให้ข้อมูล

6. การเก็บรวบรวมเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ผู้วิจัยได้เก็บไว้ที่ผู้วิจัยและสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เพียงผู้เดียว และทำลายข้อมูล ได้แก่ แถบบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ ภาพถ่าย และเอกสารบันทึกการให้สัมภาษณ์บางส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

ส่วนที่ 2 แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

จากการศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ ผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ กลุ่มเยาวชนอายุตั้งแต่ 18 ถึง 20 ปี และชาวประมงตำบลบางเสร่ โดยต้องมีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 2 ปี สรุปคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าว สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. คุณค่าด้านทุนมนุษย์

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์ พบว่า ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีบุคลากรที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเข้าใจในการทำงาน ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ชุมชน สังคม และมีสัมพันธภาพบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ชาวประมง กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตำบลบางเสร่ ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัครในชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...พวกชาวประมงนั่นแหละ ประมงเรือเล็ก(หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประมงพื้นบ้าน) เรือลอบปู เรือพาณิชย์ เรือที่ขึ้นสะพานทุกลำเราจะขอร้องเขาให้นำปูไปไขนอกระดอง มาคัดออกไว้ที่ธนาคารปู เราต้องร่วมมือกันให้หมด ถ้ามาอ่าวนี้ก็ต้องร่วมมือทั้งหมดเราปล่อย

เราก็ปล่อยให้ในอ่าวนี้แหละ มันขยายออกไปเรื่อย ๆ...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2564)

“..เริ่มแรกโครงการธนาคารปูม้านี้เกิดขึ้นมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ ที่ได้ไปศึกษาจากอ่าวคุ้งกระเบนนี้ก็เกิดขึ้นมาจากพระองค์ท่าน เราทำประมงพื้นบ้านกับไม่ได้ล้างผลาญ แต่มีเรือประมงพาณิชย์หรือที่เรียกว่าเรือใหญ่เขาจะล้างผลาญ เนื่องจากประมงพื้นบ้านจะได้ของเป็นส่วนน้อย แต่ประมงพาณิชย์เขาทำลอบปูเรือ 1 ลำมีลอบ 4,000 ลูก แต่ประมงพื้นบ้าน 1 ลำมี 100-200 ลูก ต่างกันมาก จึงยังไม่มีจิตสำนึกจึงเรียกว่าจับล้างผลาญ เมื่อไม่มีการอนุรักษ์หรือขยายพันธุ์ปู ทรัพยากรปูม้าจึงลดลง เมื่อมีโครงการนี้ขึ้นมาเราจึงนำปูไข่นอกกระดองมาเข้าในธนาคารปูไข่นอกกระดองมาเข้าในธนาคารปูไข่นอกกระดอง ชาวประมงก็ได้ผลประโยชน์ได้ฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับคืนมา สร้างจิตสำนึกให้กับชาวประมง โดยเฉลี่ย 1,000 ฟองจะรอดออกไปเป็นตัวปูได้ 1 ตัว ทำให้เกิดการคืนสมดุลสู่ธรรมชาติดั้งเดิม ไม่เกิดการจับแบบล้างผลาญ มาร่วมกันเกิดจิตอาสา เหมือนกับได้ช่วยเหลือธรรมชาติ ให้ยั่งยืนไปถึงลูกหลานต่อไป...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2564)

“มีท่านประธาน รองประธาน แล้วก็คณะกรรมการกลุ่มประมงบางเสร่ ประมงพื้นบ้าน ประมงเรือเล็ก ประมงพาณิชย์ สนับสนุนปูไข่นอกกระดองที่นำมาเพาะเลี้ยงลูกปูม้า...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2564)

“...มี 3 คนที่เป็นหลัก คือ ลุงสำราญ ลุงบุญยัง คุณอัญชิสา ก็คือประธานกลุ่มประมง รองประธานนั่นละ แล้วลุงบรรเลงเป็นผู้บรรยาย และคนที่เป็นการดูแลอยู่ในธนาคารปูด้วย...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 29, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2564)

โดยจากการศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์ ทัศนศึกษาชุมชนบางเสร่ พบว่า คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์นั้นเป็นผลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ 4 คุณค่า ได้แก่ คุณค่าทางร่างกาย คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางปัญญา และคุณค่าทางลักษณะนิสัย ดังนี้

1.1 คุณค่าทางร่างกาย

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์ ทัศนศึกษาชุมชนบางเสร่นั้นส่งผลต่อคุณค่าทางร่างกาย พบว่า ทำให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกายของมนุษย์ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กระบวนการผลิตแหล่งอาหาร ประกอบไปด้วย การเพาะพันธุ์ปูม้า และการออกเรือทำประมง ทำให้เกิดการเตรียมร่างกายให้แข็งแรงและการเคลื่อนไหวขยับร่างกายทำให้แข็งแรง และส่วนที่ 2 กระบวนการบริโภค ประกอบไปด้วย การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพดี และให้สารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย สุขภาพดี ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ชุมชนมีแหล่งโปรตีนจากธนาคารปูโดยปุม้าเป็นแหล่งผลิตโปรตีนที่สำคัญและยังมีสารอาหารต่าง ๆ อื่น ๆ นอกเหนือจากโปรตีนที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพร่างกาย และการเลี้ยงปุม้ายังได้ขยับร่างกายบ่อย ๆ ทำให้เป็นการออกกำลังกายไปในตัว...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 15, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

“...ปูเป็นอาหารให้เราจับกิน ปูม้าของเราสด สะอาด จากท้องทะเล มันคืออยู่แล้ว กินแล้วร่างกายเติบโตแข็งแรง มีพลังงานในการทำงาน และการวางลอบปู สาวลอบ ดึงลอบ เราได้ออกกำลังกายตอนเราไปกู้ลอบพับ ทั้งลอบ เก็บลอบตามทุ่ง และใช้แรงสาวลอบ สาวอวนวัดคลื่น...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

“...ปูม้าสามารถนำมาประกอบอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย เพราะสารอาหารที่สร้างพลังงาน ทำให้ร่างกายเจริญเติบโตแข็งแรง ชุมชนมีแหล่งอาหารที่มีประโยชน์ ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารได้ง่าย...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 22, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2564)

“...ได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็น ๆ สด ๆ รสชาติอร่อย เป็นอาหารทะเลที่มีคุณภาพจากทะเล กินแล้วก็สุขภาพแข็งแรง สุขภาพดี เป็นอาหารที่ไม่มีสารปนเปื้อน เพราะว่ามันมาจากธรรมชาติ มาจากทะเลบางเสร่ ไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับร่างกายอย่างแน่นอน...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2564)

1.2 คุณค่าทางจิตใจ

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์ กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางจิตใจ พบว่า ธนาคารปูม้า บางเสร่ มีคุณประโยชน์ต่อจิตใจ สร้างความรู้สึกที่ดี ทำให้จิตใจสงบ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และการผ่อนคลายความเครียด ส่งผลให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง มีสุขภาพจิตดี และการประกอบอาชีพนั้นเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ความรู้สึกดีจากการทำอาชีพอิสระ อาชีพประมงของเราออกตั้งแต่บ่ายเช้าก็เข้าฝั่ง เป็นอาชีพที่อิสระ ถ้าได้ไม่ถึง 500 กิโลกรัมก็ต่อไปอีก 1 คีน ทั้งสมอนอน แต่ส่วนใหญ่จะเข้าทุกวัน เพราะจะมีสินค้าเข้าเกือบทุกวัน ได้สินค้าทุกวัน เป็นอาชีพที่เลี้ยงคนในครอบครัวได้ อีกอย่างหนึ่งเกิดความรู้สึกดีจากการทำงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ มันก็สบายใจ การไม่เห็นแก่ได้ ไม่เห็นแก่กิน และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2564)

“...พวกเราทำการประมงแล้วเห็นแล้วว่าหลัง ๆ มานี้ปูม้าเริ่มลดน้อยลง เราจึงมาคิดทำธนาคารปูม้าไปนอกกระดอง มาพักไว้เพื่อจะได้นำลูกปล่อยลงทะเล มีคุณค่าต่อจิตใจของพวกเราก็คือพอเราได้เห็นลูกปูตามชายหาด ตามแหล่งน้ำขังแล้วก็มีความสุขอะครึบในที่มของพวกเราว่าเราทำแล้วมันเกิดประโยชน์จริง...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

“...เราทำแล้วเรามีความสุขทางจิตใจ เราได้เห็นธรรมชาติกลับคืนมา เมื่อก่อนจากที่ชายสะพานเราไม่เห็นลูกปูม้าเลย มองเห็นลูกปูม้าตัวเล็ก ๆ ขนาดเท่านิ้วก้อย นิ้วหัวแม่โป้ง มีเยอะตอนนี้ ทำให้เรามีกำลังใจที่จะสานงานตรงนี้ต่อไป...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2564)

“...มันก็สนุกอย่างหนึ่ง และได้ความรู้สึกภาคภูมิใจแก่หมู่บ้าน แก่ชาวประมง มีกำลังใจที่ได้ทำจุดนี้ไปได้อีก ได้รับคำชมจากผู้คน หน่วยงานต่าง ๆ ชม ก็มีกำลังใจ ชาวบ้านได้ทำมาหากินมีอาชีพมีความสุข...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

1.3 คุณค่าทางปัญญา

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์ ภูมิศึกษาชุมชนบางเสร่ นั้นส่งผลต่อคุณค่าทางปัญญา พบว่า ธนาคารปูม้าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยสร้างปัญญา ความรู้รอบตัวในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ชาวประมง และเยาวชนในชุมชน รวมทั้งผู้ที่ได้สัมผัสมาเยือนมาท่องเที่ยว ปัจจุบันเป็นศูนย์การเรียนรู้เพาะพันธุ์ปูไข่ ซึ่งเป็นตัวอย่างธนาคารปูให้กับชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดชลบุรีมาศึกษาเรียนรู้ เป็นสถานที่ที่เอื้ออำนวยความสะดวกแก่สถานศึกษา มหาวิทยาลัย ชั้นนำต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา และหน่วยงานของกรมประมง ได้มาทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและพัฒนาการประมงทางทะเล ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ได้รับความรู้เกี่ยวกับปูม้า การปล่อยปูไปนอกกระดองของธนาคารปูช่วยให้ชาวประมงเรือเล็กได้ทำประมงในพื้นที่ไม่ต้องออกเรือไปไกล ได้รู้วงจรชีวิตปูม้า ที่อยู่อาศัยของปูม้า ปูม้าตัวเล็ก ๆ จะอยู่ที่ดิน ๆ เมื่อปูโตแล้วก็ไปตามน้ำออกไปหากิน ปูชอบอยู่ตามโคลน ตามทราย อย่างทรายหยาบ ๆ อีกทั้งมีปราชญ์ชาวประมงให้ความรู้แก่ชุมชน แก่นักศึกษา และคนที่มาท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งก็คือวิทยากรลูกบรรเลง ที่คอยพูดบรรยายให้คนที่มาเยี่ยมชมได้ฟัง...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

1.4 คุณค่าทางลักษณะนิสัย

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์ ภูมิศึกษาชุมชนบางเสร่ นั้นส่งผลต่อคุณค่าทางลักษณะนิสัย พบว่า ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ เป็นสถานที่ที่ช่วยปลูกจิตสำนึกของชาวประมง และบ่มเพาะนิสัยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมให้กับนักเรียนนักศึกษาในชุมชนบาง

เสรี ชัดเกล้า นิสัยการประมงแบบล้างผลาญออกไปจากชาวประมง ทำให้ชาวประมงเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกันเพื่อให้เกิดการทำประมงอย่างยั่งยืนในอนาคต ร่วมกันอนุรักษ์มากขึ้นเพื่อสร้างอนาคตและสร้างอาชีพแก่ลูกหลานในชุมชนรุ่นต่อ ๆ ไป ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ธนาคารปูม้าช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่สำคัญหลายประการเช่น 1. ความมุ่งมั่นในการทำงานเพราะว่าการเลี้ยงปูม้าต้องมีความมุ่งมั่นในการทำงานเป็นอย่างมาก 2. ลักษณะนิสัยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านของผลผลิตแม่ปูไปจนนอกกระดอง รวมถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านของความรู้แก่ผู้ที่สนใจ...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 15, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

“...การทำธนาคารปูไข่ เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวประมง การที่เราทำตรงนี้ เราไม่ได้เงินเดือนได้อะไร ไม่ได้เงินเดือนเลยสักคน เหมือนเราทำด้วยจิตอาสา ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนาขึ้นมา การเสียสละ เสียสละเวลา จิตอาสาสลับกันมาดูแล ช่วยกันทำต่อเนื่องจนเป็น สัปดาห์ เป็นเดือน จนถึงทุกวันนี้ ตั้งแต่สองปีที่แล้ว และการเสียสละทุนทรัพย์ของตนเอง และทุกคนที่ได้ไปชม ได้เห็นปูที่ธนาคารปูก็มีความสุข สร้างจิตสำนึกให้ประมงเรือเล็กช่วยกัน พัฒนาบางเสรีให้ดีขึ้น รวมถึงคนรุ่นหลังจะได้หันมาสนใจกันมากขึ้น เพราะเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อย ทำประมงกันแล้ว ก็จะไม่ค่อยสนใจเรื่องธนาคารปูม้าด้วย...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2564)

จากคุณค่าของธนาคารปูม้าที่มีผลต่อทางลักษณะนิสัย พบว่า ธนาคารปูม้ามีใช้เพียงแต่ปลูกฝังจิตสำนึกของชาวประมงเท่านั้น แต่ธนาคารปูม้ายังปลูกฝังจิตสำนึกของเด็ก ๆ ซึ่งเป็นบุตรหลานของคนในชุมชน รวมทั้งนักเรียนที่ได้มาศึกษาดูงาน เด็ก ๆ เกิดภาพจำ จูจิตได้สำนึกที่ดีงาม มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ เกิดความสงสารไม่รับประทานปูก่อนวัยอันควร คุณค่าทางลักษณะนิสัยนี้ทำให้เด็ก ๆ เกิดมุมมองต่อสิ่งรอบข้างที่กว้างขึ้น นึกถึงผู้อื่นก่อน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และเห็นแก่ตัวเองน้อยลง และได้ร่วมมือกันสร้างประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติจากจิตใต้สำนึกที่ได้รับการปลูกฝังนี้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เรื่องของการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เวลาที่เขามาชมทั้งในชุมชนและจากต่างจังหวัด หรือคนอื่น ๆ ได้มาเรียนรู้ จากที่ไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับชีวิตปู ก็ได้รู้วงจรชีวิตของปู เขาได้เห็นทำให้เกิดความสงสารไม่รับประทานปูก่อนวัยอันควร พอเด็ก ๆ เจอปูตัวเล็ก ๆ บนชายฝั่งก็จับปูวางลงน้ำ เด็กมองเห็นประโยชน์ และร่วมมือกันปล่อยปูไปนอกกระดองเพิ่มขึ้น...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

“...ปลูกจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ปู ไม่ทำลาย ไม่บริโภคปูก่อนวัยอันควร ขนาดของปูที่จับได้ ปูมีขนาดเล็กเราไม่ควรจับ ต่ำกว่ามาตรฐาน(ตกไซค์)ผิดกฎหมายและเป็นการทำลายระบบนิเวศ ปลูกจิตสำนึกให้ทำตามกฎหมายด้วย...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2564)

2. คุณค่าด้านทุนสถาบัน

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อฐานะทุนทางสังคมด้านทุนสถาบัน พบว่า ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ เป็นการการรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง และเป็นการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เป็นการรวมกลุ่มขับเคลื่อนชุมชนโดยรวมทั้งหมด เท่าที่ผ่านมาเรายังไม่ได้รับการสนับสนุนจากท้องถิ่นเท่าที่ควร เขายังมองไม่ค่อยเห็นเท่าไร เราจึงทำโดยใช้กลุ่มประมงของเรา ถ้าต่อไปทางท้องถิ่นหรือว่าเทศบาลเรานี้จะมาร่วมกันนำร่องสนับสนุนโครงการให้มันเด่น ให้คนรู้ทั่วไปทั้งหมู่บ้านของเราเนี่ย สร้างจิตสำนึกให้คนทุกคนคิดร่วมกันในทิศทางเดียวกันให้ชาวประมงฟื้นฟูตัวเอง ทรัพยากรที่มันจะหายไปก็อย่าให้มันหายทั้งหมดให้เราช่วยกันฟื้นฟู ถ้าร่วมกันทั้งหมดจากชาวประมงมิได้หลายวิธีไม่ใช่ธนาคารปูอย่างเดียว ปล่อยทิ้งตัวในทะเลก็ได้ ถ้าเขาปล่อยทิ้งตัวในทะเลมันก็ยิ่งดีได้ผล 2 ต่อ ถ้าเกิดว่าเสียดายที่จะปล่อยลงในทะเลก็มาร่วมกับพวกเรา เข้ามาที่ธนาคารปู มาให้เราเพาะฟักให้ ถึงมันจะเหลือน้อยเพราะมันตายมันก็ยังคุ้ม ถ้าเป็นเรือพาณิชย์จะไม่ได้เข้ามาที่ธนาคารปูเขาไม่ได้เข้าฝั่ง ถ้าเขาจะปล่อยปูนอกกระดองก็ปล่อยทิ้งตัว ก็มีปล่อยบ้างไม่ปล่อยบ้าง แต่ถ้าเราทำตรงนี้อะยากให้มีสื่อสารมวลชนมาร่วมช่วยกระจายข่าว มันก็จะกว้างไกลไปเรื่อยได้ความร่วมมือเพราะจิตสำนึกของคนเกิด พอร่วมกันทั้งหมดก็เรียกความอุดมสมบูรณ์ในทะเลอ่าวไทยเราขึ้นมาได้...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

“...เป็นการรวมกลุ่มทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน เพราะกลุ่มของเราก็ได้รวมเป็นการต่อยอดและยั่งยืน มันทำให้ผู้หลักผู้ใหญ่ที่อยู่ระดับรัฐบาลอยากรู้มาศึกษาว่าชุมชนเล็กๆหมู่บ้านเล็ก ๆ ทำไม่ถึงมีธนาคารปูที่สร้างชื่อเสียงให้กับตำบลเราได้ ทำให้หน่วยงานอื่นๆอยากมาสัมผัสอยากมาเรียนรู้ เช่น หน่วยงานของ กอ.รมน. เข้ามาสอบถามจุดอ่อนจุดแข็งของชุมชนเราก็ได้ให้ความรู้เหมือนเป็นการเผยแพร่ความรู้ด้วย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เน้นการให้ความรู้ ไม่แสวงหาผลกำไร ปลูกจิตสำนึกในชุมชนให้รักและ

ห่วงหาชนุมชน ธนาคารปูไข่ นอกกระดองเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวตำบลบางเสร่...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 24, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2564)

“...ธนาคารปูม้าเริ่มต้นเป็นเครือข่าย เริ่มต้นจากบุคคล บุคคลที่คิดเห็นเหมือนกัน เชื่อมโยงกัน แล้วก็ค่อย ๆ ดึงคนที่คิดเห็นเหมือนกัน กัน เข้ามา ๆ แล้วหลังจากนั้นก็เริ่มต่อยอดไปยังกิจกรรมอื่น ๆ ได้ เป็นเรื่องของการส่งเสริมพัฒนา ก็ได้ เช่น พัฒนาคณะที่ไม่มีความรู้เข้ามาฟังกลุ่มประมงบางเสร่บรรยาย ส่งเสริมชุมชนให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว หรือพัฒนาความรู้ชาวประมงที่นำมาให้ แล้วมานั่งฟังเวลาที่วิทยากรกลุ่มประมงนำความรู้มาให้...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 25, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2564)

“...ขับเคลื่อนชุมชน เพราะทำต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์เด่น ทำให้อาชีพประมงดำเนินต่อไป ลูกหลานไม่ไปทำงานที่อื่น ชุมชนเกิดแหล่งเรียนรู้แก่คนที่สนใจ สิ่งแวดล้อม มีการสานต่อ พุดต่อจากการอบรมเด็ก อบรมหน่วยงานต่าง ๆ มีหน่วยงานอื่นสนใจทั้งรัฐและเอกชน เข้าถึง เข้ามาดูงานธนาคารปูม้าชุมชนบางเสร่ ทำให้ทางจังหวัด คณะจังหวัด อำเภอ ทางผู้ว่าฯ เขาก็มาเที่ยว ได้ความคิดเห็นที่ดีจากทางจังหวัด ถ้าไม่ติดโควิดก็มีคนจากกระทรวงลงมาเที่ยวมาชม ทำให้พวกเขาประมงพื้นบ้านของเรามีฐานะที่ดีขึ้น มีแขกมาเที่ยวมาชม...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 26, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2564)

โดยจากการศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนสถาบัน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ พบว่า คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนสถาบันนั้นเป็นผลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ 3 คุณค่า ได้แก่ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางศาสนา และคุณค่าทางเศรษฐกิจ ดังนี้

2.1 คุณค่าทางสังคม

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนสถาบัน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางสังคม พบว่า ชาวประมงเห็นความสำคัญว่าการทำธนาคารปูม้าเป็นกิจกรรมที่อนุรักษ์ทรัพยากรปูม้า โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การพัฒนารูปแบบวิธีการที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นสิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง ดังนั้นกระบวนการขยายผลองค์ความรู้ในพื้นที่เพื่อพัฒนาหรือสร้างธนาคารปูม้าในระดับพื้นที่จึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ธนาคารปูม้าแห่งนี้จึงจะดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เราขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการ ขอความอนุเคราะห์เรื่องแม่ปู โดยมีหลักการบริหารงานผ่านการประชุมคณะกรรมการของธนาคารปูของเราว่า 1. จะต้องให้เขาพอใจ 2. เราได้ประโยชน์ และ 3. ชุมชนได้ประโยชน์มากที่สุด จากนั้นคณะกรรมการร่วมกัน

หาแนวทางเพื่อให้ชุมชนได้ประโยชน์สูงสุด จึงได้แนวทางจัดสรรเงินที่ขายแม่ปูที่สดักไข่คืน ชาวประมง โดยการจดบันทึกลงสมุดบัญชีในแต่ละเดือนให้ชาวประมงที่นำแม่ปูมาให้ธนาคารปูมารับเงิน...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2564)

“...เนื่องจากพอเรามีธนาคารปูนี้ เรามีวิทยากรสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเพาะ การเจริญเติบโตของลูกปูที่อยู่ในปูไข่นอกกระดองให้กับผู้สนใจที่มาขอรับฟังความรู้ ซึ่งมาจากหลาย ๆ ที่เลยในชุมชนเรา ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยวต่าง ๆ หลาย ๆ จังหวัด นับว่าเป็นคุณค่าทางสังคมมหาศาลก็ว่าได้...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 24, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2564)

2.2 คุณค่าทางศาสนา

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนสถาบัน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางศาสนา พบว่า ธรรมชาตินั้นสอนให้เราเข้าใจในมุมมองของศาสนา เรื่องของกรรมและผลของกรรม เมื่อคนในชุมชนมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ยอมสละแม่ปูไข่นอกกระดองตัว ทำให้ชุมชนมีลูกปูม้าเกิดขึ้นมาอย่างมหาศาล สิ่งเหล่านี้เป็นผลของการทำความดี การยอมเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว อีกทั้งชาวประมงทุกคนเกิดความรักในอาชีพ และมีความสามัคคีกัน ร่วมมือกันปล่อยปูไข่นอกกระดองให้ลูกปูได้เติบโต ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์กรณีดังกล่าวย่อมส่งผลให้ชาวประมงมีอาชีพที่ยั่งยืนเป็นผลตอบแทนเช่นกัน ตรงกับหลักคำสอนของพุทธศาสนา ที่ว่า “ทำดีได้ดี” ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่ทำลายระบบนิเวศ ร่วมมือกันป้องกันให้ลูกปูรอด ชาวประมงเกิดความเสียสละปล่อยแม่ปูไข่นอกกระดองสู่ทะเลเพื่อเพิ่มประชากรปูให้มากขึ้น ปล่อยลูกปูได้บุญ ฝึกเรื่องความเมตตา มันสะท้อนถึงจิตใจของคนในชุมชนด้วย ต้องจิตใจดีถึงมีธนาคารปู ปล่อย เลือกที่จะไม่เอาไปขายทันที รอให้แม่ปูได้ใช้ชีวิตลูกปูจนครบ แสดงว่าพวกเราที่ไม่ได้เห็นแก่เงินมากไปนะ...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2564)

“...คล้าย ๆ ว่า ธนาคารปูม้าเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวในบางเสร่ แสดงให้เห็นถึงความเจริญเป็นผลของการร่วมแรงร่วมใจกัน สอดคล้องกับคำสอนเรื่องผลของกรรมว่า ธนาคารปูม้าบางเสร่ทำดีได้ดี จึงมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมาชม อีกทั้งลูกปูไม่ตายหมด มีปูเพียงพอ ชาวประมงทำมาหากินได้ และชาวประมงร่วมมือกับธนาคารปู...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

2.3 คุณค่าทางเศรษฐกิจ

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนสถาบัน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ นั้นส่งผลต่อคุณค่าทางเศรษฐกิจ พบว่า ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ทั้งด้านการจำหน่าย การแปรรูปผลผลิตทางการประมงแล้ว ยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มแม่บ้านชาวประมงมีรายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว จากกิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบางเสร่ที่จัดขึ้น แม่ค้าในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนมีรายได้สะพัด เกิดการหมุนเวียนของสินค้าและเงินตรา มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ทำให้คนในชุมชนบางเสร่มีอาชีพมีงานทำ มีผลผลิตนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ทำให้ชีวิตมีคุณค่าขึ้น ดำรงอยู่ได้และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนได้อย่างปกติสุข และสามารถช่วยเหลือแบ่งปันกันและกันได้อีกด้วย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ธนาคารปูนี้ได้กระตุ้นเศรษฐกิจ อันดับแรกเลยวิทยากรที่ได้มาเผยแพร่ความรู้ อย่างน้อยได้คำตอบแทน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้จากตรงนี้ อันดับสองลูกปูที่เราเพาะนี้ สามารถไปเป็นปูตัวใหญ่ ๆ ในอนาคต ตรงนี้สามารถสร้างรายได้มหาศาล เพราะถ้าสมมติถ้าเราไปกินเลยเนี่ยมันก็จะเป็นการสูญพันธุ์ปูไปในตัว เมื่อเราปล่อยปูมันก็จะเพิ่มประชากรปู สร้างรายได้ให้กับชาวประมงในพื้นที่ ปูไม่หายากลำบาก มีปูมาขาย สร้างรายได้ต่อเนื่อง หมุนเวียน จึงเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในทางด้านของวิทยากรแล้วก็ชาวประมงด้วย...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 24, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2564)

“...สร้างอาชีพที่ยั่งยืนให้กับชาวประมง ทำให้ชาวประมงมีอาชีพที่ยั่งยืน มันคงส่วนเรื่องระบบเศรษฐกิจจะเห็นได้ชัดเจน เพราะว่าเป็นเศรษฐกิจฐานล่างของชุมชน เป็นเศรษฐกิจในครัวเรือนเมื่อชาวบ้านแต่ละคนมีอาชีพประมง ส่วนหนึ่งที่ได้ขายได้ก็คือขาย ส่วนที่ไม่ขายไม่ได้ก็คือเอามากินเพื่อยังชีพตัวเอง เท่ากับว่าชาวบ้านจะมีกินมีใช้เพราะชุมชนเราอยู่ใกล้ทะเล มีปูให้จับมีปูให้ขายตลอด เราก็ได้ปล่อยปูตลอด ทำให้ชาวประมงได้ค้าขายได้ตลอดเวลา เงินรายได้ก็จะได้อยู่ตลอดเวลาในระบบเศรษฐกิจในครัวเรือน ปูบางประเภทนำไปรับประทาน อีกส่วนนำไปขาย ถ้าขายแม่ค้าคนกลางไม่ได้หรือขายไม่หมดไปทำเมนูต่าง ๆ ขาย เช่น ปูตัวเล็ก ๆ ก็ทำเป็นปูกะตอยทอดขายเป็นเมนูที่ขายในชุมชนได้และสร้างอาชีพเพิ่มให้กับตนเอง สร้างอาชีพ สร้างรายได้...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 25, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2564)

3. คุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสี้ยนนั้น ส่งผลต่อฐานะทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม พบว่า มีการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับธนาคารปูม้าจากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเองของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...การจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เป็นการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางความคิด เกี่ยวกับการอนุรักษ์ เมื่อปล่อยปูทุกวันย่อมมีอุปสรรคเพิ่มขึ้น ต้องอาศัยความรู้เรื่องทิศทางลมทิศทางน้ำในการปล่อยปู การปล่อยลูกปูตอนกลางคืนเพื่อไม่ให้สัตว์ใหญ่จับกินเป็นอาหาร และถ่ายทอดแนวคิดปล่อยลูกปูคืนทะเลแม้ว่าจะมีปลากินบ้าง แต่ก็ได้จำนวนปูเพิ่มขึ้นมากกว่าการไม่ทำอะไรเลย ในขณะที่เราเพาะพันธุ์ เราก็ศึกษามันไปด้วย การคำนวณต้นทุน ความคุ้มทุน ความรู้เรื่องการใช้แนวคิด สถานที่ที่จะจัดตั้งธนาคารปูเรื่องมรสุมลมแรงเกี่ยวกับการออกทะเล การกระจายความรู้สู่ชุมชน ผู้เด็กเล็ก ๆ ได้เรียนรู้ชุมชนเกิดการพัฒนาหลังจาก 3-4 เดือนแรกก็ได้ผล ปัจจุบันปูหาง่ายมากขึ้น สังเกตได้ที่ท้ายบ้าน น้ำแห้ง ๆ ปูจะมาหาแสงไฟ ภูมิปัญญาอีกอย่างหนึ่งของเราก็คือ เราใช้กะละมังในการเพาะปูไข่ ที่สูงกระเบนเขาจะใช้ถังใ้ แต่เราปรับให้เหมาะกับการใช้งานของเราเป็นกะละมัง...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2564)

“...เป็นการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนผ่านทางเยาวชนในชุมชน เป็นแหล่งความรู้ของชุมชน การอนุรักษ์ วิธีเลี้ยงดูและดูแลปู เมื่อพวกเขาได้เรียนรู้ เราก็ไม่ซื้อปูไปนอกกระดอง และนำมาบอกต่อคนในครอบครัว สามารถแพร่กระจายความรู้ให้กับคนในชุมชนได้เรียนรู้วิธีเกี่ยวกับการดูแลปูม้า รวมถึงตัวเราเอง เราได้รับความรู้เรื่องของสายพันธุ์ปูม้าเพื่อที่จะเลือกปูได้ถูก อย่างปูตัวไหนที่มีเนื้อเยอะหรือปูตัวไหนไม่ค่อยมีเนื้อ มีแต่กระดอง...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 16, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2564)

“...แน่นอนว่าเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาชุมชน เป็นการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากรที่เป็นชาวประมงมืออาชีพ มีประสบการณ์มานาน ถ่ายทอดให้เด็ก ๆ ในชุมชน คนในชุมชน แล้วก็เป็น การถ่ายทอดความรู้สู่นักท่องเที่ยวที่มา โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม เพราะมันสำคัญมาก และต้องขึ้นอยู่กับคนที่คิดเห็นเหมือน ๆ กัน รู้สึกว่าอยากผลักดันในเรื่องเดียวกัน...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 25, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2564)

“...เวลาไม่มีใครเขามามีการปล่อยปูก็จะมีลูกบรรเลงซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านออกมาพูด บรรยาย เพราะลุงเขาไปอบรมมาจากอ่าวคุ้งกระเบน ถ้าเวลาที่มีประชุม เราถามเขาได้เกี่ยวกับการดูแลปูม้า การจับสัตว์น้ำ และการอนุรักษ์สัตว์น้ำและธรรมชาติ เมื่อมีคณะมาดูงานเรา

สามารถเข้าไปฟังก็ได้ความรู้กับเขาด้วย ...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 29, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2564)

โดยจากการศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญา วัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ พบว่า คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมนั้นเป็นผลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ 3 คุณค่า ได้แก่ คุณค่าทางปัญญา คุณค่าทางศาสนา และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ดังนี้

3.1 คุณค่าทางปัญญา

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางปัญญา พบว่า ธนาคารปูม้านั้นมีรูปแบบการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยควบคู่กับการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความรู้ที่ได้นั้นเกิดจากการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาของชาวบ้าน ชาวประมง และโครงการธนาคารปูม้า “คืนปูม้าสู่ทะเลไทย” ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) การปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ของวิทยากรกลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่จากการไปอบรมจากอ่าวคู้งกระเบนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บางเสร่ ปรับให้ใช้ได้จริง เห็นผลแล้วว่าเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริงดังกล่าว ทำให้ความรู้ที่ได้จากธนาคารปูม้านี้เป็นคุณค่าทางปัญญาที่มาจากทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เมื่อก่อนวช. หรือศูนย์วิจัยแห่งชาติ ได้จัดตั้งโครงการกว่า 500 โครงการ กรมประมงได้ออกแบบมาให้เรา แต่เราไม่วิเคราะห์แล้วมันไม่เกิดประโยชน์ เพราะว่าแบบของเขาไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติของประมงพื้นบ้านของเรา ต้องไปทำกระชังในทะเล ต้องใช้คนปล่อยอาหารให้กลางทะเล จึงได้ไปอบรมที่อ่าวคู้งกระเบน (กรมประมง) คิดแปลงรูปแบบกระชัง ให้สอดคล้อง ลองผิดลองถูก เมื่อตัวอ่อนปูตายก็มาวิเคราะห์กันหาสาเหตุ เกิดจากน้ำหรือก๊าซออกซิเจน ใช้ถุงกรองน้ำมากรองให้น้ำสะอาดแยกปุ่อกทีละตัว แล้วใส่ตู้และกะละมังลองจับเวลาดู บางตัวสลัดไข่ตอนเช้าบางตัวสลัดไข่ตอนสาย ถ้าไข่ดำทุกตัวจะสลัดภายในวันเดียวหมด แต่ไข่เหลืองถ้าให้มาฟักจะไม่ค่อยได้ผลจะฟักช้าปนกับรังไข่เยอะต้องคอยถ่ายน้ำบ่อย ๆ ถึงจะรอด เจ้าหน้าที่จะสลับกันมาดู พอได้ผลก็ทำต่ออีกสัปดาห์หนึ่ง จากนั้นจึงได้เริ่มเพิ่มกะละมังไปเรื่อย ๆ ทำให้เกิดผล ได้ผล 100 เปอร์เซ็นต์ และต่อมาเกิดแนวคิดจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อถ่ายทอดให้เด็กรุ่นหลังได้เข้ามาดู เป็นวิทยาทานต่อไป ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพราะเราไม่ได้หวังในด้านธุรกิจ...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2564)

“...เด็ก ๆ นักเรียน และนักท่องเที่ยว ได้เพิ่มพูนความรู้จากการศึกษาธรรมชาติ ความแตกต่างของปูเพศเมีย เพศผู้ ตัวกรรมการเองก็ได้ความรู้ด้วย สาเหตุการไม่สลัดไข่ของปู การขยายพันธุ์ปูแต่ละสายพันธุ์ เช่น ปูม้าจะสลัดไข่เร็วกว่าปูหินเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ เป็นต้น...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

“...ธนาคารปูม้าของชุมชนบางเสร่เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทางการเรียนรู้ที่สำคัญ เพราะได้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนที่สนใจทั้งนักเรียนหรือผู้ที่มาศึกษาดูงานจะได้มีความรู้ในการเลี้ยงปูม้ารวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทำให้ผู้ที่มาศึกษาเกิดความรักและความห่วงใยในท้องทะเล...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 15, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

3.2 คุณค่าทางศาสนา

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม ภูมิศึกษา ชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางศาสนา พบว่า การได้ปล่อยสัตว์เป็นการทำบุญ จึงเกิดความสุขทางใจแก่ผู้ที่ปล่อย อีกทั้งเป็นการปลูกฝังคุณธรรมความมีเมตตา กรุณาต่อสัตว์แก่ผู้ปล่อย และผู้ที่ได้พบเห็น เป็นการต่อชีวิตให้เขาก่อนวัยอันควร โดยเฉพาะลูกหลานชาวประมงที่เป็นเด็กเล็ก ๆ จิตใจอ่อนโยนย่อมได้รับการปลูกฝังคุณธรรมความมีเมตตาไปในตัวด้วย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ตรงนี้คิดว่าเราได้มาก เพราะถ้าเราทำแล้วเกิดการร่วมมือที่ดี คุณค่าทางศาสนา ก็คือคนที่ได้ทำความดี คนที่ได้ทำประโยชน์ ต่อชุมชนต่อส่วนรวม เขาก็จะเกิดความสุขใจ เช่นว่า ลูกปูที่เขาจะโดนนำไปทิ้งทั้งหมดแต่กลับนำมาปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ ทำให้เรามีความสุขอยู่แล้ว เหมือนกับว่าทำบุญไปด้วย ลูกปูที่ชาวประมงเขาจับได้ถ้าเราไม่ทำโครงการนี้ไม่มีทางหรอกที่ เขาจะมาปล่อย เขาจะไปขายตลาดทั้งหมด เพราะมันเป็นรายได้ของเขา พอเราเห็นว่ามันเกิดประโยชน์ในความเป็นจริงมันก็คือความสุขแล้วอีกอย่างหนึ่งชาวประมงที่เขาได้มาเขาคิดว่าเขาได้ปล่อยลูกปูลงทะเล มันก็ยังได้ทำบุญเขาว่าอย่างนี้...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

“...เยาวชนเกิดความรู้สึกเมตตา สงสาร บางครั้งสงสาร ไม่อยากรับประทานปู เช่น หลานของกรรมการเองที่เป็นเด็กอนุบาล 1 ได้ติดตามมาปล่อยปู เขาได้รับรู้จากที่ได้เห็น เกิดความรู้สึกสงสารในใจ แม่ปูสลัดลูกปูแล้วถูกปล่อยลงทะเล เมื่อเจอปูตัวเล็ก ๆ ที่ถูกจับมาขึ้น ฟังที่สะพาน เขาจับทิ้งน้ำหมดเลย เพราะสงสารอยากให้ลูกปูที่ยังไม่โตเต็มวัยได้รอดกลับไป...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

3.3 คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม ภูมิศึกษา

ชุมชนบางเสร์นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางทางสุนทรียศาสตร์ พบว่า การประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพอิสระ จึงทำให้ชาวประมงมีความสุขสบายใจ และการปล่อยลูกปูม้าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร์ เป็นการคืนความอุดมสมบูรณ์และความงดงามให้แก่ทะเลบางเสร์ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...นักท่องเที่ยวมาเขาก็มีความสุข ตอนเย็นตามชายสะพานจะเห็นลูกปูจำนวนมาก และได้รับความเพลิดเพลินจากที่ได้เห็นลูกปูที่กำลังเจริญเติบโตในธนาคารปู ยิ่งเป็นเด็ก ๆ เด็ก ๆ จะตื่นตาตื่นใจมาก สนุกสนาน การทำประมงพื้นบ้านเป็นอาชีพที่อิสระ เราพอใจทำก็ทำ เราเหนื่อยก็พัก เป็นเจ้านายตัวเอง ไม่มีนายจ้าง วันไหนเหนื่อย ร้อน ไม่ทำก็ได้ และการได้ช่วยเหลือสังคม ทำให้รู้สึกดี การช่วยกันอนุรักษ์ปูม้าให้ในอนาคตมีปูบริโภคอย่างยั่งยืน ทำให้รู้สึกดี...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2564)

“...หมู่บ้านเรามีธนาคารปู มีปูปล่อย มีนักท่องเที่ยวมาดูมาชม สร้างความภาคภูมิใจให้กับกลุ่มประมง เราได้เห็นคนที่เขามาเที่ยวมาชมธนาคารของเราเยอะแยะ มันทำให้เราดีใจ มีกำลังใจที่จะทำสิ่งนี้ไปได้อีก จากคำชมของคนใหญ่คนโต เราก็สบายใจ อีกอย่างหนึ่งช่วยให้ชาวประมงพื้นบ้านหากินหากินได้อย่างไม่ต้องเครียดมาก...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

ซึ่ง “สุนทรียะ” เกิดจากมุมมองความงามของการได้รับรู้ ได้สัมผัส จากรูป รส กลิ่น เสียง เป็นความรู้สึก อารมณ์ที่เกิดจากความชื่นชอบ มาจากการได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมของธนาคารปูม้า หรือการปล่อยปูสู่ท้องทะเลบางเสร์ และการได้พบปะผู้คนที่หลากหลาย พบเจอมิตรภาพที่ดี แล้วยังได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านสื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารให้ผู้อื่นได้รับรู้เหมือนที่คนในชุมชนได้สัมผัสจริง จึงเป็นคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ที่ยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...พวกเราได้พบเจอเพื่อน ๆ ชาวประมงที่เขานำปูมาให้เรา ได้มาคิดร่วมกับเรา พอเขาคิดร่วมมันก็เกิดความสุขสบายใจ ทำไปแล้วมันก็รุ่งเรืองดี ไม่เครียดไม่อะไร มีความสุข ก่อให้เกิดจิตอาสา เพราะว่าพวกเราเป็นคนทำเป็นหลัก ถ้ามีส่วนร่วมที่ดีเท่าที่เราทำมาเนี่ยก็ 3 ปีก็เห็นที่น้องชาวประมงเขาก็มาร่วมกับเราตลอด นี่แหละคือความสุขสบายใจที่เราได้เห็น และเราจะมีความสุขทุกครั้งที่เราได้ไปทำงานที่ว่ามันเกิดประโยชน์กับส่วนรวม...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

“...การคืนสมดุลห่วงโซ่อาหารสู่ธรรมชาติ ทำให้เกิดความสวยงามทางท้องทะเล นอกจากเป็นแหล่งอนุรักษ์แล้วในตอนนี้อาจจะมีการเข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์สั้นศิลปะที่ทำให้เกิดความผ่อนคลายอีกทางหนึ่ง และเกิดจากการบริหารสำเร็จ เกิดความภาคภูมิใจทุกฝ่าย เกิดความตื่นตื้นตันภูมิใจ เพราะมันได้ผลสูงสุดเกิดจากการบริหารสำเร็จ เกิดความภาคภูมิใจทุกฝ่าย

เกิดความตื่นเต้นภูมิใจ เพราะมันได้ผลสูงสุด...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 18, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2564)

4. คุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อฐานะทุนทางสังคมด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ ทะเล น้ำ คลื่น ลม แสงแดด อากาศ ผลผลิตทางการประมง สัตว์ทะเล ทรัพยากรเหล่านี้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน บางอย่างใช้แล้วอาจหมดไป เช่น ผลผลิตทางการประมง และสัตว์ทะเล ทุกคนในชุมชนร่วมกันใช้ จึงจำเป็นต้องร่วมกันอนุรักษ์ เช่นเดียวกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...นอกจากเราเรียนรู้จากการอยู่กับทะเล การใช้ชีวิตกับทะเล วิถีชีวิต โดยอัตโนมัติแล้ว เราก็ศึกษาจากคนที่มีความรู้ ปราชญ์ชาวบ้าน จากประสบการณ์ จากเพื่อน ชาวประมงด้วยกันที่อบรมเรื่องธนาคารปูม้ามา ทำให้เราไม่จับปูแบบล้างผลาญแบบสมัยก่อน ถ้าให้เราจับโดยไม่ทำธนาคารปูม้ามันก็หมดไปเรื่อย ๆ น้อยไปเรื่อย ๆ เป็นการทำลายไม่ปล่อยคืนเลย เพราะปูตัวหนึ่งก็ให้ลูกปูประมาณ 3-4 แสนตัว ถ้าเราได้มาจะขยายพันธุ์คืนกลับสู่ท้องทะเลธรรมชาติหมุนเวียน...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2564)

“...ชุมชนอยู่ติดทะเล อาชีพหลักคือทำการประมง ถ้าไม่มีธนาคารปูม้าไว้เพื่ออนุรักษ์สัตว์น้ำ ในที่สุด อาหารทะเลก็จะหมดลงไป การดำเนินการธนาคารปูม้า ถือเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำอย่างแท้จริง การทำธนาคารปูม้าขึ้นมาสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนได้ ขยายถึงคนรุ่นหลังได้ และเป็นการใช้ทรัพยากรมนุษย์ คือ การใช้แรงงานของคนในชุมชนระดมความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลในชุมชน แนวคิดของชาวบ้าน ใช้ความเสียสละ ใช้หยาดเหงื่อแรงกายแรงใจของชาวประมงบางเสร่ เป็นการระดมผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องนี้มาโดยเฉพาะ เพื่อทำให้เกิดทรัพยากรปูม้าที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 20, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2564)

จากคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อฐานะทุนทางสังคมด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย ร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นผลผลิตทางการประมงเพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้เพาะพันธุ์ปูไข่ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คนในชุมชนก็

ได้รับความสนใจที่ได้พัฒนาให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดการหมุนเวียน ไม่หมดสิ้นไป ทำให้คนในชุมชนได้รวมกลุ่มกัน มีสัมพันธภาพที่ดี ช่วยเหลือกันและช่วยงานของส่วนรวมเกิดความสุขใจ เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนไปพร้อม ๆ กัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เป็นการดึงชาวประมงที่มีจิตสำนึก เข้ามาที่ธนาคารปู นำปูไปइनอกกระดองมาให้เราเพาะฟักให้ รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำประมง เป็นการรวมคนที่คิดทำเพื่อส่วนรวม คนที่แหวกแนวได้เข้าร่วมในกลุ่มจะทำให้เกิดจิตสำนึกมาอยู่ในกลุ่ม เพื่อฟื้นฟูสัตว์ทะเลในอ่าวบางเสร่ ไม่ให้มันหมด ให้มันมีมาก คนในชุมชนได้กินปูราคาถูกลง ปูไม่น้อยลง เกิดทรัพยากรเกิดการขยายพันธุ์มาให้เราจับได้อีก...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

“...เป็นการรวมกลุ่มของผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกัน ร่วมด้วยช่วยกันฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนเพื่อคนรุ่นลูกหลานของตน ด้วยความเสียสละ และไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่ตัว เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยธนาคารปูมาเป็นตัวเชื่อมโยงชาวประมงกลุ่มอวนลาก กลุ่มเรือลอบปู กลุ่มเรือประมงเล็กได้พูดคุยร่วมมือกัน เพื่อประโยชน์ของชาวประมงรุ่นต่อไป และชุมชนบางเสร่ในอนาคต ทำให้มันกระจายไปทั่ว เรื่องการท่องเที่ยวของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็ตามมาจากการขยายพันธุ์ปู เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเชื่อมต่อกับเด็ก ๆ จากการมาเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้านี้...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 24, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2564)

โดยจากการศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ พบว่า คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ นั้นเป็นผลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ 2 คุณค่า ได้แก่ คุณค่าทางสังคม และคุณค่าทางเศรษฐกิจ ดังนี้

4.1 คุณค่าทางสังคม

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางสังคม พบว่า การทำงานของธนาคารปูม้านั้น สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ก่อให้เกิดการทำงานโดยร่วมมือกัน พบปะพูดคุยประสานงานกัน แลกเปลี่ยนกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...คุณค่าทางสังคมก็คือปูม้าที่เราทำขึ้นมาเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรปูในทะเล ในอ่าวไทย ทดแทนการจับขึ้นมาขาย แล้วประโยชน์ต่อสังคมก็มี ถ้างานเราสำเร็จ ได้ผลจริงจะทำให้ชุมชนเรามีแหล่งอาหารเกิดความอุดมสมบูรณ์ เกิดปูม้าเยอะผู้บริโภคจะได้รับผลดีตรงที่ราคาปู

มีมันก็จะลดลง พอจับได้เขอะราคามันก็จะลดตามสัดส่วน ชาวประมงก็ไม่ต้องออกไปจับไกล ๆ ทำให้คุ้มทุน...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

“...เริ่มต้นตั้งแต่ชาวประมงเลย ได้ปลุกจิตสำนึกให้ชาวประมงแล้ว ชาวประมงก็มาที่กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร์ กลุ่มเกษตรกรทำประมงก็จะต่อที่กลุ่มของพ่อค้าแม่ค้า กลุ่มท่องเที่ยววิถีชุมชน เพราะว่าเป็นการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว แล้วก็มาดู นักท่องเที่ยวเองก็จะได้ประโยชน์จากการที่มาดูแล้วได้ความรู้กลับไป เหมือนเที่ยวไปเรียนรู้ไป รายได้เข้าสู่ชุมชน ทุกอย่างก็จะเชื่อมโยงสู่กันหมด...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 25, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2564)

4.2 คุณค่าทางเศรษฐกิจ

คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิศึกษา ชุมชนบางเสร์นั้น ส่งผลต่อคุณค่าทางเศรษฐกิจ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวชมศึกษาดูงานธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร์ นั้นมาพักผ่อนค้างคืน รับประทานอาหารทะเล โดยเฉพาะปูม้า ชุมชนจึงมีรายได้อย่างต่อเนื่อง มีอาชีพที่ยั่งยืน มั่นคง ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร์สร้างอาชีพที่ยั่งยืนให้กับชาวประมง เนื่องจากทรัพยากรปูม้ามีการหมุนเวียนจากการปล่อยลูกปูม้าคืนสู่ท้องทะเลบางเสร์ ทำให้ชาวประมงมีปูม้ามาจำหน่ายได้ตลอดและเมื่อชาวประมงพบไข่นอกกระดองก็ส่งต่อให้ธนาคารปูม้าเพาะเป็นลูกปูคืนสู่ท้องทะเลตลอด และปูม้าบางส่วนที่ชาวประมงจับมาได้ก็นำมาประกอบอาหารในครัวเรือน ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร ทำให้คนในชุมชนมีกินมีใช้ จึงเท่ากับว่า ธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร์ ทำให้เกิดเศรษฐกิจฐานล่างของชุมชนที่ยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวจากหลายจังหวัดเข้ามา กลุ่มครู อำเภอ เทศบาล กระทรวงการต่างประเทศ มีกลุ่มนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศก็มาจากต่างชาติ เช่น จีน ยุโรป และอีกอย่างหนึ่งธนาคารปูม้าก็เป็นการปล่อยปู ทำให้มีลูกปูเยอะเศรษฐกิจก็ดีขึ้นจากการขายปูด้วย เราก็มีรายได้ เราก็ทำอาหารเวลามีนักท่องเที่ยวก็ได้เรื่องของเศรษฐกิจอีกด้วย...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 26, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2564)

“...ทำให้เราได้มีอาชีพ เรือเล็กได้จับปู ทรัพยากรเพิ่มขึ้น มันเชื่อมโยงถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีจุดเช็คอิน ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเรา อย่างที่นักท่องเที่ยวเขามาทานอาหาร มาเที่ยว มาไหว้พระ ร่วมกิจกรรมบั้งบป้านป่าอ้อ รับประทานอาหารที่ได้จากการประมงพื้นถิ่น มีเจ้าหน้าที่พาไปตามจุดสำคัญต่าง ๆ ในชุมชน พาถ่ายรูป ไหว้พระ ไหว้กรมหลวงฯ เทียวเรือเกาะเปิดดูลิง อีกด้วย ช่วงที่ไม่มีโควิดเรามีสโตนเกนมา กับเรา กินกับเรา เที่ยวกับเรา เขาก็มาดูธนาคารปู เมื่อเขามาดูแล้วเราก็ให้เขานำไปปล่อย ปูที่มี

อยู่ที่ต้องปล่อยกันทุกวัน ๆ ก็ไต่ตุงให้เขาและนำไปปล่อยเอง ปล่อยลงสู่ทะเลที่สะพาน เขาก็มีความปลื้ม เฮฮา สนุก ปล่อยปุ้บเสร็จก็ขึ้นมากินอาหาร...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 28, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2564)

ตารางที่ 1 สรุปคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม

คุณค่า	สาระสำคัญ
1. คุณค่าด้านทุนมนุษย์	1. คุณค่าทางร่างกาย 2. คุณค่าทางจิตใจ 3. คุณค่าทางปัญญา 4. คุณค่าทางลักษณะนิสัย
2. คุณค่าด้านทุนสถาบัน	1. คุณค่าทางสังคม 2. คุณค่าทางศาสนา 3. คุณค่าทางเศรษฐกิจ
3. คุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม	1. คุณค่าทางปัญญา 2. คุณค่าทางศาสนา 3. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์
4. คุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ	1. คุณค่าทางสังคม 2. คุณค่าทางเศรษฐกิจ

แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

จากการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้เสนอแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
2. ด้านการจัดการความรู้ของชุมชน
3. ด้านการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน และ
4. ด้านการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

1. ผู้นำชุมชน มีส่วนร่วมในการเป็นแกนนำประสานงานกลุ่มผู้ศึกษาคุณงานและกลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ อาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ติดต่อสื่อสารมวลชน ถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์

2. กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร์ตั้งใจทำอย่างจริงจัง เสียสละ รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายต่อไปเพื่อให้เกิดการเห็นคุณค่าของการดำเนินงานจากธนาคารปูม้า บางเสร์ ปลุกจิตสำนึก โดยการส่งข่าวสารผลการดำเนินงานที่ได้ทำจากกลุ่มหนึ่ง ไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง ส่งต่อระหว่างกลุ่มในจังหวัดชลบุรี จนเข้าถึงกันหมด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ชาวประมง โดยเฉพาะประมงพาณิชย์

3. ชาวประมงสามารถทำธนาคารปูม้า โดยการปล่อยปูไข่นอกกระดองทั้งตัว นับเป็นการส่งเสริมให้เกิดธนาคารปูม้าอย่างยั่งยืนอีกแนวทางหนึ่ง หรือชาวประมงต้องสามัคคีกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในภาคส่วนของประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์สร้างความร่วมมือในการนำแม่ปูไข่นอกกระดองที่จับมาได้มาฝากธนาคารปูม้า บางเสร์ อย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมให้เกิดธนาคารปูม้าอย่างยั่งยืน จนเกิดการสร้างจิตสำนึกร่วมกันต่อไป

4. ประชาชนทั่วไป ชาวบ้านในชุมชนทุกคนต้องร่วมมือกันรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายทรัพยากรทางทะเล ดูแลรักษาสภาพน้ำทะเลให้สะอาด ให้สภาพน้ำทะเลมีความพร้อมในการปล่อยลูกปลลงสู่ทะเล อย่างปล่อยน้ำเสีย อย่างทิ้งขยะ การไม่ทำลายทะเลบางเสร์เป็นวิธีที่ช่วยส่งเสริมการเพาะพันธุ์สัตว์ทะเล เนื่องจากท้องทะเลเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำตามธรรมชาติ ปูม้าอยู่ได้ ธนาคารปูม้าอยู่ได้

5. ทางหน่วยงานสถานศึกษา คณะครูอาจารย์ ควรนำนักเรียนนักศึกษาไปศึกษาเรียนรู้ดูงานที่ธนาคารปูม้า บางเสร์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของการทำธนาคารปูม้า และเป็นกำลังสำคัญต่อไปในการอนุรักษ์และส่งเสริมการทำธนาคารปูม้า บางเสร์

6. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมธนาคารปูม้า บางเสร์ของกลุ่มประมงพื้นบ้าน

7. ประชาชนชาวบ้าน หรือคนต้นแบบ ต้องร่วมกันสร้างแรงบันดาลใจแก่ชาวประมง ช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมริมหาด สภาพน้ำทะเลให้สะอาด ให้สภาพน้ำทะเลมีความพร้อมในการปล่อยลูกปลลงสู่ทะเล อาศัยการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนในการปลุกจิตสำนึกเก็บขยะชายหาด ทำใบปลิวรณรงค์การรักษาสภาพแวดล้อมของบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ติดทะเล ไม่ทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน ทุกคนเกิดการสร้างมาตรฐานเดียวกัน ทำต่อไปสม่ำเสมอ ทำอย่างต่อเนื่อง จนก่อเกิดจิตสำนึก

8. ชุมชนต้องสมัครสมานสามัคคีกัน รวมตัวกันเป็นเครือข่าย สักมอยู่ได้ ธนาคารปูม้าอยู่ได้ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต้องสัมพันธ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งสามมิติต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

9. ครอบครัวชาวประมง ผู้ใหญ่ในครอบครัวชาวประมงต้องเป็นแบบอย่างให้บุตรหลาน ปลุกฝังให้บุตรหลานรักในท้องถิ่น สร้างบทบาทให้เด็กรุ่นต่อไป ร่วมกันทำ สร้างความตระหนักรู้ และตระหนักรู้ สร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นแก่เยาวชน บังชี้ทรัพยากรทางทะเลจะทำให้พวกเขาเองได้รับ

ประโยชน์อย่างไร สร้างความรัก รักท้องถิ่นผ่านกาลเวลา นำไปสู่การปลูกจิตสำนึกให้เกิดขึ้น และความยั่งยืนจะเกิดขึ้นเป็นวัฏจักรเล็ก ๆ ชาวชนในชุมชนสามารถทำเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ทั่วโลกทางสื่อออนไลน์จะทำให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืน

ด้านการจัดการความรู้ของชุมชน

1. ประชาชน กรรมการกลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ และชาวประมงลอบปู ร่วมกันบ่งชี้ความรู้ โดยต้องร่วมกันตั้งเป้าหมายการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเป็นหลัก แล้วจึงเลือกบุคลากรชาวประมงพื้นบ้านจากกลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ในชุมชน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างและแสวงหาความรู้ โดยต้องสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงานของธนาคารปูม้าชุมชนอื่น ๆ สนับสนุนทางด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้ามาท่องเที่ยวดูงาน ทำให้ธนาคารปูม้าบางเสร่เกิดการเรียนรู้ และการเข้าชมของนักท่องเที่ยวจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้อย่างต่อเนื่อง

3. กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ ควรจัดความรู้ให้เป็นระบบ มีการจัดหมวดหมู่ ควรติดตามผลการดำเนินงานที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม เพื่อจะนำไปประมวล กลั่นกรองความรู้ เผยแพร่กับกลุ่มเยี่ยมชมอื่นในครั้งต่อไป และก่อนที่จะนำความรู้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชื่อมโยงกับสมาคมประมงแห่งประเทศไทยตามลำดับ

4. ประชาชนและคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตำบลบางเสร่ ประมวลและกลั่นกรองความรู้ ปรับปรุงเนื้อหารายละเอียดให้ครบถ้วนสมบูรณ์และนำเสนอใจก่อนเผยแพร่ในช่องทางสื่อออนไลน์หรือสารนิเทศอื่น ๆ

5. หน่วยงาน หรือสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาในชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของธนาคารปูม้า โดยนำนักเรียน นักศึกษามาเข้าชม ศึกษาเรียนรู้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเข้าถึงความรู้

6. ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชน แบ่งปันข่าวสาร ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ในไลน์ หรือในเว็บไซต์ต่าง ๆ หรือโบปลิว ทำให้เกิดแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้อย่างกว้างขวาง

7. วิทยากรชาวประมง ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชาวประมงและชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ใหม่ ๆ จนเกิดการเรียนรู้

ด้านการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

1. ชาวประมงพื้นบ้านควรจัดการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพราะกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงคือกลุ่มของชาวประมงพื้นบ้าน โดยการรวมกลุ่มเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จะช่วยให้เกิดการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด
2. ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และคนในชุมชนแบ่งปันข่าวสาร ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ในไลน์กลุ่มควรกระจายข่าวสารส่งต่อไปยังหลาย ๆ กลุ่มเพื่อทำให้เกิดแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้อย่างกว้างขวาง
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสนับสนุนการดำเนินงานของธนาคารปูม้า บางเสร์ สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาคุณภาพของธนาคารปูม้าชุมชนอื่น ๆ สนับสนุนทางด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้และชาวประมงเห็นคุณค่าของธนาคารปูม้า บางเสร์ อย่างแท้จริง
4. ผู้นำชุมชน และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีบทบาทประสานงาน กลุ่มผู้ศึกษาคุณภาพ กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร์ อาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ติดต่อสื่อสารมวลชนถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ และชี้้นำให้ประชาชนเห็นคุณค่า อีกทั้งการสร้างขวัญและกำลังใจให้กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร์
5. หน่วยงานสถานศึกษา ควรติดต่อประสานงานกับธนาคารปูม้า บางเสร์ นำนักเรียน นักศึกษามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการความรู้ของธนาคารปูม้า บางเสร์ ทำให้พวกเขาได้เกิดความรักและภาคภูมิใจ ตลอดจนร่วมกันสืบสานการทำธนาคารปูม้า บางเสร์ สืบต่อไป และควรจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาหรือบูรณาการในรายวิชาอื่น ๆ เพื่อเป็นการต่อยอดธนาคารปูม้า บางเสร์ให้เกิดความยั่งยืน
6. เยาวชน ควรได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกให้นุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ถ้าปูอยู่ได้ ธนาคารปูก็อยู่ได้ ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน ต้นแบบจากผู้ปกครอง การกระทำเป็นตัวอย่งให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้เห็น ทำให้พวกเขาได้ซึมซับ จนเกิดเป็นจิตใต้สำนึก

ด้านการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ความรู้ของชุมชน

1. ห้องสมุดชุมชน ชุมชนชายทะเลบางเสร์ และถนนสายวัฒนธรรม หมู่ 4 ควรมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักธนาคารปูม้า บางเสร์ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมปล่อยลูกปูม้าลงสู่ทะเล
2. หน่วยงานสถานศึกษาในชุมชน ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) ต้องมีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ในรูปแบบสารนิเทศ

ออนไลน์ หรือเว็บไซต์ของสถานศึกษา เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักรักและสืบทอดการดำเนินกิจการธนาคารปูม้า บางเสร์ต่อไป

3. ผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน ประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ โดยนำเสนอเนื้อหาของชุมชนให้น่าสนใจ ฉายภาพความรู้สึกถึงวิถีชีวิต นำไปสู่การเข้ามศึกษาดูงาน และส่งเสริมธนาคารปูม้า บางเสร์

4. วิทยากรชาวประมง ถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวประมง และมีकुเทศกัน้อยในชุมชน เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนที่สนใจ

5. หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง จัดโครงการการประกวด แข่งขัน อบรม และทัศนศึกษาแก่เยาวชนและผู้ทีสนใจ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เชิญชวนเข้าร่วมโครงการ และเผยแพร่ความรู้ของชุมชน

6. ประชาชนทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันกระจายความรู้ ข่าวสาร จากบุคคลสู่บุคคล บุคคลสู่กลุ่มบุคคล การประชาสัมพันธ์โดยได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดอบรม สัมมนาให้ความรู้แก่ประชาชนและเยาวชน จะเป็นแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมการทำธนาคารปู จากกรอบรมสู่การเล่าสู่กันฟังปากต่อปาก ตลอดจนนำไปสู่การแบ่งปันทางสังคมออนไลน์อย่างไม่หยุดนิ่ง

กล่าวโดยสรุป แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร์ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จะประสบความสำเร็จได้นั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้านการจัดการความรู้ ด้านการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน และด้านการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ของชุมชน ซึ่งสิ่งสำคัญในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนและทำให้กิจการงานต่าง ๆ ยังคงเกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่องนั้นเกิดจากการได้รับความร่วมมือจากบุคคลในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดูแลรักษา ส่งเสริม สนับสนุน และต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่มาเยี่ยมชมให้ช่วยกันส่งเสริม และรักษาสภาพแวดล้อมทางทะเลของทะเลบางเสร์ รวมทั้งการบอกเล่าประชาสัมพันธ์ แบ่งปันข่าวสารต่อ ๆ กัน นั่นก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้คนรุ่นต่อ ๆ ไป ได้ตระหนักรัก ภาควิใจในท้องถิ่น และสืบทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นเก่าสืบต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ ผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ กลุ่มเยาวชนอายุตั้งแต่ 18 ถึง 20 ปี และชาวประมงตำบลบางเสร่ มีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 2 ปี รวมทั้งสิ้น จำนวน 40 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบตีความและสรุปข้อมูลสำคัญ รายงานผลเป็นเชิงพรรณนาความ

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยการสนทนากลุ่ม ซึ่งเลือกแบบเจาะจง จากตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่ ตัวแทนสำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่ ประธานศูนย์เรียนรู้ธนาคารปูม้า บางเสร่ ตัวแทนผู้ประกอบการเยาวชนตำบลบางเสร่ ตัวแทนนักวิชาการ และตัวแทนครูโรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่ จำนวน 8 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบตีความและสรุปข้อมูลสำคัญ รายงานผลเป็นเชิงพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

1. คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 4 คุณค่า ได้แก่ 1) คุณค่าด้านทุนมนุษย์ ได้แก่ คุณค่าทางร่างกาย คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางปัญญา และคุณค่าทางลักษณะนิสัย 2) คุณค่าด้านทุนสถาบัน ได้แก่ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางศาสนา และคุณค่าทางเศรษฐกิจ 3) คุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม ได้แก่ คุณค่าทางปัญญา คุณค่าทางศาสนา และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ และ 4) คุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ คุณค่าทางสังคม และคุณค่าทางเศรษฐกิจ

2. แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี สามารถสรุป ได้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วม

ของคนในชุมชน ด้านที่ 2 การจัดการความรู้ ด้านที่ 3 การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน และด้านที่ 4 การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ของชุมชน

อภิปรายผล

ตอนที่ 1 คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า คุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1. คุณค่าด้านทุนมนุษย์ 2. คุณค่าด้านทุนสถาบัน 3. คุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม และ 4. คุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับไมตรี อินทรีย์ยะ(2559) พบว่า ทุนทางสังคมเป็นเสมือนสมบัติสาธารณะเป็นสิ่งที่ยิ่งใช้จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ท้องถิ่นอยู่เย็นเป็นสุข เพราะสมาชิกต่างมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกื้อกูลต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เอื้อประโยชน์ต่อการสร้างทุนทางปัญญา

1. คุณค่าด้านทุนมนุษย์ของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีรายละเอียดดังนี้ คุณค่าทางร่างกายของธนาคารปูม้า บางเสร่ พบว่า การดำเนินงานของธนาคารปูม้า บางเสร่ ทำให้กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ได้เคลื่อนไหวร่างกาย ออกกำลังกาย และคนในชุมชนมีแหล่งอาหารเพิ่มขึ้น การบริโภคปูม้าเป็นการบริโภคสารอาหารประเภทโปรตีนช่วยในการสร้าง ซ่อมแซม เนื้อเยื่อ และสร้างกล้ามเนื้อให้กับร่างกาย โดยคุณค่าทางจิตใจ พบว่า การประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความรู้สึกที่ดี มั่นคง ทำให้ตัวเรานั้นมีพลังที่ดี มองโลกในแง่ดี และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตามไปด้วย ในทางกลับกันหากตัวเรารู้สึกแย่ มีความรู้สึกทุกข์ใจ เครียด วิตกกังวล จิตใจยอมไม่สงบ คิดฟุ้งซ่าน ทำสิ่งใดก็ไม่ทันได้ระวัง ผิดพลาด ล้มเหลว เกิดความท้อแท้สิ้นหวัง หหมดพลัง หรือหยุดการสร้างสรรค์ไป เพราะภาวะทางจิตใจตกต่ำลง นอกจากส่งผลต่อสุขภาพทางจิตของตัวเอง ยังส่งผลต่อคนรอบข้างที่ได้รับรู้อีกด้วย การดำเนินงานของธนาคารปูม้า บางเสร่ เกิดจากความรู้สึกรักในอาชีพ รักบ้านเกิด และความสามัคคี ร่วมใจกันของชาวประมง สอดคล้องกับ สอดคล้องกับ ณัฐชยา ศิวเงิน (2554) ศึกษาเรื่อง บทบาททุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านปลาคล้าว ตำบลปลาคล้าว อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ทุนทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคมในรูปแบบของทรัพยากรมนุษย์ กลุ่ม/องค์กรในชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือในการบริหารจัดการชุมชน เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ส่วนคุณค่าทางปัญญาของธนาคารปูม้า บางเสร่ นั้นเป็นแหล่งเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกต่อการศึกษานักเรียน นักศึกษา และผู้ที่มาเยี่ยมชมทั่วไป เป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านและหลักการทางวิชาการ และด้านคุณค่าทางลักษณะนิสัย พบว่า ธนาคารปูม้าเป็น

สถานที่ที่ช่วยปลูกจิตสำนึก และจัดเกลานิสัยการประมงแบบล้างผลาญของชาวประมง และบ่มเพาะนิสัยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมให้กับนักเรียนนักศึกษาและนักท่องเที่ยวในชุมชนบางเสร่ รวมทั้งการสร้างเสริมนิสัยเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสาแก่คนในชุมชนจำนวนไม่น้อย ผู้นำชุมชนทำประโยชน์ต่อชุมชนสม่ำเสมอ ทำให้การดำเนินการของธนาคารปูม้าดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันจากความร่วมมือของทุก ๆ คน หรือทุนมนุษย์ในชุมชนนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศนิสา ใจเจริญ (2562) ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ที่ส่งเสริม คุณค่าของมรดกทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติในจังหวัดระยอง พบว่า คุณค่าของมรดกทางธรรมชาติแบ่งได้เป็น 8 คุณค่า คือ คุณค่าทางร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา ลักษณะนิสัย ศาสนา เศรษฐกิจ และสุนทรียศาสตร์ คุณค่าทั้ง 8 นี้ส่งผลให้มนุษย์ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง ด้านความรู้ความเข้าใจในตนเอง ความรักความเมตตา และความเคารพตนเองและผู้อื่น รวมถึงเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ด้านการรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม

2. คุณค่าด้านทุนสถาบันของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีรายละเอียดดังนี้ คุณค่าทางสังคม พบว่า ธนาคารปูม้า บางเสร่ เกิดจากการร่วมมือกันทำงานจากหลาย ๆ ฝ่ายในชุมชนโดยยึดถือความต้องการของชุมชนเป็นหลัก นำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน พวกกันคิดพวกกันทำ พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนกัน คุณค่าทางศาสนาของธนาคารปูม้า บางเสร่ เกิดขึ้นจากความเสียสละของชาวประมง ไม่จำหน่ายสัตว์ที่กำลังขยายพันธุ์และไม่จับสัตว์น้ำก่อนวัยอันสมควรแก่การบริโภค ยอมสละแม่ปูไข่ลงทะเลหรือเสียสละเวลานำแม่ปูไข่มาฝากธนาคารปูแทนการนำไปจำหน่าย และคุณค่าทางเศรษฐกิจ และการนำปูม้ามาประกอบอาหารในครัวเรือน เป็นวิธีการสร้างเศรษฐกิจระดับฐานล่างของชุมชน การประกอบอาหารจากปูม้า ทำให้กลุ่มแม่บ้านชาวประมงมีรายได้จากการจำหน่ายอาหาร เช่น ขนมจีนน้ำยาปู ปิ้งงบทะเล ห่อหมกทะเล ยำปูม้า เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรสรัญ แก่นทอง (2562) ศึกษาเรื่องคุณค่าของลิเกต่อการพัฒนาสังคม พบว่า ลิเกเกิดจากพิธีการสวดบูชาพระอัลเลาะห์ของชาวมุสลิม ชาวมุสลิมเชื่อว่าเป็นชั้นสูงสุดของธรรมะ และคุณค่าของลิเกต่อการพัฒนาสังคม ได้แก่ 1) คุณค่านเศรษกิจ สร้างรายได้สร้างอาชีพแก่ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างเศรษฐกิจต่อชุมชน สังคม พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ 2) คุณค่าด้านวัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนในสังคม 3) คุณค่าด้านศาสนา ทำนุบำรุงศาสนา ปลูกฝังคุณธรรมในสังคม 4) คุณค่าด้านศิลปะ อนุรักษ์ศิลปะควบคู่กับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสังคม และ 5) คุณค่าด้านการศึกษาผู้แสดงลิเกและผู้เกี่ยวข้องกับคณะลิเก มีโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติม และเป็นสื่อให้ความรู้แก่ชุมชน

3. คุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีรายละเอียดดังนี้ คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ เป็นความงดงามที่เกิดจากความสบายตา ความเพลิดเพลินกับการเห็นวงจรชีวิตของสัตว์ การปล่อยลูกปูม้าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ ทำให้ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เกิดความงดงามทางธรรมชาติได้ท่องเที่ยวเล คุณค่าทางศาสนา เป็นภูมิปัญญาความเชื่อเรื่องของกรรมและผลของกรรม “ทำดีได้ดี” เมื่อคนในชุมชน มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ยอมสละแม่ปูไข่คนละตัว ทำให้ชุมชนมีลูกปูม้าเกิดขึ้นมาอย่างมหาศาล สิ่งเหล่านี้เป็นผลของการทำความดี การยอมเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว อีกทั้งชาวประมงทุกคนเกิดความรักในอาชีพ และมีความสามัคคีกัน ร่วมมือกันปล่อยปูไข่นอกกระดองให้ลูกปูได้เติบโต ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์กรรมดีดังกล่าวย่อมส่งผลให้ชาวประมงมีอาชีพที่ยั่งยืนเป็นผลตอบแทน และคุณค่าทางปัญญาของธนาคารปูม้า บางเสร่ เป็นแหล่งเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกต่อการศึกษานักเรียน นักศึกษา และผู้ที่มาเยี่ยมชมทั่วไป แหล่งเรียนรู้ธนาคารปูม้า บางเสร่ เกิดจากการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับธนาคารปูม้าจากตัวบุคคล ซึ่งเป็นวิทยากรชาวประมงหรือปราชญ์ชุมชนมาพัฒนาชุมชน โดยใช้กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ส่งต่อให้คนหลายกลุ่มในชุมชนได้รับรู้ ผ่านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะที่ชาวประมงรุ่นสู่รุ่นที่ปลูกฝังกันมาเป็นสายใยของความผูกพัน จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่ความภาคภูมิใจและการใช้ประโยชน์ในชุมชนของตน ซึ่งสอดคล้องกับขวัญภา สุขคร และคณะ (2562) ศึกษากระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรม สู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน ตำบลผาบัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง พบว่า ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนตำบลผาบังแบบมีส่วนร่วมมี 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การจัดการองค์ความรู้ชุมชนและการบูรณาการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนโดยใช้กระบวนการเชิงคุณค่าเป็นฐานในการพัฒนา 2) เสริมสร้างศักยภาพการจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรม วิถีอัตลักษณ์ 3) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยใช้ฐานภูมิปัญญาของชุมชน และ 4) เสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชุมชนในทุกมิติอย่างสมดุล โดยใช้ฐานภูมิปัญญาและนวัตกรรม และคุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และทรัพยากรในชุมชนเป็นตัวเชื่อมโยงให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย

และ 4. คุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีรายละเอียดดังนี้ คุณค่าทางสังคม พบว่า ชาวประมงเห็นความสำคัญว่าการทำธนาคารปูม้าเป็นกิจกรรมที่อนุรักษ์ทรัพยากรปูม้า โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การพัฒนารูปแบบวิธีการที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง ดังนั้นกระบวนการขยายผลองค์ความรู้ในพื้นที่เพื่อพัฒนาหรือสร้างธนาคารปูม้าในระดับพื้นที่จึง

จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ธนาคารปูม้าแห่งนี้จึงจะดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จได้ จึงนับได้ว่าเป็นคุณค่าทางสังคม ส่วนคุณค่าทางเศรษฐกิจ พบว่าการจำหน่ายและแปรรูปปูม้า เป็นการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน การท่องเที่ยวเพื่อชม “ศูนย์การเรียนรู้เพาะพันธุ์ปูไข่” สอดคล้องกับ ไกรวัล ขวัญอ่อน และคณะ (2559) ศึกษาเรื่องแนวทางการสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมธนาคารปูม้า ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า โครงการกิจกรรมธนาคารปูม้า นอกจากจะมีกิจกรรมหลัก ๆ คือการเพิ่มจำนวนปูม้าแล้ว ทางโครงการยังเปิดให้บุคคลที่สนใจทั้งภาครัฐ และเอกชน เข้ามาศึกษา ดูงาน ภายในธนาคารปูม้าอีกด้วย ทำให้ธนาคารปูม้าดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า แนวทางประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบด้วย 1.1) ผู้นำชุมชน มีส่วนร่วมในการเป็นแกนนำประสานงาน 1.2) กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ตั้งใจทำอย่างจริงจัง เสียสละรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย 1.3) ชาวประมงพื้นบ้านและชาวประมงพาณิชย์สร้างความร่วมมือในการนำแม่ปูไข่นอกกระดองที่จับมาได้มาฝากธนาคารปูม้า บางเสร่ 1.4) ประชาชนทั่วไปทุกคนต้องร่วมมือกันรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายทรัพยากรทางทะเล เนื่องจากท้องทะเลเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำตามธรรมชาติ ปูม้าอยู่ได้ ธนาคารปูม้าอยู่ได้ เพราะทั้งสามมิติของการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สอดคล้องกับ สุภิญญา อนุภานนท์ (2547) พบว่า เป้าหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน ได้แก่ เป้าหมายทางสังคม เป้าหมายทางเศรษฐกิจ และเป้าหมายทางด้านสิ่งแวดล้อม (ทรัพยากรธรรมชาติ) และสอดคล้องกับ Thomas M. Parris and Robert W. Kates (2003) ศึกษาเรื่องกำหนดลักษณะและการวัดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การกำหนดลักษณะและวัดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นมีส่วนที่มาจากดัชนีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนด 1.5) หน่วยงานสถานศึกษา คณะครูอาจารย์ ควรนำนักเรียนนักศึกษาไปศึกษาเรียนรู้ดูงานที่ธนาคารปูม้า บางเสร่ 1.6) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมธนาคารปูม้า บางเสร่ของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 1.7) ประชาชนชาวบ้าน หรือคนต้นแบบ ต้องร่วมกันสร้างแรงบันดาลใจแก่ชาวประมง 1.8) ชุมชนต้องสมัครสมานสามัคคีกัน รวมตัวกันเป็นเครือข่าย สังคมอยู่ได้ ธนาคารปูม้าอยู่ได้ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต้องสัมพันธ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 1.9) ครอบครัวชาวประมง ผู้ใหญ่ในครอบครัวชาวประมงต้องเป็นแบบอย่างให้บุตรหลาน ปลุกฝังให้บุตรหลานรักในท้องถิ่น สร้างบทบาทให้เด็กรุ่นต่อไป ร่วมกันทำ สร้างความตระหนักรู้ และตระหนักรัก ซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของชลพรรณ ออสปอนพันธ์ และคณะ (2561) ได้ศึกษาโครงการวิจัยเพิ่มศักยภาพเครือข่าย ประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า แนวทางการเพิ่มศักยภาพคือ 1) กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้าน มหาวิทยาลัย ชาวบ้านหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้มีความหลากหลายมากขึ้น 2) ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 3) กลุ่มประมงพื้นบ้านควรดำเนินงานแบบ เครือข่ายมากกว่าการดำเนินงานเพียงลำพัง 4) เพิ่มการอบรมเกี่ยวกับกฎหมายประมงและเครื่องมือ ประมงและ 5) เครือข่ายประมงพื้นบ้านต้องดำเนินการประชุมอย่างสม่ำเสมอ

2) ด้านการจัดการความรู้ของชุมชน ประกอบด้วย 2.1) ประธาน กรรมการกลุ่มเกษตรกร ทำประมงบางเสร่ และชาวประมงลอบปู ร่วมกันบ่งชี้ความรู้ โดยต้องร่วมกันตั้งเป้าหมายการ ถ่ายทอดความรู้และคัดเลือกวิทยากร 2.2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างและแสวงหาความรู้ โดยต้องสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงานของธนาคารปูม้าชุมชนอื่น ๆ สนับสนุนทางด้านการท่องเที่ยวในชุมชน 2.3) กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ ควรจัดความรู้ให้เป็นระบบ และ ติดตามผลการดำเนินงานที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม 2.4) ประธานและ คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตำบลบางเสร่ ประมวลและกลั่นกรองความรู้ ปรับปรุง เนื้อหารายละเอียดให้ครบถ้วนสมบูรณ์และน่าสนใจก่อนเผยแพร่ 2.5) หน่วยงาน หรือสถานศึกษา นำประชาชน นักเรียน นักศึกษามาเข้าชม ศึกษาเรียนรู้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเข้าถึงความรู้ 2.6) ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชน แบ่งปันข่าวสาร ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ และ 2.7) วิทยากร ชาวประมง ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชาวประมงและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับขวัญภา สุขคร และคณะ (2562) ศึกษากระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรม ผู้การพัฒนาบน ความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน ตำบลผาป้าง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง พบว่า การได้มาซึ่ง ความรู้ของชุมชนที่มุ่งหวังให้มีความสามารถในการถ่ายทอด เผยแพร่ และนำไปใช้ประโยชน์ได้ จำเป็นต้องมีกระบวนการจัดระบบความรู้ หรือกระบวนการจัดการความรู้ อย่างเป็นระบบ โดยการสำรวจและวางแผนความรู้ การพัฒนาความรู้ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ความรู้ใน ชุมชนสามารถช่วยให้การดำเนินการต่าง ๆ ขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

3) ด้านการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชน และการจัดการความรู้ของชุมชน เมื่อได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภายใน และภายนอก การสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงานธนาคารปูม้าชุมชนอื่น ๆ สนับสนุน ทางด้านการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะการสนับสนุนการศึกษาดูงานธนาคารปูม้าชุมชนอื่น ๆ และให้ทุกภาคส่วนเข้ามาท่องเที่ยวดูงาน ทำให้ธนาคารปูม้าบางเสร่เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ พัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จึงเป็นจุดเริ่มต้นการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ของ

ธนาคารปูม้า บางเสร์ ประกอบด้วย 3.1) ชาวประมงพื้นบ้านควรรจัดการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 3.2) ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และคนในชุมชนแบ่งปันข่าวสาร ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ในไลน์กลุ่มกระจายข่าวสารส่งต่อไปยังหลาย ๆ กลุ่มเพื่อทำให้เกิดแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้อย่างกว้างขวาง 3.3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสนับสนุนการดำเนินงานของธนาคารปูม้า บางเสร์ สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงานของธนาคารปูม้าชุมชนอื่น ๆ สนับสนุนทางด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของธนาคารปูม้า บางเสร์ อย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรวัล ขวัญอ่อน และคณะ (2559) ศึกษาเรื่องแนวทางการสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมธนาคารปูม้า ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า แนวทางในการสร้างความยั่งยืนให้แก่โครงการธนาคารปูม้า คือ การสร้างจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้านในชุมชน สอนการทำธนาคารปูม้าด้วยตนเอง โดยไม่ผ่านชุมชน และการทำให้กิจกรรมธนาคารปูม้า เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ เพื่อเผยแพร่วิธีการช่วยอนุรักษ์พันธุ์ปูม้า และความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้สนใจหรือชาวบ้านชุมชนอื่น ๆ 3.4) ผู้นำชุมชน และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีบทบาทประสานงาน กลุ่มผู้ศึกษาดูงาน กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร์ อาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ติดต่อสื่อสารมวลชนถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ และชี้แนะให้ประชาชนเห็นคุณค่า อีกทั้งการสร้างขวัญและกำลังใจให้กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร์ 3.5) หน่วยงานสถานศึกษา ควรติดต่อประสานงานกับธนาคารปูม้า บางเสร์ นำนักเรียน นักศึกษามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และควรจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาหรือบูรณาการในรายวิชาอื่น ๆ เพื่อเป็นการต่อยอดธนาคารปูม้า บางเสร์ให้เกิดความยั่งยืน และ 6) เยาวชน ควรได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกให้อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล โดยเรียนรู้ต้นแบบจากผู้ปกครองชาวประมงบางเสร์ การกระทำเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างให้รุ่นลูกหลานได้เห็น ทำให้พวกเขาได้ซึมซับ จนเกิดเป็นจิตใต้สำนึก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรวัล ขวัญอ่อน และคณะ (2559) ศึกษาเรื่องแนวทางการสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมธนาคารปูม้า ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า กิจกรรมธนาคารปูม้านี้จะมีความยั่งยืนนั้น ต้องเริ่มจากทุกคนในชุมชน การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ มีจุดมุ่งหมายเดียวกันเพื่อที่จะอนุรักษ์และเพิ่มจำนวนปูม้าที่กำลังจะหมดไป โดยไม่เกี่ยงว่าจะเป็นเรื่องของส่วนตนหรือส่วนรวม พร้อมทั้งจัดให้มีหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้และให้การสนับสนุน เพื่อที่โครงการนี้จะดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาให้กิจกรรมธนาคารปูม้าเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทะเลให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน รวมถึงผู้ที่มีความสนใจได้เข้ามาเก็บเกี่ยวความรู้ สร้างกิจกรรมเพื่อปลูกฝัง การเสียดสละ การตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรมากเกินไป

และ 4) ด้านการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ของชุมชน 4.1) ห้องสมุดชุมชน ชุมชนชายทะเลบางเสร่ และถนนสายวัฒนธรรม หมู่ 4 ควรมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ 4.2) หน่วยงานสถานศึกษาในชุมชน ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) ต้องมีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ในรูปแบบสารนิเทศออนไลน์ หรือเว็บไซต์ของสถานศึกษา 4.3) ผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน ประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ โดยนำเสนอเนื้อหาของชุมชนให้น่าสนใจ 4.4) วิทยากรชาวประมง ถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวประมงและมัคคุเทศก์น้อยในชุมชน 4.5) หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง จัดโครงการประกวดแข่งขัน อบรม และทัศนศึกษา แก่เยาวชนและผู้ที่สนใจ 4.6) ประชาชนทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันกระจายความรู้ ข่าวสาร จากบุคคลสู่บุคคล บุคคลสู่กลุ่มบุคคล ทั้งนี้กลุ่มเกษตรกรทำประมงบางเสร่ต้องมีการติดตามผลการให้ความรู้แก่ชาวประมงและประชาชนที่มาเยี่ยมชม นอกจากนี้การเยี่ยมชมธนาคารปูม้า บางเสร่ อาจเพิ่มเติมเป็นบันทึกการขยายผลจากการเยี่ยมชมในครั้งต่อไป สร้างความเชื่อมั่นให้ชาวประมง โดยเฉพาะประมงพาณิชย์ ต้องส่งข่าวสารผลการดำเนินงานให้เครือข่ายชาวประมงรับรู้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับ นิภา กุลานูจรี และคณะ (2550) พบว่าชาวประมงมีการรับรู้ข่าวสารอยู่ในระดับต่ำ โดยแหล่งข่าวสารที่ได้ส่วนมากมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชาวประมงส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ดีต่อการจัดการทรัพยากรปูม้าแต่มีแนวโน้มปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ อยู่ในระดับต่ำ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชน ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน ควรมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับธนาคารปูม้า บางเสร่ ให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านทุนสถาบัน
2. สถานศึกษาควรจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษาหรือบูรณาการในรายวิชาอื่น ๆ เพื่อเป็นการต่อยอดธนาคารปูม้า บางเสร่ให้เกิดความยั่งยืน และเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม
3. การประชาสัมพันธ์จัดทำเพจเพื่อส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคม ประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ร่วมกันใช้ทรัพยากรทางทะเลนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำร้ายทรัพยากรทางทะเล และร่วมมือกันรักษาสภาพแวดล้อมทางทะเลให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์แม่ปูไข่นอกกระดองต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยและแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนสถาบัน เพื่อค้นหาแนวทางที่หลากหลายและเกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ
2. ควรศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนชายฝั่งเกิดการดำเนินงานของธนาคารปูม้าอย่างยั่งยืน และตระหนักในคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม
3. ควรนำไปต่อยอดในเรื่อง การสร้างจิตสำนึกสาธารณะในสังคมไทยเพื่อขับเคลื่อนให้ธนาคารปูม้าได้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยังคนรุ่นต่อไป และเป็นการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมด้านทุนมนุษย์

บรรณานุกรม

กรมประมง. (2559). *ปูม้า*. เข้าถึงได้จาก

https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/view_blog2/100/1040/28

กรมประมง. (2560). *สถิติการประมงแห่งประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก

<https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/site/strategy-stat>

กองวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง. (2561). *คู่มือธนาคารปูม้า*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2555). *สุนทรียภาพ*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.

กิ่งแก้ว สุวรรณศิริ. (2558). *รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กุศล เรืองประเทืองสุข. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างพลวัตประชากรปูม้ากับปัจจัยทางกายภาพ ในแหล่งหญ้าทะเล อ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสัตววิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไกรวัล ขวัญอ่อน, พิราพร นุชประเสริฐ, วิภาวี พิทักษ์กมลพันธ์, พรชวัล ขำงาม และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2559). *แนวทางการสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมธนาคารปูม้า ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี*. วารสาร *Veridian E Journal Silpakorn University*, 9(1), 456-468.

ขวัญนภา สุขคร, เสาวธาร สมานิตย์, สิทธา พงษ์ศักดิ์, สาวนิจิตวิธวาท ไขสาลี, สิริณัฐเศรษฐ สุภาจันทรสุข, ไผทเทพ ตูทานนท์ และพัชพร วิชาศรีนิมิต. (2562). *กระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรมสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน ตำบลผาปิ้ง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

จินตนา จินดาลิขิต และคณะ. (2554). *ฤดูวางไข่ ความตกไข่ และอัตราส่วนเพศของปูม้าในน่านน้ำไทย (เอกสารวิชาการฉบับที่ 13/2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง.

จินตวิรี เกษมสุข. (2557). *หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุมพล หนิมพานิช. (2539). *สังคมและวัฒนธรรม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2534). *พื้นฐานการศึกษา : หลักการและแนวคิดทางสังคม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

- ชลพรรณ ออสปอนพันธ์, ภาณีต ลี้มประยูร, สุเทพ สุสาสนี, สวัสดิ์ ฟูคณะ และละเว รัตนวาร.
(2561). โครงการวิจัยเพิ่มศักยภาพเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 12(3), 160-169.
- ชุตานา คุณสุข. (2561). การประเมินกลุ่มประชากรปูม้า *Portunus pelagicus* (Linnaeus, 1758) เพื่อการปรับปรุงการทำประมงอย่างยั่งยืน บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 12(3), 15-29.
- ชุตินา จงมีเสริจ. (2556). *สุนทรียภาพ*. กรุงเทพฯ: อาร์ ที พี พรินติ้ง.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2558). *กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). *การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. (2552). *สุนทรียศาสตร์เพื่อนิเทศศาสตร์*. สมุทรปราการ: จัสพรินท์.
- ณัฐชยา ผิวเงิน. (2554). *บทบาททุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านปลาคล้าว ตำบลปลาคล้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2552). *พจนานุกรมไทยฉบับใหม่ (พิมพ์ครั้งที่3)*. กรุงเทพฯ: อมรรการพิมพ์.
- นำชัย ทนุผล. (2529). *การพัฒนาชุมชน: หลักการและยุทธวิธี*. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- นิภา กุลานูจारी, สัมพันธ์ ปานจรัดน, ชีรยุทธ ศรีคุ้ม, นพรัตน์ นาสุชล, นพรัตน์ เรืองปฏิกรณ์, มนตรี สุขมณฑา, จารุภา ศิริ, ปิยวรรณ หัสดี, กำพลลอยชื่น และจันทร์ทิพย์ บันลือเดช. (2550). *ทัศนคติของชาวประมงต่อการจัดการทรัพยากรปูม้า*. สมุทรปราการ: ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลสมุทรปราการ.
- บรรจง เทียนสงรัศมิ. (2551). *ถอดรหัสปูม้า “จากวิกฤตสู่ระบบการผลิตที่ยั่งยืน...เพื่อความอยู่ดีมีสุขของชุมชนประมง”* บนฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวก.).
- ประเวศ วะสี. (2542). *ชุมชนเข้มแข็ง: ทุนทางสังคมของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน.
- ประจวบ ลีรักษาเกียรติ. (2561). *การบริหารจัดการทรัพยากรปูม้าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม*. จันทบุรี: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

- ประชาชิป กะทา. (2547). *การศึกษาทูทางสังคมและบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการคณะวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2543). *นิเวศวิทยาการเมืองและมโนทัศน์แห่งความยั่งยืนยาวนาน*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา วรรณชาติ. (2551). *คุณค่าของบทประพันธ์ในรวมบทกวีนิพนธ์บ้านเก่าของโชคชัยบัณฑิต*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี. (2559). *ทุนทางสังคมกับข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคม เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. *สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 16(1), 99-114.
- ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. (2547). *วาทกรรมทุนทางสังคม: กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ.2540-2546)*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2526). *การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม (เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา SO205)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พฤษภา ศรีจันทร์ดร. (2563). *การสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2564 (เอกสารงานทะเบียนราษฎร)*. ชลบุรี: เทศบาลตำบลบางเสร่.
- ภรสร้อย แก่นทอง. (2562). *คุณค่าของผลิตภัณฑ์พัฒนาสังคม*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2546). *สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา. (ม.ป.ป.). *สุนทรียศาสตร์ (เอกสารประกอบการสอน)*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัย ตะดิยะ. (2547). *สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพฯ: มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.
- ไมตรี อินทรีย์ยะ. (2560). *บทความวิชาการ ทุนทางสังคม Social Capital*. *สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน*, 9(2), 14-24.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ - ไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.

- ฤทัยรัตน์ รัตนศรี้อย. (2552). *พลวัตทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง*. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, ภาควิชาการ พัฒนาชุมชน, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. (2556). *สุนทรียศาสตร์ AESTHETICS*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วารินทร์ ธนาสมหวัง. (2556). *การบริหารจัดการทรัพยากรปูม้าเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- วารินทร์ ธนาสมหวัง, สง่า สิงห์หงส์ และชัยยุทธ พุทธิจุน. (2547). *ปริมาณการล่าเลี้ยงดักขี้ปูม้า (Portunus pelagicus Linnaeus, 1758) ต่ออัตราการฟักไข่ (เอกสารวิชาการฉบับที่ 36/2547)*. กรุงเทพฯ: กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- วิไลรัตน์ สนิทชน. (2547). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี หน่วยการเรียนรู้การแปรรูปปลาข้าวสาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิชัย ชูจิต. (2549). *การสร้างพลังชุมชน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/22229>
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2531). *การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบกับการพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย และคอมมิวนิสต์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2546). *สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- ศนิสา ใจเจริญ. (2562). *รูปแบบการจัดการความรู้ที่ส่งเสริมคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติ เพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติในจังหวัดระยอง*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (2548). *รายงานโครงการกำหนดดัชนีทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.).
- สำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่. (2563). *ประวัติของตำบลบางเสร่*. เข้าถึงได้จาก www.bangsaray.go.th
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). *แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2561). *ธนาคารปูม้า*. เข้าถึงได้จาก

<https://www.nrct.go.th/crabbank>

สำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6. (2559). *กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง*. เข้าถึงได้

จาก <https://dmcrth.dmcr.go.th/mcra6/aboutus/432/>

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2552). *แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร. (2562). *การจัดการความรู้*. เข้าถึงได้จาก

<https://researchex.mju.ac.th/km/index.php/blogkm/kmman>

สำราญ คำยี่ง. (2545). *English-Thai by Example Usage*. กรุงเทพฯ: วี เจ พรินติ้ง.

สุเมธ เมธาวิทย์กุล. (2534). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุภิญญา อุนกานนท์. (2547). *เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: ทีพีเอ็น เพรส.

สุวิชัย โกศัลยวัฒน์. (2539). *จริยศาสตร์กับการศึกษา: แนวความคิด ทฤษฎีและวิธีการ*. ชลบุรี:

มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุวิชัย โกศัลยวัฒน์. (ม.ป.ป.). *จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ (เอกสารประกอบการสอน)*. ชลบุรี:

มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุวิทย์ คงสงส์. (2562). *ชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดน้ำในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร*. คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุวิทย์ รัตนปัญญา. (2553). *หมอลำกลอน : บริบท คุณค่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

เสกสรร คำมูลดี. (2547). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านแม่หวาน ตำบลป่าเมียง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ชุด โครงการการบริหารจัดการท้องถิ่น*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

หน่วยงานสหประชาชาติในประเทศไทย. (2558). *SDGs*. เข้าถึงได้จาก

<https://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2541). *การระดมทุนเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อุทัย ปริญาสุทธานนท์. (2561). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกมันต์ แก้วทองสอน. (2554). *สุนทรียศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยาลัยศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญาศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Baker, W. E. Obstfeld, D. (1999). Social capital by design: Structures, strategies, and institutional context. *Corporate social capital and liability* (88-105): Springer.

Bell, D. (1999). The coming post-industrial society: the experience of social forecasting. *Moscow. Academia.*

Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago press.

Boxman, E. A., De Graaf, P. M., & Flap, H. D. (1991). The impact of social and human capital on the income attainment of Dutch managers. *Social networks*, 13(1), 51-73.

Coleman, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass: Harvard University.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, S95-S120.

Everett, W. G. (1900). The relation of ethics to religion. *The International Journal of Ethics*, 10(4), 479-493.

Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Random House.

Krishna, A. Shrader, E. (1999). Social capital assessment tool. *Conference on social capital and poverty reduction*. World Bank Washington, DC.

McClelland, D. C. (1987). *Human motivation*: CUP Archive.

Newton, K. (2001). Trust, social capital, civil society, and democracy”International Political Science Review. *Revue internationale de science politique*, 22(2), 201 -214.

Parris, T. M. Kates, R. W. (2003). Characterizing and measuring sustainable development. *Annual Review of environment and resources*, 28(1), 559-586.

Potter, I. C., Chrystal, P. J., & Loneragan, N. R. (1983). The biology of the blue manna crab *Portunus pelagicus* in an Australian estuary. *Marine Biology*, 78(1), 75-85.

Putnam, R. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The american prospect*, 13(Spring), Vol. 4. Available online: <http://www.prospect.org/print/vol/13> (accessed 7 April 2003).

Swift, C. Levin, G. (1987). Empowerment: An emerging mental health technology. *Journal of primary prevention*, 8(1-2), 71-94.

Weber, M., Roth, G. Fischhoff, E. (1996). *Economy and society: an outline of interpretive sociology*:
Bedminster Press.

Wiyono, E. S. (2015). The dynamic of landing blue swimming crab (*Portunus pelagicus*)
catches in Pangkajene Kepulauan, South Sulawesi, Indonesia. *Aquaculture, Aquarium,
Conservation & Legislation*, 8(2), 134-141.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

-สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ

-สำเนาขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย

(สำเนา)

บันทึกข้อความ

สำนักงาน มหาวิทยาลัยบูรพา บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๒๗๐๐ ต่อ ๗๐๑
 ที่ อว ๘๑๓๗/ ๙๕๐๗ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงของเครื่องมือการวิจัย

เรียน

ด้วย นางสาวรากร อัครจรัสโรจน์ รหัสประจำตัว ๖๒๙๒๐๐๗๕ นิสิตหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ ได้รับอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี (Guidelines for Value Promotion as Sustainable Social Capital of Crab Bank : A case Study of Bangsaray Community, Sattahip District, Chonburi Province)" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ เพ็งพันธ์ เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งอยู่ในขั้นตอนการเตรียมเครื่องมือการวิจัย นั้น

เนื่องจากท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิจัยดังกล่าวอย่างดียิ่ง ในกรณีนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยของนิสิต ดังเอกสารแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(สำเนา)

ที่ อว ๘๑๓๗/๘๒๗

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
๑๖๙ ถ.สิงหนครบางแสน ต.แสนสุข
อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๑

๒๓ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย

เรียน ปลัดเทศบาลตำบลบางเสร่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารรับรองจริยธรรมของมหาวิทยาลัยบูรพา
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาววราร อัครจรสโรจน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๙๒๐๐๗๕ หลักสูตรการศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ ได้รับอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์
เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่
อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ เฟื่องพันธ์ เป็นประธานกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์ และเสนอหน่วยงานของท่านในการเก็บข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัยนั้น

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา จึงขออนุญาตให้นิสิตตั้งรายนามข้างต้น
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรในสำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ได้แก่
เจ้าหน้าที่กลุ่มเกษตรประมง, ผู้นำชุมชนตำบลบางเสร่, ชาวประมงตำบลบางเสร่, เยาวชนอายุตั้งแต่ ๑๘ - ๒๐
ปี, ตัวแทนสำนักงานเทศบาลตำบลบางเสร่, ผู้ปกครองเยาวชนตำบลบางเสร่ และตัวแทนนักวิชาการ จำนวน
๔๖ คน ระหว่างวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึง วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ทั้งนี้ สามารถติดต่อนิสิต
ตั้งรายนามข้างต้น ได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๑-๑๕๔๔๐๕๓ หรือที่ E-mail : tukkatan.t@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
โทร ๐๓๘ ๑๐๒ ๗๐๐ ต่อ ๗๐๑
E-mail: grd.buu@go.buu.ac.th

(สำเนา)

ที่ อว ๘๑๓๗/๘๒๘

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
๑๖๙ ถ.ลพบุรีบางแสน ต.แสนสุข
อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๑

๒๓ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารรับรองจริยธรรมของมหาวิทยาลัยบูรพา
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาววรากร อัครจรัสโรจน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๙๒๐๐๗๕ หลักสูตรการศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์และการพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ ได้รับอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์
เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่
อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรุฒิ เพ็งพันธ์ เป็นประธานกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์ และเสนอโรงเรียนท่านในการเก็บข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัยนั้น

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา จึงขออนุญาตให้นิสิตดังรายนามข้างต้น
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูโรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่ จำนวน ๒ คน ระหว่างวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.
๒๕๖๔ ถึง วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ทั้งนี้ สามารถติดต่อ นิสิตดังรายนามข้างต้น ได้ที่หมายเลขโทรศัพท์
๐๘๑-๑๕๔๔๐๕๓ หรือที่ E-mail : tukkatan.t@gmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
โทร ๐๓๘ ๑๐๒ ๗๐๐ ต่อ ๗๐๑
E-mail: grd.buu@go.buu.ac.th

ภาคผนวก ข

สำเนาหนังสือเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ที่ อว ๘๑๑๘/ว ๐๗๕๔

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๑

๑๙ กันยายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม
เรียนสิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คำโครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางสาววาราร อัครจรัสโรจน์ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรุฒิ เพ็งพันธ์ เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการพัฒนาสังคมเป็นอย่างดี ในการนี้จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ในวันพฤหัสบดีที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น. ผ่านห้องประชุมออนไลน์ ระบบ Line Meeting <https://line.me/R/meeting/๘๑๓๓๓๗๑๑๐๒๕๔๖๔๙๘๐๑๗๘๕๒๕๗๑๑๐๘๒๗๑๑๐๑๑> อนึ่ง โครงการวิจัยนี้ได้ผ่านขั้นตอนการพิจารณาทางจริยธรรมการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม

โทร. ๐๓๘ - ๑๐๒๐๖๗

โทรสาร ๐๓๘ - ๓๙๑๐๔๓

ผู้วิจัย ๐ ๘๑๑๕๔ ๔๐๕๓

ภาคผนวก ค

แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย

สำเนา

ที่ เลขที่ IRB4-079/2564

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้พิจารณาโครงการวิจัย

รหัสโครงการวิจัย : G-HU030/2564

โครงการวิจัยเรื่อง : แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

หัวหน้าโครงการวิจัย : นางสาววรากร อัครจริสโรจน์

หน่วยงานที่สังกัด : คณะศึกษาศาสตร์

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ สวัสดิภาพ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัยและผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ (ดูตามเอกสารตรวจสอบ)

๑. แบบเสนอเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ฉบับที่ 1 วันที่ 26 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2564
๒. เอกสารโครงการวิจัยฉบับภาษาไทย ฉบับที่ 1 วันที่ 26 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2564
๓. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ฉบับที่ 1 วันที่ 26 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2564
๔. เอกสารแสดงความยินยอมของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ฉบับที่ 1 วันที่ 26 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2564
๕. เอกสารแสดงรายละเอียดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว หรือชุดที่ใช้เก็บข้อมูลจริงจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ฉบับที่ 1 วันที่ 26 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2564
๖. เอกสารอื่น ๆ (ถ้ามี) ฉบับที่ ...-... วันที่ ...-... เดือน ...-..... พ.ศ. ...-.....

วันที่รับรอง : วันที่ ๒๖ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

วันที่หมดอายุ : วันที่ ๒๖ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ลงนาม นางสาวพิมพ์พรณ เลิศล้ำ

(นางสาวพิมพ์พรณ เลิศล้ำ)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ชุดที่ ๔ (กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

รหัสนามสมมติผู้ให้ข้อมูล.....

สถานที่สัมภาษณ์.....วันที่สัมภาษณ์.....

เวลาที่เริ่มสัมภาษณ์.....น. เวลาสิ้นสุดการสัมภาษณ์.....น. เวลารวม.....นาที

ประเด็นหัวข้อเรื่องคุณค่าทางจิตวิทยา 8 ประเภท ของธนาคารปูม้า กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่

1. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางร่างกาย (คุณค่าทางร่างกาย หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณภาพต่อร่างกาย ต่อพัฒนาการของ สุขภาพอนามัย โดยตรง และไม่เกิดโทษหรือเป็นพิษภัยต่อร่างกายทุกส่วนคุณค่าดังกล่าว ได้แก่ การเล่นกีฬา การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นต้น)

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางร่างกายอย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางร่างกาย มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

2. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางจิตใจ (คุณค่าทางจิตใจ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อจิตใจ ความรู้สึกที่ดีทำให้จิตใจสงบ ผ่อนคลายความเครียด ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ไม่ปลูกเร้าความรู้สึกหรือกระตุ้น อารมณ์ให้เกิดความอยาก ความต้องการ ความฟุ้งซ่านจนอาจทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เช่นการเล่นกีฬา การชมภาพยนตร์ การอ่านหนังสือ การฟังเพลง เป็นต้น)

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางจิตใจอย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางจิตใจ มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

3. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางสังคม (คุณค่าทางสังคม หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์อยู่ต่อการสร้างสัมพันธ์ อันดีระหว่างบุคคลต่อบุคคล กลุ่มบุคคลต่อกลุ่มบุคคล จนถึงระดับชุมชนและประเทศชาติ ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อการสร้างสรรค์ ทำคุณประโยชน์ เช่น ชมรมดนตรี ชมรมกีฬา ชมรมศิษย์เก่า สมาคมอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น)

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางสังคมอย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางสังคม มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

4. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางปัญญา (คุณค่าทางปัญญา หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการสร้างเสริม เพิ่มพูนความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ประเด็นสติปัญญา และสมองทำให้เกิดความกระฉับกระเฉงในเรื่องราว หรือมองเห็นการแก้ไขปัญหายังมีความรอบคอบและเหมาะสม เป็นตัวอย่างให้ข้อคิดแก่ การกระทำหรือการเลือกไม่กระทำได้อย่างแตกฉาน เช่น การอ่านหนังสือ การชมภาพยนตร์ การฟังดนตรี การฟังอุปราญ หรือปาวณาต่าง ๆ เป็นต้น)

BUU-IRB Approved

26 Mar 2021

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางปัญญาอย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางปัญญา มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

5. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางลักษณะนิสัย (คุณค่าทางลักษณะนิสัย หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการเสริมสร้าง คุณลักษณะนิสัยแบบอย่างพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าเป็นคุณค่าที่ควรปลูกฝัง ได้แก่ การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง การรู้จักควบคุมอารมณ์และความรู้สึก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ การเห็นใจ มีเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่น รวมไปถึงการรู้จักวางแผน การแสดงกิริยามารยาท ความมั่นใจ ใฝ่ใจและตั้งใจทำงานตามหน้าที่ของตน เป็นต้น)

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางลักษณะนิสัยอย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางลักษณะนิสัย มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

6. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางศาสนา (คุณค่าทางศาสนา หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อแบบแผน ความประพฤติที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดกำลังใจ เกิดความเชื่อมั่น ความนับถือหรือ ความเลื่อมใสศรัทธาอย่างมีเหตุผลในการเสริมสร้างวิถีปฏิบัติตามแนวแห่งคำสอนของศาสนา เช่น เล่นกีฬา แล้วก่อให้เกิดความสามัคคี รักหมู่คณะ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย รู้ถึงความไม่คงที่และความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง เป็นต้น ลักษณะนี้มีคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับประเพณีไทยหลายอย่าง เช่น การกตัญญูพระเจดีย์ทราย การขนทรายเข้าวัด แท้จริงคือ การทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม สร้างความสามัคคี โดยมีศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดคุณค่าดังกล่าวนั่นเอง)

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางศาสนาอย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางศาสนา มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

7. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางเศรษฐกิจ (คุณค่าทางเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อการนำมาซึ่ง รายได้ การหมุนเวียนของสินค้าและเงินตรา มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดมีอาชีพ มีงานทำ มีผลผลิตนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ทำให้ชีวิตมีคุณค่าขึ้น ดำรงอยู่ได้และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนได้อย่างปกติสุข)

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางเศรษฐกิจ มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

8. ประเด็นเรื่องคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ หมายถึง สิ่งซึ่งมีความหมาย มีคุณประโยชน์ต่อความรู้สึก ความสบายตา สบายใจ ความเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายได้ทางหนึ่ง ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อ ความคิด และการกระทำ อีกทั้งจรโลงไว้ซึ่งคุณค่าของความสงบ ความงามที่เหมาะสมตามวิถีอัน พึงปรารถนา ได้แก่ การชมนิทรรศการ การชมภาพยนตร์ การฟังดนตรี เป็นต้น)

BUU-IRB Approved
26 Mar 2021

- ท่านคิดว่าคุณค่าของธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์อย่างไรบ้าง จากคุณค่าที่ท่านได้รับทางสุนทรียศาสตร์ มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

ประเด็นหัวข้อเรื่องคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่

9. ประเด็นเรื่องคุณค่าด้านทุนมนุษย์

- ท่านคิดว่าบุคคลในชุมชนที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ มีใครบ้าง และช่วยส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ อย่างไรบ้าง

10. ประเด็นเรื่องคุณค่าด้านทุนสถาบัน

- ท่านคิดว่าการดำเนินการธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ เป็นการรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนชุมชนอย่างไรบ้าง

11. ประเด็นเรื่องคุณค่าด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม

- ท่านคิดว่าการดำเนินการธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาชุมชนหรือไม่ อย่างไร

12. ประเด็นเรื่องคุณค่าด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ

- ท่านคิดว่าการดำเนินการธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน หรือไม่ อย่างไร

- ท่านคิดว่าการดำเนินการธนาคารปูม้า ชุมชนบางเสร่ เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม/เครือข่าย อย่างไรบ้าง

BUU-IRB Approved

26 Mar 2021

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

รหัสนามสมมติผู้ให้ข้อมูล.....

สถานที่สนทนากลุ่ม.....วันที่สนทนากลุ่ม.....

เวลาที่เริ่มสนทนากลุ่ม.....น. เวลาสิ้นสุดการสนทนากลุ่ม.....น. เวลารวม..... นาที

ประเด็นหัวข้อแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน :

กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

-แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนสังคมเพื่อจัดการความรู้ของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร/มีอะไรบ้าง

-แนวทางการส่งเสริมคุณค่าของธนาคารปูม้าในฐานะทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร/มีอะไรบ้าง

BUU-IRB Approved

26 Mar 2021

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	วรากร อัครจรัสโรจน์
วัน เดือน ปี เกิด	28 กรกฎาคม พ.ศ.2536
สถานที่เกิด	เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	130 หมู่ 8 ตำบลบางเสา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี 20250
ตำแหน่งและประวัติการทำงาน	ข้าราชการครู โรงเรียนชุมชนบ้านบางเสา พ.ศ. 2559-2561 ครูผู้ช่วย โรงเรียนชุมชนบ้านบางเสา ชลบุรี พ.ศ. 2561-ปัจจุบัน ครู โรงเรียนชุมชนบ้านบางเสา ชลบุรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2559 การศึกษาระดับบัณฑิต (การสอนภาษาไทย) เกียรตินิยมอันดับ 1 มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. 2564 การศึกษามหาบัณฑิต (การศึกษาและการพัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยบูรพา